

Aisha Synnøve Demiri

Konstruksjoner av det biologiske prinsipp

**En kritisk diskursinspirert analyse av det biologiske prinsipp i vedtak
fra fylkesnemnda**

**Masteroppgave i sosialt arbeid, studieretning barnevern
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag**

Sammendrag

I denne oppgaven analyserer jeg hvordan det biologiske prinsipp konstrueres i 25 vedtak fra fylkesnemnda. Fylkesnemnda er den første instansen en barnevernssak kan avgjøres i, og avgjør saker om tvangstiltak. Et av de fire prinsippene i barnevernloven er det biologiske prinsipp, som teoretisk dreier seg om at barn skal vokse opp med biologiske foreldre, og om det ikke kan det, skal det ha samvær med dem. I 2012 forelå en NOU som hadde utredet det biologiske prinsipp, og foreslo et nytt og overordnet prinsipp om utviklingsstøttende tilknytning (NOU2015:5, 86). Forslaget ble ikke videreført i proposisjonen som fulgte, fordi individuelle vurderinger ble vurdert ivare tatt av prinsippet om barnets beste (prop.106L, 82). Dette prinsippet går ut på at det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet. Imidlertid har flere studier vist at meningsinnholdet i det biologiske prinsipp, og vektleggingen av det, er skiftende (Saur Siklestad 2007; Hagen og Rønbeck 2011). Det er derfor viktig å utforske hvordan det biologiske prinsipp konstrueres, samt implikasjoner av konstruksjonene. Vedtakene analyseres både som språklige konstruksjoner, og som handlende tekster som får konsekvenser for praksis. Derfor utforskes også mulige implikasjoner av konstruksjonene for barn og familier. Formålene med oppgaven er å bidra til større innsikt om hvordan det biologiske prinsipp konstrueres, og hvilke implikasjoner konstruksjonene kan ha, samt gi et bidrag til videre diskusjoner om det biologiske prinsipp.

Vedtakene som analyseres omhandler spørsmål om omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring og adopsjon. Materialet analyseres med inspirasjon fra Faircloughs kritiske diskursanalyse, og tar utgangspunkt i at språk konstruerer verden, og ikke nøytralt avspeiler den. Oppgaven bygger på elementer fra sosialkonstruktivisme, poststrukturalisme, kritisk teori, og kritisk realisme. Jeg analyserer frem to konstruksjoner av det biologiske prinsipp. I den ene konstruksjonen fremstår prinsippet som konstruert ut fra en underliggende biologidiskurs, der biologisk slektskap gis uomtvistelig verdi. Biologidiskursen kan videre ha sammenheng med en overordnet ideologi om biologisk slektskap. I den andre konstruksjonen fremstår prinsippet som konstruert ut fra en underliggende vern-av-barndiskurs, der biologisk slektskap er underordnet andre av barnets behov og rettigheter, og der barnets behov for beskyttelse fra omsorgssvikt er sentralt. Konstruksjonene gir videre føringer for hva som konstrueres som barnets beste. En av implikasjonene av dette er at konstruksjonen av barnets beste dermed avhenger av den underliggende diskursen det biologiske prinsipp konstrueres ut fra, og ikke av en konkret vurdering av det enkelte barns livssituasjon.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag,

Oslo 2015.

Abstract

In this master thesis I analyse how the biological principle is constructed in 25 decisions from the County Social Welfare Board (fylkesnemda). The County Social Welfare Board's primary task is to make decisions in accordance with the Children's Welfare Act. One of four central principles in the Children's Welfare Act is "the biological principle". In its theoretical meaning this principle states that a child's best interest is to grow up with its biological parents, and if that is not possible, to have contact with them. In 2012 the biological principle was evaluated, and a new principle for evaluations in the Child Welfare Services was suggested (NOU2015:5, 86). The new principle was to be of paramount importance to the biological principle. This suggestion was discontinued in the proposition that followed, because it was argued that the principle of the child's best would secure individual evaluation of the child's life (prop.106L, 82). However, several studies have pointed out that both the meaning and the implementation of the biological principle is variable (Saur Stiklestad 2007; Hagen and Rønbeck 2011). It is therefore important to explore how the biological principle is constructed, and what implications the constructions may have. The decisions is analysed both as linguistic constructions, and as texts which influence on children's and families life. The goals of this thesis is to give a better insight into how the biological principle is constructed, what implications the constructions may have, and to give a contribution to further discussions about the biological principle.

The decisions are dealing with matters concerning the care of children, contact between a child and its parents, whether a child should be returned to its parents, and adoption. The material is analysed with inspiration from Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis, where an important presumption is that language does not reflect the world as it is, but contributes to the construction of it. The thesis is built upon elements from social constructivism, post-structuralism, critical realism, and critical theory. In the analysis I derived two constructions of the biological principle. One of them was constructed from a biological discourse, where biological kinship was given absolute value. In the other construct, the biological principle was constructed from a protection-of-the-child-discourse, where biological kinship was subordinate to the child's other needs and rights, and where protection of the child from harmful care was central. Both constructs of the biological principle affect the perception of the child's best. One of the implications is that perception of what constitutes a child's best is dependent upon the discourse underlying the biological principle.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag,

Oslo 2015.

Forord

Mange har vært til stor hjelp i arbeidet med denne oppgaven. Først og fremst vil jeg takke min veileder, Oddbjørg Skjær Ulvik, for inspirerende veiledning og interessante drøftninger. Deretter vil jeg rette en takk til Geir Follevåg, for å ha oversendt et eksemplar av doktorgradsavhandlingen sin, samt for å ha utviklet et interessant perspektiv med begrepet biologisentrisme. Dette begrepet har åpnet nye muligheter for refleksjoner og tanker hos meg. Takk også til advokat Johannes Hygen Meyer, som tipset meg om relevant juridisk litteratur, og som tok seg tid til å forklare noen sentrale rettsprinsipper.

Takk til Mona, Heidi, Julie og Joril som har befunnet seg i denne krevende, men interessante, perioden med meg, samt til alle mine venner som har minnet meg om at det finnes en verden utenom masteroppgaven. Takk til Oda for motivasjon og trøst. En stor og spesiell takk rettes til Kristine, som stødig har heiet meg frem. Takk også til min søster Sandra, for gode samtaler og relevante innspill.

En særlig takk rettes til Peter, for all den støtten du har gitt. Til slutt må min samboer Jonas takkes, for uendelig tålmodighet og omsorgsfull oppmuntring, samt troen på at prosjektet hadde livets rett.

Oslo, mai 2015,
Aisha Synnøve Demiri.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	2
Abstract	3
Forord.....	4
Kapittel 1: Innledning	7
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Problemstilling	10
1.3 Begrepsavklaring.....	12
1.4 Oppgavens oppbygning.....	13
Kapittel 2: Juridisk kontekst og historikk om det biologiske prinsipp.....	14
2.1 Juridisk kontekst.....	14
2.1.1 Lov om barn og foreldre (bl.).....	14
2.1.2 Om barnevernloven (bvl.)	15
2.1.3 Om barnekonvensjonen (BK) og menneskerettighetskonvensjonen (EMK).....	16
2.2 Det biologiske prinsipp i et historisk perspektiv.....	18
2.3 Om fylkesnemnda	22
2.3.1 Utfall av saker fremmet for fylkesnemnda.....	23
Kapittel 3: Analytisk perspektiv og diskursteoretisk rammeverk	24
3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt for diskursanalyse	24
3.2 Fellestrekk ved diskursanalytiske retninger	25
3.2.1 Kritisk diskursanalyse	26
3.3 Faircloughs kritiske diskursanalyse og tredimensjonale modell.....	27
3.4 Første dimensjon: tekst	29
3.5 Andre dimensjon: diskursiv praksis	31
3.6 Tredje dimensjon: sosial praksis	33
3.7 Kritikk mot diskursanalyse og Faircloughs modell	33
3.7.1 Strukturdeterminisme	33
3.7.2 Kunnskapsrelativisme	35
3.7.3 Metodologiske avveininger ved bruk av Faircloughs kritiske diskursanalyse.....	36
3.8 Om bekræftbarhet og troverdighet.....	36
3.8.1 Forskerens rolle	37

3.8.2	<i>Om resultatenes generaliserbarhet</i>	37
3.8.3	<i>Etiske refleksjoner</i>	38
3.8.4	<i>Om tillatelse fra norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD) og anonymisering</i>	39
3.9	Om tekstmaterialet	39
3.9.1	<i>Beskrivelse av tekstmaterialet</i>	40
3.10	Analysestrategi	41
Kapittel 4:	Konstruksjoner av det biologiske prinsipp - analyseresultater	43
4.1	Struktur og teksttrekk	43
4.1.1	<i>Ordvalg og relasjoner</i>	45
4.1.2	<i>Metaforer</i>	49
4.2	Hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert i vedtakene	50
4.2.1	<i>Behov og omsorg</i>	51
4.2.2	<i>Risiko</i>	53
4.2.3	<i>Tilknytning</i>	55
4.2.4	<i>Tid</i>	56
4.2.5	<i>Kjennskap</i>	58
4.2.6	<i>Barnets beste</i>	62
4.3	To konstruksjoner av det biologiske prinsipp	62
4.3.1	<i>Konstruksjoner av det biologiske prinsipp i partenes argumentasjoner</i>	63
Kapittel 5:	Diskusjon	65
5.1	Implikasjoner av konstruksjonene	65
5.2	Biologidiskurs og ideologi om biologisk slektskap	66
5.3	Implikasjoner av vektleggingen av biologisk slektskap	68
5.4	Er biologisk slektskap viktig for alle?	69
5.5	Mulige implikasjoner av en eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp	70
Kapittel 6:	Avslutning	73
Litteraturliste	74

Kapittel 1: Innledning

Selv om variasjoner i familieformer i det norske samfunnet har økt (Seltzer 2005, 268), er det fortsatt vanlig at barn vokser opp i den familien de er født inn i (Sandberg 2003, 68). At barn vokser opp hos biologiske foreldre kan fremstå som en uskreven regel, en norm, et verdiprinsipp eller et etisk prinsipp (Sandberg 2003, 68). Troen på biologi som fundament for slektskap og identitet står generelt sterkt i Norge (Smedal 2001, 34; Melhuus 2001, 60; Sandberg 2003, 424;), og kan fremstå som en hegemonisk ideologi (Howell 2001, 76), som stadig øker i styrke (Sandberg 2003, 411). Dette kan også omtales som ”blodets bånd” (Sandberg 2003, 424) og gjenfinnes i ordtaket og den kulturelle forestillingen ”blod er tykkere enn vann” (Smedal 2001, 14). Vektleggingen av biologisk slektskap kan basere seg på en antakelse om at det er viktig å ”kjenne til” sitt biologiske opphav, og vite hvem man biologisk kommer fra¹ (Sandberg 2003, 416), fordi biologisk slektskap knyttes til identitet (Follevåg 2002, 2007). Noe forenklet kan dette uttrykkes som at en ikke kan vite hvem man ”er” før man vet hvem man biologisk kommer fra. Det biologiske prinsipp i barnevernloven kan sees som en avspeiling av dette, og av den kulturelle normen om at barn skal vokse opp med biologiske foreldre (Bendiksen 2008, 196). Imidlertid har synet på biologi som grunnlag for familie og identitet også blitt stilt spørsmål ved, spesielt i lys av nyere reproduksjonsteknologi, og ut fra at biologisk slektskap gis ulik vekt for barn i for eksempel likekjønnede og ulikekjønnede parforhold (Saur Stiklestad 2007). Det er også vist at biologisk slektskap tillegges mer vekt i barnevernssaker enn i andre saker om barn og foreldre (Saur Stiklestad 2007, 147; Hagen og Rønbeck 2011). Det biologiske prinsipp fremstår derfor med et skiftende meningsinnhold, og det vektlegges ulikt. Dermed kan det hevdes at prinsippet ikke er allmenngyldig, noe som videre åpner for at en kan stille spørsmål ved hensikten med et slikt prinsipp (Saur Stiklestad 2007, 148). Det er derfor viktig å undersøke hvordan det biologiske prinsipp konstrueres, samt å utforske mulige implikasjoner av konstruksjonene.

I denne oppgaven undersøkes konstruksjoner av det biologiske prinsipp i vedtak fra landets fylkesnemnder. Vedtakene forfattes av fylkesnemnda, og er språklige fremstillinger av det som er fremkommet i det muntlige forhandlingsmøtet og skriftlige dokumenter som er fremlagt i saken.

¹ Adopterte barn har for eksempel rett til å få informasjon om biologiske foreldre ved fylte 18 år, etter Adopsjonsloven av 28. februar 1986 nr. 8, §12. Før dette var ikke retten hjemlet i lov, men normalt fikk de som henvendte seg til myndighetene slike opplysninger (Sandberg 2003, 414). Tilsvarende ble gjeldende for barn født ved sæddonasjon i 2003. Frem til da skulle giveren være anonym. Dette kan gjenspeile et ambivalent syn på betydningen av å vite om sitt biologiske opphav (Sandberg 2003, 415). I en annen studie fremkom det at barn av heterofile par født ved sæddonasjon gjennomgående ikke blir informert om hvordan de er blitt til (Saur Stiklestad 2007). Adopsjonsloven pålegger foreldre å informere barnet om at det er adoptert, mens den samme påleggningen ikke gjelder for de sistnevnte familiene. Igjen kan et ambivalent syn på det biologiske prinsipp komme til syne (Saur Stiklestad 2007, 147).

Imidlertid kan det også benyttes henvisninger til dommer og forskning for å underbygge avgjørelser som fattes. Ut fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv er språk aldri nøytralt, men brukes til å konstruere virkeligheten på bestemte måter (Jørgensen og Phillips 1999, 17). Dette perspektivet ligger til grunn for denne oppgaven, og innebærer at språk skaper verden, og ikke nøytralt avspeiler den. Språk sees derfor som redskaper til å (be)gripe verden med. Dermed kan de språklige konstruksjonene av det biologiske prinsipp i vedtakene ses som noen bestemte av mange mulige måter å skape verden på, og som også er påvirket av ideologier, makt, tidsmessige og kulturelle strømninger om barn og familier. En undersøkelse av hvordan det biologiske prinsipp konstrueres kan bidra til økt kunnskap om og innsikt i antakelser som kan ligge til grunn for og innvirke på konstruksjonene av prinsippet, samt mulige implikasjoner disse konstruksjonene kan ha. Oppgaven kan derfor bidra til å synliggjøre mulige konsekvenser av konstruksjonene av det biologiske prinsipp, og være et bidrag til videre diskusjoner om dette prinsippet. Oppgaven er dermed relevant på individnivå, fordi den kan bidra til å belyse mulige implikasjoner av konstruksjonene for barn og familier, samtidig som undersøkelsen også er relevant i et samfunnsperspektiv, fordi kunnskapen som produseres kan benyttes som et bidrag til drøftninger av det biologiske prinsipp, og hvordan samfunnet kan tilrettelegge for at barn får den beskyttelsen og hjelpen de trenger.

1.1 Bakgrunn

I 2013 fikk litt over 53 000 barn tiltak fra barnevernet i Norge, og av disse var det ca. 44 000 barn som mottok hjelpetiltak, og ca. 9000 som mottok omsorgstiltak (Statistisk sentralbyrå 14.03.2015). Hjelpetiltak skal som hovedregel være frivillige, og iverksettes på bakgrunn av samtykke fra foreldrene. Imidlertid har barneverntjenesten mulighet til å foreslå tiltak mot foreldrenes vilje. Terskelen for å foreslå slike tvangstiltak er generelt høy, fordi de representerer unntak fra hovedregelen om frivillighet. De kan derfor anses som å gå i mot det biologiske prinsipp, som er et av Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (heretter barnevernloven, bvl) fire prinsipper. Slike tiltak kan blant annet være forslag om akutt plassering, omsorgsovertakelse² og regulering av samvær, redusering i samværsomfang, nektelse av tilbakeføring eller forslag om adopsjon. Disse sakene fremmes for og avgjøres i første instans av fylkesnemnda. Dette er en spesialinstans for barnevernssaker, og er et domstollignende organ (Lindboe 2008, 201). Fylkesnemnda fatter avgjørelser på bakgrunn av et muntlig forhandlingsmøte, der kommunen (barneverntjenesten), private parter (foreldrene) og partenes advokater redegjør for sin side av saken. Det føres også

² Omsorgsovertakelse vil si at foreldrene beholder foreldreansvaret, men at omsorgen går over til barneverntjenesten. Fosterforeldre eller institusjon yter daglig omsorg på vegne av barneverntjenesten når omsorgen er overtatt.

vitner, og fremlegges bevis i form av dokumenter. Deretter skal fylkesnemnda snarest og senest innen to uker fatte vedtak i saken, der avgjørelsen begrunnes, jf. bvl. § 7-19, første ledd. Både foreldre og barneverntjenesten har mulighet til å bringe vedtaket inn for overprøving, og saken behandles da på nytt i tingretten.

Fylkesnemndas vedtak fattes ut ifra barnevernloven, men avgjørelsene påvirkes også av internasjonale konvensjoner Norge har ratifisert³ og inkorporert⁴. Barnevernloven bygger på følgende fire prinsipper: prinsippet om barnets beste, det biologiske prinsipp, minste inngreps prinsipp og rett hjelp til rett tid (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 32-36). Selv om noen⁵ ikke tar med det sistnevnte prinsippet, velger jeg å også ta med dette i min fremstilling. Dette nevnes også eksplisitt i barnevernlovens formål bvl. § 1-1, første ledd: ”Formålet med denne loven er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, *får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid*” (min utheving). I saker om tvangstiltak etter barnevernloven kommer alle prinsippene til anvendelse, men det biologiske prinsipp berøres i særlig grad, fordi det henviser til en ”grunnleggende rett” og ”verdi” (NOU⁶1985:18, 157, Gording Stang 2007, 34, NOU2012:5, 42). Videre anses det som ”et gode” for barn at de vokser opp hos biologiske foreldre, og, der dette ikke er mulig, at kontakten med dem beholdes (Bendiksen 2008, 184). Innholdet i og vektleggingen av prinsippet er som nevnt ikke entydig og fremkommer heller ikke eksplisitt i lovteksten. Prinsippet kan forstås som å understreke at foreldrene har det primære ansvaret for barna, og at samfunnet har det sekundære (NOU2012:5, 41), og medfører en forhåndsbestemt vektning av biologiske bånd. I barnevernssaker kan en konsekvens av dette i sammenheng med de andre tre prinsippene være at det legges føringer om at omsorgssvikt skal søkes avhjulpet ved frivillige hjelpetiltak i hjemmet, og videre ved at omsorgsovertakelse kun kan vurderes dersom det er alvorlige mangler ved omsorgen barnet får, og hjelpetiltak ikke kan skape tilfredsstillende forhold, jmf. bvl. § 4-12. En videre konsekvens er at omsorgsovertakelser skal være midlertidige, at det som hovedregel skal være samvær, og at barnet skal tilbakeføres til biologiske foreldre så fort disse anses å kunne gi barnet tilstrekkelig omsorg⁷. Det biologiske prinsipp kan derfor gi føringer for når tvangstiltak etter barnevernloven kan iverksettes, samt hvilke omsorgsarrangementer det er mulig å skape.

³ Ratifisere betyr at et land forplikter seg til å følge konvensjonen.

⁴ Inkorporere betyr at landet innarbeider konvensjonen i nasjonale lover.

⁵ Se for eksempel Gording Stang 2007, 30 og Lindboe 2008, 19-20.

⁶ NOU står for Norges offentlige utredninger, og er en utredning av en sak skrevet av et utvalg nedsatt av regjeringen. En NOU kan danne grunnlag for stortingsmeldinger eller proposisjoner fra regjeringen til Stortinget (Stortinget.no 17.03.2015).

⁷ Tilbakeføring skal likevel ikke foretas hvis flyttingen kan føre til «alvorlige problemer» for barnet, jmf. bvl. § 4-21.

Vektleggingen av det biologiske slektskapets antatte verdi for alle kan være forankret i naturaliserte og essensialistiske⁸ antakelser i det norske samfunnet (Follevåg 2002, 2007⁹; Huse 2008). Flere har stilt spørsmål ved om barnevernlovens biologiske utgangspunkt og forhåndsvektning av biologisk slektskap, er et godt utgangspunkt for barnevernarbeid (Skivenes 2003a; Sandberg 2005; Bunkholdt 2002, 2003, 2005, 2006). Barnevern handler nettopp om å hjelpe og beskytte barn der foreldre svikter i å gi barna god nok omsorg. Å forutsette at biologisk slektskap har den egenverdien den tillegges i lovens forarbeider, kan fremstå som mer ideologisk basert enn forskningsmessig støttet. I Ot.prop¹⁰ nr. 69 (2008-2009) (6) og NOU2012:5 (80, 86) hevdes det at det er kvaliteten på omsorgen barnet får, og kvaliteten på tilknytningen barnet har til foreldre som er avgjørende for dets utvikling, og ikke om det er biologiske bånd mellom omsorgspersonene og barnet. Ut fra dette kan det derfor være problematisk å ha en barnevernlov med en forhåndsbestemt vektning av biologisk slektskap. I fylkesnemnda er det nettopp biologiens betydning og barnets beste som vurderes. En analyse av vedtak fra fylkesnemnda kan dermed bidra med kunnskap om vektleggingen av biologisk slektskap i nåværende praksis, og bidra med innsikt i det biologiske slektskapets innvirkning i barnevernssaker.

Det biologiske prinsipp har vært forsøkt problematisert og diskutert, uten at dette har ført til dyptgripende endringer (Skivenes 2003a; Sandberg 2003, 2005; NOU2012:5; Bunkholdt 2002, 2003, 2005, 2006, 2013). Jeg forventer derfor ikke at min oppgave kan endre den forhåndsbestemte vektningen av biologisk slektskap, men jeg ønsker at den kan være et bidrag til økt innsikt i implisitte oppfatninger om biologisk slektskap, samt være et bidrag til drøftninger av måter det biologiske prinsipp konstrueres på, samt mulige implikasjoner av dette.

1.2 Problemstilling

I oppgaven undersøker jeg hvordan det biologiske prinsipp konstrueres i vedtak fra fylkesnemnda. Vedtakene omhandler saker om omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring og adopsjon.

⁸ Essensialisme dreier seg om at mennesker og ting har en essens, som uavhengig av ytre påvirkning utvikler seg, eller utvikles, på en bestemt måte. For eksempel kan identitet i dette perspektivet forstås som noe man "er", for eksempel på grunn av gener, eller biologisk slektskap. Dette kan stå i motsetning til et sosialkonstruktivistisk og poststrukturalistisk perspektiv der identitet sees som en kontinuerlig pågående prosess, for eksempel noe man *gjør*, og dermed konstruerer/skaper, eller som blir konstruert av og gjennom diskurser.

⁹ Follevågs dekonstruksjon har fått kritikk for å være noe snever og dikotomisk mellom biologi og poststrukturalisme. Se for eksempel Myong Pedersen (2009, 111-112) for en mer utdypende gjennomgang.

¹⁰ Ot.prop. står for Odelstingsproposisjon, og var et lovforslag som ble sendt til Odelstinget for behandling. Denne ordningen ble avvirket 01.10.2009, og er erstattet med proposisjon til Stortinget (prop.). (Stortinget.no 16.03.2015).

Problemstillingen er som følger: *Hvordan konstrueres det biologiske prinsipp i vedtak fra fylkesnemnda?*

Denne problemstillingen søkes løst ved en kritisk diskursinspirert analyse av 25 vedtak fra fylkesnemnda. Hvordan det biologiske prinsipp blir konstruert, kunne vært undersøkt ved bruk av flere metoder. For eksempel kunne lesepraksiser eller analysestrategier som blant annet tekstanalyse (Berge 2003; Bergström og Boréus 2005; Hågvar 2007; Aaslestad 2007) eller dekonstruksjon (Derrida 2002; Engebretsen og Haldar 2010) vært aktuelle. Tekstanalytiske metoder kunne ført til økt kunnskap om ordvalgene, argumentasjonen og struktur i konstruksjoner av prinsippet, og dekonstruksjon kunne gitt et perspektiv på skjulte maktforhold, samt synliggjort andre måter å forstå prinsippet på enn de som umiddelbart er tilgjengelige for leseren (Derrida 2002; Engebretsen og Haldar 2010). Jeg har likevel valgt å besvare problemstillingen ved inspirasjon fra lingvisten Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse, fordi den er særlig utviklet for å besvare samfunnsvitenskaplige problemstillinger (Fairclough 1992/2008, 15). Jeg mener derfor denne metoden er best egnet til å besvare problemstillingen, samt at den også kan gi flere muligheter for utforskning av konstruksjonene av det biologiske prinsipp enn de nevnte andre metodene. Generelt kan diskursanalyse benyttes for å analysere frem meningssystemer, og hvordan mening skapes og opprettholdes (Jørgensen og Phillips 1999, 36), som videre er relevant for å utforske hvordan det biologiske prinsipp konstrueres. Inspirasjonen fra kritisk diskursanalyse kan i tillegg muliggjøre at både språklige konstruksjoner av prinsippet kan undersøkes, samt at mulige samfunnsvitenskaplige og sosialfaglige implikasjoner av konstruksjonene kan utforskes. I tillegg åpner metoden også for utforskning av ideologi(er) som kan ligge til grunn for meningssystemene og konstruksjonene, og for en utforskning av mulige implikasjoner av dette. Implikasjonene kan videre løftes opp til et noe bredere samfunnsmessig nivå, og plasseres i en noe større kontekst enn den sammenhengen det biologiske prinsipp opprinnelig er en del av i vedtakene. Dermed blir oppgaven også samfunnsmessig relevant.

Vedtakene er valgt fra 2013, og inkluderer samtlige vedtak som var tilgjengelige om omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring og adopsjon på landsbasis. Året er valgt fordi det var disse vedtakene jeg ved prosjektets start hadde tilgang til, og som omfattet et helt år, og som dermed kunne inkludere mulige variasjoner i konstruksjonene. I tillegg kunne en undersøkelse av vedtak fra 2013 være særlig interessant, med tanke på at NOU2012:5 kunne innvirke på drøftningene og konstruksjonene av prinsippet, på tross av manglende lovendringer om det

foreslåtte utviklingsstøttende prinsipp. Imidlertid har jeg ikke hatt har materiale til å gjøre en komparativ analyse. Vedtak fra fylkesnemnda er valgt fordi dette er et domstollignende organ som skal ha spesialkompetanse på barnevernssaker (Lindboe 2008, 203). Generelt har dommere sjelden grunn til å opparbeide seg innsikt i og kompetanse om barnevernrelaterte problemstillinger, men dette muliggjøres i fylkesnemnda, der nemndsleder og fagkyndige skal ha særlig kompetanse til å avgjøre slike saker (Lindboe 2008, 203). Det kan derfor være rimelig å anta at en undersøkelse av vedtak fra fylkesnemnda, kan gi en særlig innsikt i hvordan det biologiske prinsipp konstrueres. Da nemnda både skal ha spesialkompetanse på barnevernssaker, samt at bruk av fagkyndig er utstrakt både i sakene og som medlemmer av nemnda, kan det være rimelig å anta at fylkesnemnda er noe mer utsatt for påvirkning fra tidsmessige strømninger og nyere forskning på barnevernfeltet, enn det domstolene er. Denne antakelsen støttes også av at fagkyndige skal holde seg oppdaterte på forskning og kunnskap på feltet (regjeringen.no 02.04.2015). Imidlertid avgjøres sakene ut fra det eksisterende lovverket, og fylkesnemnda kan derfor ikke ha en praksis som i for stor grad avviker fra rettsinstansene. På bakgrunn av dette kan det derfor være rimelig å anta at det biologiske prinsipp vil aktualiseres i vedtak fra fylkesnemnda, og at en analyse av slike vedtak kan gi en særlig innsikt i hvilket meningsinnhold det biologiske prinsipp tillegges.

1.3 Begrepsavklaring

Den teoretiske betydningen av det biologiske prinsipp har jeg valgt å dele inn i to: 1) ”Barn skal vokse opp med sine biologiske foreldre” og 2) ”Der det ikke er mulig at barnet kan vokse opp med biologiske foreldre, skal det beholde kontakt med dem”. Når jeg i oppgaven henviser til den teoretiske betydningen av det biologiske prinsipp, sikter jeg til begge disse forståelsene, om ikke annet er oppgitt.

Ordet *diskurs*¹¹ henviser til et meningssystem, som gjør det mulig å (be)gripe verden og som gjør den meningsfull. I oppgaven analyserer jeg frem og konstruerer to diskurser som ligger til grunn for konstruksjonene av det biologiske prinsipp. Den ene diskursen har jeg valgt å kalle *biologidiskursen*. Dette meningssystemet fremstår i ren form som konstruert ut fra en overordnet ideologi om biologisk slektskap, og dette slektskapets universelle betydning og absolutte verdi. I denne diskursen konstrueres familie som noe man *er* og alltid vil være, fordi biologisk slektskap ligger til grunn for, og avgjør, hva en familie er og hvem som er foreldre. I denne diskursen fremstår biologisk slektskap som et nødvendig og ubetinget gode. Relasjon, kontakt og kjennskap

¹¹ Diskurs blir utdypende forklart i kapittel 3.

til biologiske foreldre tillegges videre avgjørende vekt for barns utvikling, og anses tilstrekkelig begrunnet ved henvisning til biologisk slektskap. Imidlertid utforskes disse begrunnelsene som henvisning til identitet og relasjoner i oppgaven. I denne diskursen konstrueres barn som avhengige av, og som ”vedheng” til, den biologiske familien. Den andre diskursen jeg har analysert frem, har jeg valgt å kalle *vern-av-barndiskursen*. I dette meningssystemet fremstår det som sentralt å beskytte barnet fra skadelige omsorgspraksiser, og andre av barnets behov og rettigheter har forrang fremfor biologisk slektskap. Denne diskursen impliserer et mer dynamisk og prosessorientert syn på barn og familier, der familie konstrueres som noe man *gjør*, og relasjoner vurderes ut fra kvalitet, som for eksempel tilknytningskvalitet og omsorg. Slike kvaliteter har forrang fremfor biologisk slektskap. I denne diskursen konstrueres barn som mer uavhengige enn i biologidiskursen, og det biologiske slektskapet viker for andre av barnets behov og rettigheter. På tross av en viss navnelikhet, må *vern-av-barndiskursen* ikke forveksles med barneverntjenesten. *Vern-av-barndiskursen* brukes i denne oppgaven om den nevnte underliggende diskursen, og er analysert frem ut fra materialet som helhet. *Vern-av-barndiskursen* kan ligge til grunn for kommunens argumentasjon, men henviser altså ikke utelukkende til denne partens argumentasjon, på samme måte som biologidiskursen kan ligge til grunn for private parters argumentasjon, uten at den utelukkende henviser til disse partene.

1.4 Oppgavens oppbygning

I kapittel 2 redegjør jeg for oppgavens teoretiske grunnlag, relevant juridisk teori og det biologiske prinsippets historie, samt presenterer fylkesnemnda. I kapittel 3 tar jeg for meg det diskursanalytiske rammeverket jeg har blitt inspirert av, og de vitenskapsteoretiske posisjonene oppgaven er basert på. Her redegjør jeg for inspirasjonen fra Faircloughs kritiske diskursanalyse, og for styrker og svakheter ved forskningsdesignet. Jeg presenterer også tekstmaterialet og analysestrategi. I kapittel 4 presenterer jeg resultater fra analysen, og viser hvordan det biologiske prinsipp språklig og meningsmessig konstrueres, og hvilke konstruksjoner av prinsippet som fremkom i analysen. I kapittel 5 diskuterer jeg mulige implikasjoner av konstruksjonene og analysen ut fra relevant forskning, før jeg avslutter oppgaven i kapittel 6.

Kapittel 2: Juridisk kontekst og det biologiske prinsipp i et historisk perspektiv

I dette kapittelet skal jeg gjennomgå relevante sider ved den juridiske konteksten som regulerer forholdet mellom barn, foreldre og staten, herunder hvordan lovene påvirkes av internasjonale konvensjoner. Jeg knytter redegjørelsen til spørsmål om omsorgsovertakelse, tilbakeføring, samvær og adopsjon, da det er disse sakene oppgaven omhandler, og relevante lovhjemler. Deretter redegjør for det biologiske prinsippets historikk, og for fylkesnemnda.

2.1 Juridisk kontekst

Forholdet mellom barn og foreldre er blant annet regulert av Lov om barn og foreldre (heretter barneloven, bl.) av 4. august 1981 nr. 7, og barnevernloven. I tillegg innvirker også internasjonale konvensjoner som FNs konvensjon om barns rettigheter (heretter barnekonvensjonen), og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (heretter menneskerettighetskonvensjonen, EMK) av 10. desember 1948. Norge ratifiserte barnekonvensjonen 20. november 1989, og inkorporerte den i 2003 (Høstmælingen, Sandberg, Kjørholt 2008, 5). En følge av dette er at barnekonvensjonen er tatt inn i lovtekstene og gjelder som norsk lov, samt at den skal gå foran i saker der det er konflikt mellom Norges nasjonale lovgivning og barnekonvensjonen (Smith 2008, 24).

2.1.1 Lov om barn og foreldre (bl.)

Barneloven regulerer forholdet mellom barn og foreldre, og klargjør foreldres rettigheter og plikter. For denne oppgaven er bl. § 30 om innholdet i foreldreansvaret særlig relevant:

«Barnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve innanfor dei grensene som §§ 31 til 33 set. Foreldreansvaret skal utøvast ut frå barnet sine interesser og behov.

Dei som har foreldreansvaret, er skyldige til å gje barnet forsvarleg oppseding og forsyting. Dei skal syte for at barnet får utdanning etter evne og givnad.

Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode.» (Bl. § 30, første til tredje ledd).

Foreldreansvaret innebærer altså en rett og plikt til å ta avgjørelser for barnet, ut ifra dets interesser og behov, samt at barnet gis forsvarlig oppdragelse og forsørging. Barnet har krav på omsorg og omtanke fra de som har foreldreansvaret, og det skal videre ikke utsettes for vold, eller bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen utsettes for skade eller fare. Bruk av vold og skremmende eller plagsom atferd overfor barnet er forbudt. Foreldrene har videre primæransvaret for at barna får dekket sine omsorgsbehov, mens staten har et sekundært ansvar. Dersom foreldrene

ikke følger opp rettighetene og pliktene i foreldreansvaret, foreligger det omsorgssvikt (Bendiksen 2008, 105). Om barnet da kommer under barneverntjenesten og får tiltak det har behov for, avhenger av at det meldes bekymring til barneverntjenesten, og at foreldrene samtykker til tiltak.

2.1.2 Om barnevernloven (bvl.)

Norge var det første landet i verden som fikk en egen barnevernlov, kalt Lov om behandling av forsømte barn (Vergerådsloven) av 6. juni 1896. Denne loven skilte ut barn som egen gruppe, og foreslo oppdragelse fremfor straff for å avhjelpe problemer, og spare samfunnet for senere utgifter (Lindboe 2008, 37). Det ble opprettet Vergeråd med syv medlemmer, som hadde mulighet til å iverksette tiltak overfor barn og deres familier. Medlemmene i Vergerådene bestod av en prest, en dommer, en lege, en lærer og en eller to kvinner som representerte ”moderlig omsorg” (Lindboe 2008, 37). Vergerådene kunne for eksempel bestemme at barnet skulle plasseres utenfor hjemmet, i fosterfamilie, på barnehjem eller skolehjem. Da Vergerådsloven ble revidert og endret til Lov om barnevern av 1953, ble Vergerådene omgjort til Barnevernsnemnder, der dommeren kun deltok i alvorlige tvangssaker (Lindboe 2008, 38). Den nye loven var påvirket av barnepsykologi, og målet var å styrke familien ved forebyggende tiltak, og kun bruke tvang der forebyggende tiltak ikke fungerte (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 31). Det kan synes som det skjedde et skifte fra at vanskelige omsorgssituasjoner skulle løses ved at barnet ble plassert og fikk omsorg i et annet hjem, til at problemene skulle løses i foreldrehjemmet. Samtidig videreførte loven av 1953 adgangen til omsorgsovertakelser og fratakelse av foreldreansvar, fordi man fortsatt erkjente at ikke alle barn kan vokse opp med biologiske foreldre (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 31). Da barnevernloven kom i 1993 ble vektleggingen av frivillige hjelpetiltak videreført (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 32), samt at rettsikkerheten ble besluttet økt ved opprettelse av statlige fylkesnemnder som arbeider etter en domstolsmodell (Lindboe 2008, 38-39). Om frivillige hjelpetiltak ikke fører frem, eller må anses som nytteløse, «kan» omsorgen for barna overtas, jmf. bvl. § 4-12. Som en siste utvei kan også foreldreansvaret fratas foreldrene. I tråd med det minste inngreps prinsipp, vil det ikke være adgang til å iverksette tiltak som er mer inngripende enn nødvendig. En konsekvens av dette kan være at barnevernet ikke har mulighet til å iverksette tiltak som vil føre til en optimal eller best mulig omsorgssituasjon, men at det kun er adgang til å iverksette tiltak som gjør omsorgen forsvarlig og ”god nok”, og der tiltakene er til barnets beste.

Noen av barnevernlovens fire prinsipper fremkommer eksplisitt i loven, mens andre ligger til grunn i forarbeidene. Prinsippet om barnets beste er hjemlet i bvl. § 4-1, og er nedfelt i BK art. 3, nr. 1.

Det dreier seg om at barnets beste skal være et overordnet hensyn i alle avgjørelser som vedrører barn, og at det skal legges avgjørende vekt på hva som er til barnets beste (Gording Stang 2007, 30; Lindboe 2008, 20; Bendiksen 2008, 166). Det kan variere hva som er barnets beste fra sak til sak, og det kan også variere over tid (Bendiksen 2008, 168). Prinsippet om barnets beste er dermed ikke et entydig prinsipp, men dreier seg om at hensynet til barnets liv og utvikling skal veie tyngst. Der barns og foreldres rettigheter er i konflikt, skal barnets beste ha forrang.

Det minste inngreps prinsipp dreier seg om at barneverntjenesten aldri kan iverksette mer inngripende tiltak enn nødvendig (Lindboe 2008, 20). Om barneverntjenesten vurderer at det er nødvendig med tiltak, skal dette så langt det er mulig gis i hjemmet, og foreldrene må som hovedregel samtykke. Omsorgsovertakelse er derfor siste utvei som «kan» vedtas om det er nødvendig, og dersom hjelpetiltak ikke vil avhjelpe situasjonen, og omsorgsovertakelse vil være til barnets beste (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 36; Lindboe 2008, 19). Kriteriet om at mildere tiltak må prøves før mer inngripende tiltak iverksettes, kan gjenfinnes i bvl. § 4-4, § 4-12, annet ledd, og § 4-25 første ledd. Dette prinsippet kan komme i konflikt med prinsippet om barnets beste, fordi fokuset her ikke lenger er ”barnets beste”, men hva som er ”godt nok” for barnet.

Det biologiske prinsipp kan teoretisk henviser til at det ”har egenverdi for barn å vokse opp hos sine foreldre, selv om det er visse mangler ved hjemmet” (Lindboe 2008, 44), og at det anses som et generelt gode for barn å motta omsorg fra og kjenne til sine foreldre (Hagen og Rønbeck 2011, 491). Prinsippet fremgår ikke eksplisitt av lovverket, men kommer til syne i forarbeidene, samt for eksempel i premissene for omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12, som kun kan iverksettes om det er nødvendig på grunn av alvorlige mangler, og om andre hjelpetiltak er prøvd og/eller må anses nytteløse, jmf. bvl. 4-12, annet ledd. Prinsipp kan også vises i bvl. § 4-19, som gir barn og foreldre gjensidig rett til samvær etter omsorgsovertakelse, i bvl. § 4-21 om tilbakeføring, noe som innebærer at alle fosterhjems plasseringer er midlertidige, samt i bvl. § 4-20a som gjelder åpen adopsjon. Ved åpen adopsjon er det fastsatt besøkskontakt mellom biologiske foreldre og barn.

2.1.3 Om barnekonvensjonen (BK) og menneskerettighetskonvensjonen (EMK)

Norge har som nevnt ratifisert og inkorporert barnekonvensjonen. BK art. 7, nr. 1 og art. 8, nr. 1, stadfester at barnet ”så langt det er mulig har rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem”, samt at barnet har rett til respekt for sin ”identitet og familieforhold som anerkjent av loven, uten ulovlig innblanding”. Selv om disse artiklene i BK understreker at barn vanligvis har det best hos

sine foreldre (Lassen og Gording Stang 2009, 133), defineres ikke begrepet ”foreldre” som barnets *biologiske* foreldre¹². Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (heretter EMD) har tolket foreldrebegrepet i utvidet forstand når det gjelder vurderinger om respekten for familielivet er overtrådt etter EMK art. 8¹³. Det utvidede foreldrebegrepet inkluderer og dekker endringer i familiestrukturer, slik at også sosiale, psykologiske, adoptiv¹⁴ – og fosterforeldre inkluderes av EMK, og familiebegrepet i BK bør også tolkes på samme måte (Lassen og Gording Stang 2008, 135; Hagen og Rønbeck 2011, 495). EMD har også uttalt eksplisitt at det er det faktiske, og ikke det biologiske familieforholdet som skal vektlegges i vurderinger, og at det er den faktiske tilknytningen og de sosiale bånd mellom barnet og foreldre som er avgjørende¹⁵ (Lassen og Gording Stang 2008, 135). Dette tilsier at biologiske bånd ikke automatisk er tilstrekkelige (Bendiksen 2008, 116). Om foreldrene verken rettslig eller biologisk er barnets foreldre, er det avgjørende om faktiske familieband knytter dem sammen, og om disse båndene er nære og personlige (Bendiksen 2008, 122). Dette medfører at EMK art. 8 ikke utelukkende gjelder for forholdet mellom barn og biologiske foreldre, men også for barnets forhold til fosterforeldre, adoptivforeldre og sosiale foreldre (Hagen og Rønbeck 2011, 495). Et utvidet familiebegrep kan medføre dilemmaer om hvilket familieliv som skal beskyttes, for eksempel fosterfamiliens eller de biologiske foreldrenes (Bendiksen 2008, 122- 127). Det avgjørende vil likevel være en vurdering av barnets faktiske familieforhold, de sosiale båndene og tilknytningen mellom barn og foreldre.

Videre skal BKs art. 7 og 8 også sees i sammenheng med hensynet til barnets beste og barnets rett til beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel i BK art. 3, samt i art. 9, nr. 1, som skal sikre at et barn ikke blir skilt fra sine foreldre mot deres vilje, unntatt når slik adskillelse er til barnets beste. Barnet har rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem, det har rett til trygge og gode oppvekstbetingelser, og foreldrene har etter bl. § 30 ansvar for å sørge for dette. Der foreldrene svikter, skal det offentlige gripe inn, og overta hele eller deler av ansvaret, og beskytte barnet mot omsorgssvikt (Lassen og Gording Stang 2008, 134). Et barn som midlertidig er skilt fra sin familie, har krav på særlig omsorg, oppfølging og beskyttelse, jmf. BK art. 20 og 25.

¹² Selv om det ikke står eksplisitt i BK, tolkes art. 7 ofte som barnets biologiske foreldre; se for eksempel Lassen og Gording Stang 2009, 133, Lindboe 2008, 44 – 48, Bendiksen 2008, 112.

¹³ Se for eksempel K. og T. mot Finland (2001) (Storkammer-saken), der stefar ble regnet som far for den eldste gutten på grunn av sosial og faktisk tilknytning, selv om biologisk tilknytning manglet.

¹⁴ Se saken Pini og andre mot Romania 22. juni 2004, der adoptivforeldre som i liten grad hadde utviklet faktiske bånd til barna og heller ikke hadde bodd med dem, likevel var beskyttet av EMK art. 8 om respekt for familieliv, fordi adopsjon og det påtenkte familielivet er likestilt med biologibaserte familierelasjoner.

¹⁵ Se også Lebbink mot Nederland (01.06.2001), der biologisk bånd mellom en far og en datter i seg selv ikke var tilstrekkelig til å bevise at et familieliv mellom dem forelå, og burde tas hensyn til. EMD mente at også faktiske, personlige og sosiale bånd også burde foreligge.

Prinsippene i barnevernloven kan være problematiske å følge samtidig som en skal sikre barn den hjelpen de har behov for. For eksempel kan det biologiske prinsipp sammen med det minste inngreps prinsipp, bidra til at barn som trenger hjelp ikke får det, fordi respekten for foreldrene og deres privatliv står sterkere enn barnets behov for beskyttelse (Lassen og Gording Stang 2008, 152). Samtidig har barn rett til et godt familieliv, noe de både kan få i og utenfor den biologiske familien (ibid). I oppgaven undersøker jeg hvordan det biologiske prinsipp konstrueres og anvendes, og hvordan det står i relasjon til barns rett til omsorg og beskyttelse og barnets beste, som hjemlet i bvl. § 1-1, første ledd, § 3-1, § 4-1, § 4-4, første ledd, § 4-12, BK art.3, nr 2, art. 19, nr. 1, og når barnet midlertidig eller permanent er skilt fra sitt familiemiljø, BK art. 20 og art. 25.

2.2 Det biologiske prinsipp i et historisk perspektiv

Det biologiske prinsipp ble første gang nevnt i dommen RT. 1984, s. 298, og kan benyttes som en henvisning til ordningen norsk barnvernlovgivning anser som selvsagt; at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre så langt det er mulig (Hagen og Rønbeck 2011, 493). Et *prinsipp* kan defineres som et overordnede generelle retningslinjer av normativ karakter (Bendiksen 2008, 164), eller som en uskreven norm om hva som anses som et gode (Sandberg 2003, 35-36). Det biologiske prinsipp nevnes ikke eksplisitt i lovteksten, og er heller ikke et entydig begrep med en fast vektning (Sandberg 2003, 67-68; NOU2012:5, 41). Imidlertid omtales det i lovens forarbeider og i offentlige dokumenter som lå til grunn for lovens utforming. Forarbeidene kan gi kunnskap om formålet med loven, og hva forfatterne av den har ment med ulike bestemmelser (Eckhoff 2001, 68).

I barnevernloven av 1953 kom ikke det biologiske prinsipp eksplisitt til uttrykk, men prioriteringen av det biologiske funderte hjemmet ble klart vektlagt i forarbeidene (Sandberg 2003, 70). Det ble her sterkt fremhevet at barn ikke burde flyttes, og at det beste for barn var å vokse opp med "egne" foreldre og søsken, selv om det var visse mangler ved hjemmet (Sandberg 2003, 70). Ut fra ordlyden, konteksten og perioden, er det rimelig å anta at «foreldre» henviser til biologiske foreldre:

«Det er vel enighet i prinsippet om, at det beste for barn i alminnelighet er å vokse opp i et naturlig familiemiljø sammen med sine egne foreldre og søsken. Dette gjelder også om det er visse mangler ved heimen, både når det gjelder økonomien og forholdene ellers. Alle heimer kan ikke være like gode og alle foreldre er ikke like gode forsørgere og oppdragere. Et barn er likevel som oftest knyttet til heimen – far, mor og søsken – med så sterke følelsesmessige bånd, at det kan føre til alvorlige psykiske skader for barnet om disse bånd blir revet over. Disse skadene kan i mange høve bli langt større enn det en oppnår ved å omplante barnet i et materielt og sosialt sett bedre miljø. Samfunnet bør derfor ikke gå til et så drastisk skritt som å ta et barn fra foreldrene med mindre det foreligger en virkelig fare for barnets helse eller utvikling.» (Innstilling fra Barnevernkomiteen 1951, 37-38)

At barn vokser opp med biologiske foreldre beskrives som naturlig, og at barnet er knyttet til foreldrene med «så sterke følelsesmessige bånd, at det kan føre til alvorlige psykiske skader for barnet om disse bånd blir revet over», om det «omplantes»¹⁶ i et annet miljø. Kvaliteten på følelsesmessige bånd, og skader som følge av dårlig kvalitet på tilknytning og omsorg, blir ikke belyst i innstillingen. Muligheten for å flytte et barn fra foreldrene var tilstede hvis det forelå en «virkelig» fare for barnets helse og utvikling, og burde kun skje i nødsfall (Sandberg 2003, 70). Grensen for å flytte et barn fra hjemmet ble derfor generelt høy, og forebyggende tiltak ble vektlagt i forsøk på å hindre at barnet ble flyttet (ibid)¹⁷.

Ved utformingen av barnevernloven av 1992, ble det nedsatt et sosiallovutvalg som skulle utrede hvordan loven best kunne utformes. I tilknytning til spørsmål om omsorgsovertakelse uttalte de:

«Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barna – kanskje problemer av alvorlig karakter – er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedret ved hjelpetiltak. Et annet utgangspunkt ville bryte radikalt med de rådende normer og verdisynspunkter, og forutsette en helt annen samfunnsstruktur enn den vi har i dag. Dette betyr ikke i seg selv en nedprioritering av barnets interesser. Det er sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn og disse bånd er det grunn til å bevare og styrke.» (NOU1985:18, 157)

Selv om det biologiske prinsipp ikke brukes i avsnittet, er det vanlig å tolke avsnittet som at det er det som omhandles og ligger til grunn for loven (Sandberg 2003, 72; Gording Stang 2007, 34; Bendiksen 2008, 188; NOU2012:5, 42). I avsnittet fremheves det at det er biologiske foreldre som primært har ansvaret for og sørger for sine barn, og at staten har det sekundære ansvaret. Dette begrunnes i at noe annet ville bryte radikalt med normer og verdisynspunkter, og medføre en ny samfunnsstruktur. Loven burde altså utformes med utgangspunkt i normalordningen i samfunnet, der det generelt eksisterer sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn, og som det generelt er grunn til å bevare og styrke (NOU2012:5, 42). Videre unngår utvalget å se på tilfeller hvor det er konflikt mellom barnets og foreldrenes interesser (Sandberg 2003, 73; NOU2012:5, 43), men det fremheves at en vektlegging av hjelpetiltak ikke vil bety en nedprioritering av barnets interesser, fordi «det er sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn, og disse båndene er det grunn til å bevare og styrke». Imidlertid kan barn knytte seg til omsorgsgivere uansett hvilken omsorg de mottar, fordi det er slik barnet øker sjansen for å overleve (Kvelling 2010, 88). Det er derimot

¹⁶ En «omplanting» kan vise til at barnet er lik en plante, med ”røtter”. Som Follevåg (Bergens tidende 04.08.2008) påpeker, har mennesker føtter, ikke røtter.

¹⁷ Se for eksempel Sandberg 2003, s. 70 – 72 for en nærmere gjennomgang av hva som ble videreført fra 1953-loven.

kvaliteten på omsorgen og tilknytningen¹⁸ som kan være avgjørende for barns utvikling. Tilknytningskvaliteten avhenger av hva slags omsorg barnet har mottatt, og/eller hvilken omsorgssvikt det har blitt utsatt for (Bowlby 1969/1997; Ainsworth mfl. 1978; Main og Solomon 1986). Utrygg tilknytning er en risikofaktor og kan predikere for senere problemer og psykiske lidelser (Kvello 2010, 99), samt være hemmende for barnets emosjonelle, kognitive, språklige og sosiale utvikling (NOU2012:5, 81). Det er ikke lenger tvil om at dårlige oppvekstvilkår og dårlig omsorg kan ha alvorlige konsekvenser for barn (Kirkengen 2009; Kvello 2010, 43-44; Blindheim 2012, 191). Om det *alltid* er «grunn til å bevare og styrke følelsesmessige bånd mellom barn og foreldre» kan derfor diskuteres.

Om samvær uttalte sosiallovutvalget at: «Det er alminnelig akseptert at det generelt er et gode for barnet å ha kontakt også med de biologiske foreldre, og dette bør også være lovens utgangspunkt.» (NOU1985:18, 157). For tilbakeføring etter omsorgsovertakelse uttalte utvalget: «Det ligger i vår samfunnsordning at foreldrene oppdrar sine egne barn. Tilknytningen til de biologiske foreldrene er i seg selv en ressurs for barnet.» (NOU1985:18, 171). Utredningen drøftet ikke interessekonflikter mellom foreldre og barn, og heller ikke om det ”alltid” vil være sterke følelsesmessige bånd det er grunn til å bevare og styrke, samt heller ikke om samvær etter omsorgsovertakelse alltid vil være et gode for barnet (NOU2012:5, 43). Sosiallovutvalgets vurderinger av betydningen av å vokse opp med biologiske foreldre og ha kontakt med dem, ble stort sett videreført i arbeidet med barnevernloven (Sandberg 2003, 72; Bendiksen 2008, 189; NOU2012:5, 43). Barne- og familiedepartementet som fulgte opp sosiallovutvalgets utredning med Ot.prop nr.44 (1991-1992) uttalte følgende i spørsmålet om samvær etter omsorgsovertakelse:

«Nyere forskning har vist at det i mange tilfeller er svært viktig for barn i fosterhjem å opprettholde kontakt med sine biologiske foreldre, både fordi det er sterke følelsesmessige bånd mellom barna og foreldrene, og for at barnet derigjennom kan få en følelse av kontinuitet i livet sitt. Enkelte forskere har også pekt på fosterforeldres ansvar når det gjelder å hjelpe barnet å huske sin fortid, nettopp fordi opplevelsen av kontinuitet er viktig for barnet.» (Ot.prop. nr. 44 (1991-1992), 51).

Kildene for den «nyere forskningen» som henvises til i proposisjonen, oppgis ikke, og det er i ettertid blitt drøftet om slike forskningsresultater forelå (Bendiksen 2008, 200; NOU2012:5, 43). Det kan derfor være grunn til å anta at lovens utgangspunkt om biologiens egenverdi er bygd på et feilaktig grunnlag (Bendiksen 2008, 200-201).

¹⁸ Det er en glede å anta at leseren kjenner til tilknytningsteori, da det sparer meg for mye plass. Om leseren likevel ikke skulle være kjent med dette kan Bowlby 1969/1997, 1973/1998 og 1980/1998, samt Ainsworth et.al. 1978 anbefales.

Etter at barnevernloven av 1992 ble vedtatt, har det vært flere utredninger og forslag til endringer.

Sentralt her er blant annet St.meld.¹⁹ nr 39 (1995-1996), der følgende ble uttalt:

«Enkelte svært viktige prinsipper er nedfelt i barnevernloven. Disse er ment å være styrende ved tolkningen av lovens ulike inngrepskriterier. Ett av disse er det biologiske prinsipp. (...) Prinsippet innebærer at det er lovens utgangspunkt at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre – også om det er til dels alvorlige mangler ved deres omsorgsevne. Bakgrunnen for dette utgangspunktet er at en i vårt samfunn anser det som en selvstendig verdi å vokse opp hos sine biologiske foreldre.» (St.meld. nr. 39 (1995-1996), punkt. 4.1.1)

Det biologiske prinsipp fremkommer her som styrende og førende, også der barn lever med foreldre som har «til dels alvorlige mangler» ved sin omsorgsevne. Dette begrunnes i at samfunnet anser det å vokse opp med biologiske foreldre som en «selvstendig verdi», men dette begrunnes ikke i forskning på biologiens egenverdi. Det biologiske prinsipp kan derfor fremstå som en sterkere verdi enn barnets rett til god omsorg. Stortingsmeldingen fortsetter:

«Når dette ikke er mulig, innebærer prinsippet at det i utgangspunktet skal legges til rette for samvær og/eller annen kontakt mellom barnet og dets biologiske foreldre idet det anses som et gode for barnet å ha kontakt med sine biologiske foreldre, selv om barnet i en kortere eller lengre periode må bo hos andre.» (St.meld.nr. 39 (1995-1996), punkt 4.1.1.)

Igjen understrekes og videreføres det biologiske prinsippet, men uten henvisning til foreliggende forskning. I NOU2000:12 blir det biologiske prinsipp uttrykt som en del av barnevernets verdigrunnlag. Her ble det blant annet uttalt at «Tilknytningen til de biologiske foreldre er i seg selv en ressurs for barnet» (NOU2000:12, 87-88). Lignende uttalelser ble gjentatt i St.meld.nr. 40 (2001-2002), 39. En presisering av det biologiske prinsipp rekkevidde kom i Ot.prop.nr. 69 (2008-2009):

«Når foreldre ikke innehar ressurser til å skape forutsigbarhet og stabilitet for barnet må det biologiske prinsipp vike for barnets beste. Der det er motsetninger mellom barnets behov for trygghet og omsorg, og foreldres behov og ønsker, må barnets behov settes foran foreldrenes.» (Ot.prop.nr. 69 (2008-2009), 6).

Det ble også foreslått økt bruk av adopsjon som barneverntiltak, og at beviskravet for at omsorgen skulle tilbakeføres til biologiske foreldre etter omsorgsovertakelse skulle skje når det var «overveiende sannsynlig» at foreldrene kunne gi forsvarlig omsorg. Det ble også uttalt:

«For barn som lever sammen med ikke-biologiske foreldre, vil den kulturelle vektleggingen av biologisk slektskap kunne utgjøre en utfordring for selvforståelsen. Det avgjørende for barnet er likevel graden av, og kvaliteten i foreldrenes emosjonelle forpliktelse, relasjon og tilknytning, enten de er biologiske foreldre eller ikke.» (Ot.prop.nr. 69 (2008-2009), 6).

¹⁹ St.meld. står for Stortingsmelding, og er en orientering fra regjeringen til Stortinget om saker regjeringen ønsker å få drøftet i Stortinget. Fra 01.10.2009 er meld.St. den nye betegnelsen for dette (Stortinget.no 18.03.2015).

Dette kan tolkes som en svekkelse av det biologiske prinsipp, og at prinsippet ikke var ment som en absolutt regel, fordi det avgjørende for barnet ikke er biologisk tilknytning til foreldre, men graden av og kvaliteten på omsorgen det mottar. Dermed kan uttalelsene også sees som en moderering og svekkelse av prinsippet. I 2012 forelå en utredning av det biologiske prinsipp, og forslag til endringer i barnevernloven. I NOU2012:5 ble det vist til forskning som viste at kvaliteten på tilknytningen og omsorgen barnet mottar har avgjørende betydning for dets utvikling og fungering på sentrale områder (NOU2012:5, 80, 86, Blindheim 2012). Utvalget anbefalte blant annet at «utviklingsstøttende tilknytning» burde bli et overordnet prinsipp i barnevernets vurderinger, og at dette ut ifra den foreliggende forskning om samspillet mellom barn og omsorgspersoner burde tillegges avgjørende vekt (NOU2012:5, 86). I lovforslaget prop.106L (2012-2013) som fulgte, ble forslaget om å inkludere prinsippet om «utviklingsstøttende tilknytning» i barnevernloven ikke tatt med, fordi å vurdere kvaliteten på barnets utviklingsmuligheter, samspill og relasjoner ble ansett å være inkludert i prinsippet om ”barnets beste” (prop.106L, 82). Siden en konkret vurdering av barnets beste skal være det overordnede prinsippet i alt barnevernarbeid, ble heller ikke en endring eller svekkelse av det biologiske prinsipp vurdert som nødvendig (prop.106L, 82). Det biologiske prinsipp ble dermed fortsatt stående som utgangspunkt for barnevernloven, og det ble igjen henvist til at dette er den generelle ordningen i samfunnet (prop.106L, 82). Det biologiske prinsipp fremstår derfor fortsatt som et sterkt og førende prinsipp i barnevernloven.

2.3 Om fylkesnemnda

Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker er et domstollignende organ som avgjør saker om tvang etter barnevernloven, Lov om kommunale Helse- og omsorgstjenester (helse- og omsorgstjenesteloven) av 24. juni 2011 nr. 30, og Lov om vern mot smittsomme sykdommer av 5. august 1994 nr 55 (regjeringen.no 02.01.2015). Fylkesnemnda er en den første instansen som kan avgjøre spørsmål om tvangstiltak i barnevernssaker, og har spesiell kompetanse for å avgjøre slike saker. Det finnes tolv fylkesnemnder i Norge, og de fleste har to fylker som sitt myndighetsområde (regjeringen.no 02.01.2015). Fylkesnemnda består av en dommer, et alminnelig medlem (lekdommer) og en fagkyndig. Sistnevnte kan for eksempel være psykolog eller barnevernpedagog, og skal ha særlige kunnskaper om slike saker (ibid). I noen tilfeller kan nemnda utvides til en dommer, to lekdommere og to sakkyndige, jf. bvl. § 7-2, og § 7-5. Om private parter samtykker til tiltakene, kan nemndsleder behandle saken uten forhandlingsmøte, jf. bvl. § 7-5, tredje ledd. Som oftest fatter fylkesnemnda vedtak etter muntlige forhandlingsmøter, der private parter (foreldre og barn over 15 år, med advokater) og offentlig part (kommunen: barneverntjenestens representant

med juridisk rådgiver), samt vitner, forklarer seg om sitt syn på saken, og fremlegger bevis. Fylkesnemnda kan også oppnevne en talsperson for barnet, som på forhånd snakker med barnet, og fremlegger dets synspunkter under forhandlingsmøtet, jf. § 7-9. Det offentlige dekker utgifter til advokater for private parter. Etter bvl. § 7-14, første ledd, skal forhandlingsmøte holdes snarest, og hvis mulig, senest innen fire uker fra saken ble mottatt. I 2013 hadde 90% av sakene lenger ventetid enn fire uker, og gjennomsnittlig ventetid fra saken ble sendt inn til den ble behandlet var over 3 måneder (Advokatbladet 2014). Ventetiden for behandling i fylkesnemnda kan også variere fra fylke til fylke. I 2012 kunne ventetiden variere fra for eksempel 5 til 7 måneder (tv2 2012). I 2011 varierte ventetiden for eksempel fra 1 måned til ca. 5 måneder (Stortinget.no 02.01.2015).

Etter forhandlingsmøtet skal nemnda snarest og senest innen to uker, fatte vedtak, jf. bvl. § 7-19. Vedtaket skal begrunnes som dommer, og nemnda har rådslagningsmøte og avstemning, og underskriver deretter vedtaket. Vedtaket er gyldig når det er underskrevet. I vedtaket redegjøres det for saksforhold, partenes synspunkter, bevisførselen, samt at fylkesnemnda argumenterer for sin beslutning. Vedtaket kan etter bvl. § 7-24 bringes inn for overprøving i tingretten, og saken vil da behandles på nytt. Både privat part og kommunen kan bringe vedtaket inn for overprøving, og har en måneds frist fra vedtaket ble kjent til fristen for stevning går ut, jf. bvl. § 7-24, annet ledd. Det er ingen grense for antall ganger partene kan gjenoppta saken, men det er en sperrefrist på tolv måneder fra saken sist var behandlet til den igjen kan behandles (regjeringen.no 02.01.2015). Fra tingretten kan saken ankes til Lagmannsretten, og deretter til Høyesterett, og eventuelt til EMK.

2.3.1 Utfall av saker fremmet for fylkesnemnda

Av noen utvalgte fylker er medholdprosenten for Oslo og Akershus 85, 3 %, Troms og Finnmark 85, 5%, Trøndelag 96, 2%, Agder 85,3 %, Oppland og Hedemark 82, 9% og Østfold 87, 4% i saker om omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12 fremmet for fylkesnemnda i 2013²⁰. Statistikken viser ikke om kommunen får medhold i hele eller deler av forslaget. For eksempel kan kommunen få medhold i forslag om omsorgsovertakelse, samtidig som det vedtas et annet samværsomfang enn det foreslåtte. Det kan være flere årsaker til at kommunens medholdprosent er høy. En årsak kan være at det er svært alvorlige saker som fremmes på grunn av det biologiske prinsipp og det minste inngreps prinsipp, slik at omsorgsovertakelse gjenstår som eneste forsvarlige mulighet. Ut fra medholdprosenten fremstår det som det biologiske prinsippets teoretiske første betydning ofte ikke kan oppfylles.

²⁰ Statistikken er oppgitt etter kontakt med sentralenheten for fylkesnemndene 10.01.2015.

Kapittel 3: Analytisk perspektiv og diskursteoretisk rammeverk

I dette kapittelet redegjør jeg for oppgavens vitenskapsteoretiske forankring og analytiske perspektiv. I diskursanalyse er teori og metode sammenkoblet (Jørgensen og Phillips 1999, 12), og jeg har derfor valgt å presentere dette sammen. Først presenterer jeg kort det vitenskapsteoretiske utgangspunktet for diskursanalyse, som også ligger til grunn for oppgaven. Faircloughs kritiske diskursanalyse trekker på elementer fra sosialkonstruktivisme, poststrukturalisme, kritisk teori, og kritisk realisme (Jørgensen og Phillips 1999, 11; Buch-Hansen og Nielsen 2005, 60, 87). Ved at jeg er inspirert av Faircloughs kritiske diskursanalyse, har mitt prosjekt også innflytelse fra disse perspektivene. Deretter redegjør jeg kort for diskursanalyse, og for deler av Faircloughs kritiske diskursanalyse, og hvordan elementer fra dette benyttes i oppgaven. Etter dette redegjør jeg for kritikk mot teorien, og mulige implikasjoner for oppgaven. Videre redegjør jeg for bekreftbarhet og troverdighet, forskerens påvirkning på forskningsprosessen, samt generaliserbarhet og etiske refleksjoner. Til slutt beskriver jeg tekstmaterialet og analysestrategien.

3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt for diskursanalyse

Diskursanalyse trekker på elementer fra sosialkonstruktivisme, strukturalisme og poststrukturalisme (Jørgensen og Phillips 1999, 11). *Sosialkonstruktivisme* favner ulike posisjoner, men med visse felles premisser (Jørgensen og Phillips 1999, 13). Et av premissene er at verden, eller deler av den, er et produkt av aktørers sosiale virksomhet (Nortvedt og Grimen 2004, 141). Samtidig anses disse konstruksjonene som virkelige, fordi de i tillegg til å være skapt av sosiale aktører, også påvirker aktørene (Nortvedt og Grimen 2004, 155). I dette perspektivet ses ikke kunnskap som en objektiv sannhet, men som et produkt av sosiale kategoriseringer, som igjen er påvirket og avhengig av historiske og kulturelle prosesser (Jørgensen og Phillips 1999, 13-14). Dermed kan det i ulike kontekster skapes varierende verdensbilder, som igjen fører til variasjoner i sosiale handlinger (ibid). Denne oppgaven har også et sosialkonstruktivistisk perspektiv, som blant annet medfører at språk antas å skape verden, og at det ikke passivt avspeiler den. Det innebærer at også denne oppgaven gir visse perspektiver på hvordan verden er, og hvordan den skal forstås.

Diskursanalyse trekker også på elementer fra *strukturalisme*, som ble utviklet av lingvisten Ferdinand de Saussure (Baert og da Silva 2010, 19). I dette perspektivet antas språk å bestå av relativt faste, stabile, og underliggende strukturer, kalt *langue*, som begrenser hva sosiale aktører kan si og på hvilke måter, til hvilken tid og på hvilke steder, kalt *parole*. Kombinasjonen av sosialkonstruktivisme og strukturalisme gjør at man innenfor diskursanalytiske retninger både anser

språket for å være flytende og konstruerende for verden, samtidig som språket er fast og stabilt når det anvendes i konkrete tilfeller. En grunn til dette er at diskurser kan sette rammer for hva som er mulig å ytre, når, og til hvem (Jørgensen og Phillips 1999, 22). Imidlertid varierer graden av innflytelse fra disse perspektivene blant diskursanalytiske retninger.

Diskursanalyse trekker også på *poststrukturalisme*, der den strukturalistiske antakelsen om språk som bestående av underliggende, faste strukturer, videreføres, samtidig som skillet mellom langue og parole løses noe opp (Jørgensen og Phillips 1999, 19). I dette perspektivet legges det mer vekt på konkrete ytringer enn et strukturalistisk perspektiv, fordi det nettopp er i de konkrete ytringene at folk både trekker på strukturene og kan endre dem (Jørgensen og Phillips 1999, 21). Muligheten for endring av de underliggende strukturene ligger i aktørers mulighet til å fiksere bestemte ord i noen, men midlertidige, meningsbetydninger (Jørgensen og Phillips 1999, 21). Vedtakene som analyseres i denne oppgaven kan dermed sees som bestående av nettopp slike midlertidig og fikserte meningsbetydninger, som igjen kan være konstruert ut fra mer stabile, underliggende diskurser.

I tillegg til de nevnte perspektivene kan den kritiske diskursanalytiske retningen jeg er inspirert av også trekke på kritisk realisme og kritisk teori. *Kritisk realisme* kombinerer antakelsen om at det eksisterer en verden uavhengig av oss, med tre virkelighetsnivåer hvorav et nivå har strukturer og mekanismer med kausale potensialer og tilbøyeligheter (Buch-Hansen og Nielsen 2005, 23-25). Dette kombineres med en antakelse om at verdens dypere nivåer ikke er umiddelbart tilgjengelig gjennom sansene (Buch-Hansen og Nielsen 2005, 23). Dermed skiller kritisk realisme seg fra for eksempel poststrukturalisme, som i dette perspektivet anses som ”tom” realisme, ved at den reduserer verden til språklige konstruksjoner (Buch-Hansen og Nielsen 2005, 73). *Kritisk teori* kan knyttes til Frankfurterskolen, og teoretikere som Max Horkheimer, Theodor Adorno og Jürgen Habermas (Follesø 2005, 156). I dette perspektivet skal forskning bidra til kritisk granskning av samfunnet, og gjennom dette bidra til frigjøring av undertrykte grupper (Horkheimer 1970, 21-24).

3.2 Fellestrekk ved diskursanalytiske retninger

Michel Foucault regnes som grunnlegger av den diskursanalytiske retningen (Jørgensen og Phillips 1999, 21). Han var opptatt av hvordan historien innvirker i nåtidige praksiser, og hvordan det som tas for gitt og ses som naturlig, egentlig er konstruert og alltid kunne vært annerledes (Baert og da Silva 2010, 193). Dermed er det også mulig å endre og forbedre samfunnet, og fordele makt og ressurser bedre i befolkningen. Foucault trekker på elementer fra sosialkonstruktivisme og

strukturalisme, men er kanskje dypest forankret i et poststrukturalistisk perspektiv. Et av Foucaults mål er å ”avsløre” diskurser og hvordan disse konstruerer regler for hva som kan sies, når, hvordan og til hvem, samt for hva som antas å være sant/falskt (Jørgensen og Phillips 1999, 22). Foucault fokuserer ikke på hva som ”er” sant eller ikke sant om verden ”i seg selv”, men fokuserer på hvordan ulike sannheter skapes, sosialt og avhengig av kontekst.

Diskursanalytiske retninger har beholdt Foucaults forståelse av diskurser som muliggjørende og begrensende for forståelsen av verden, men har forkastet antakelsen om at det kun finnes én diskurs i hver historiske epoke (Jørgensen og Phillips 1999, 22). Dette betyr ikke at verden ikke finnes, men at tilgangen til den, kun er mulig gjennom diskurser (Jørgensen og Phillips 1999, 17). Diskurser består av språk som er satt sammen på bestemte måter, og som slik danner meningssystemer. De kan også forstås som forståelsesrammer eller meningsmønstre som benyttes til å begripe verden og gjøre den meningsfull. Imidlertid gjør diskursene også at verden begripes på en bestemt måte, og dermed utelukkes andre mulige måter å oppfatte verden på. Det er fordi det i hver diskurs er noen beskrivelser som gir mening, oppfattes som sant, riktig og naturlig, og noen beskrivelser som anses som meningsløse, usanne, utenkelige og unaturlige. Diskursanalyse dreier seg om å analysere hvordan verden gis mening, samt utforske mulige konsekvenser av meningssystemene (Jørgensen og Phillips 1999, 31). Dermed er diskursanalyse en form for kritisk forskning som også fokuserer på makt, og muligheter for sosial forandring (Jørgensen og Phillips 1999, 11). Diskursanalytiske retninger varierer blant annet ut fra hvilke underliggende vitenskapsteoretiske perspektiver de trekker mest på, om verden forstås som fullt eller delvis konstituert av diskurser, og ut fra aktørens muligheter for påvirkning (Jørgensen og Phillips 1999, 15). I diskurser kan det også skapes sosiale posisjoner, som aktører kan bli ”satt i”, kalt interpellasjon (Jørgensen og Phillips 1999, 25). Aktørenes identitet kan skapes ved slik interpellering, og fordi det kan finnes ulike diskurser, kan aktørene også interPELLERES i motstridende posisjoner. Dette kan medføre en motstridende identitet (Jørgensen og Phillips 1999, 26). Gjennom diskursanalyse kan aktører bli bevisst uhensiktsmessige diskurser som påvirker dem, og dermed kan frigjøring bli mulig.

3.2.1 Kritisk diskursanalyse

En retning innenfor diskursanalyse er kritisk diskursanalyse, som ble formet tidlig på 90-tallet (Wodak og Meyer 2009, 3), med inspirasjon fra Frankfurterskolen og kritisk teori (Wodak og Meyer 2009, 6). Fokuset for kritisk diskursanalyse er å undersøke underliggende ideologier, makt og hvordan det diskursive påvirker det ikke-diskursive, med formål om å kritisere og forbedre

samfunnsstrukturer (Wodak og Meyer 2009, 3, 6; Jørgensen og Phillips 1999, 73-76). Fordi alle diskurser sees som historiske, er det svært viktig å trekke inn konteksten i konkrete analyser (Wodak og Meyer 2009, 20). Den kritiske diskursanalysen har slik en klar samfunnsvitenskaplig forankring, og er derfor spesielt egnet for å belyse temaer på dette området. Det finnes flere metoder innenfor retningen, og den har stadig blitt videreutviklet (Wodak og Meyer 2009, 5).

3.3 Faircloughs kritiske diskursanalyse og tredimensjonale modell

Faircloughs kritiske diskursanalyse ble utviklet sent på 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet, og har stadig blitt utviklet. Dette kan medføre at senere tekster kan ha en noe annen forståelse og vektlegging av enkelte elementer enn tidligere tekster (Fairclough 2015, 2). Fairclough skiller mellom den sosiale verden og de diskursive sidene av den. Med dette skilles språket ut som et eget studieobjekt, samtidig som det inngår i det sosiale (Fairclough 1992/2008, 17). Den sosiale virkeligheten består av *mer* enn diskurser, for selv om den sosiale virkeligheten kan ha diskursive elementer, er den ikke reduserbar til diskursene (Fairclough 1992/2008, 21). De sosiale strukturene består av sosiale objekter; fysiske objekter, miljøer, institusjoner, sosiale handlinger, klasse, mennesker, og oppfatninger, ideer og representasjoner av disse sosiale objektene slik de manifesteres i diskurser (Fairclough 1992/2008, 17; 2015, 5). Ved å skille mellom den sosiale verden, og de diskursive sidene ved den, er det mulig å analysere sammenhengene mellom diskursene og den øvrige samfunnskonteksten. Faircloughs ontologiske posisjon kan her sammenfalle med et kritisk realistisk perspektiv. Dette innebærer at det finnes en virkelighet som påvirker aktørene gjennom objektive sosiale strukturer, samtidig som noen deler av virkeligheten består av diskurser, eller har diskursive elementer.

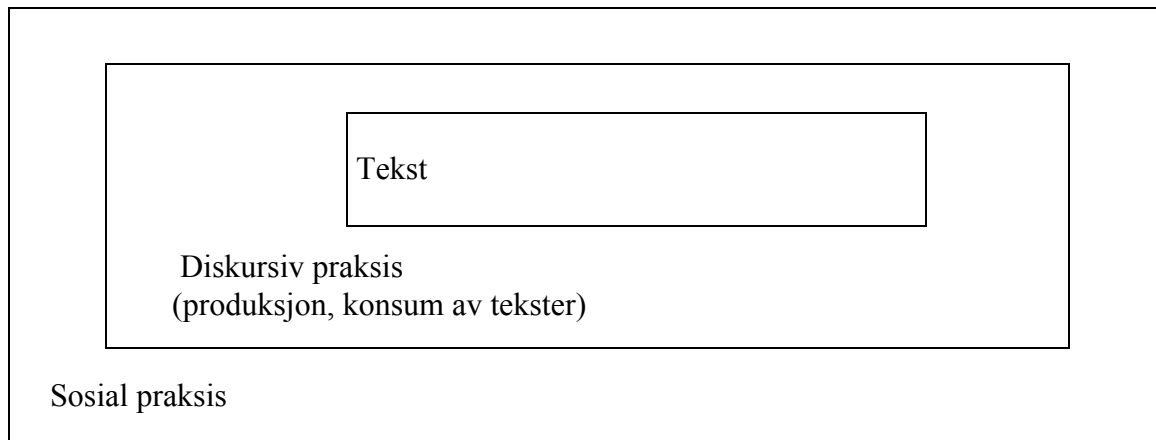
Fairclough definerer *diskurs* som ”en praksis som ikke bare representerer verden, men også gir verden betydning, konstituerer den og konstruerer den i mening” (1992/2008, 18). Diskurser består av tekst; muntlig og skriftlig språk (Fairclough 1992/2008, 26), i sammenheng med sosiale prosesser og sosialt liv (Fairclough 2015, 7-8). Dette kalles også *semiosis*; meningsskapning og studiet av komponentene som er brukt i den prosessen (Fairclough 2015, 8). Fairclough skiller mellom ideologiske og ikke-ideologiske diskurser, der ideologi forstås som ”betydninger/konstruktioner af virkeligheden (den fysiske verden, sociale relationer, sociale identiteter), der er bygget ind i forskellige dimensioner af diskursive praksisers form/mening, og som bidrager til produktion, reproduktion og transformation av dominansrelationer” (Fairclough 1992/2008, 46). Det kan være problematisk å skille mellom ideologiske og ikke-ideologiske

diskurser (Jørgensen og Phillips 1999, 86), fordi det er uklart hvorfor det kun er ideologiske diskurser som produserer, reproduserer og transformerer dominansrelasjoner, når diskurser fremstår som tanke- og meningssystemer som kan interpellere subjekter i ulike posisjoner. Jeg velger derfor å ta avstand fra Faircloughs skille mellom ideologiske og ikke-ideologiske diskurser. Isteden ser jeg samtlige diskurser som potensielt ideologiske, i den forstand at de kan inngå i et større og mer overordnet idésystem. Denne forståelsen av ideologi ligger nærmere ordets etymologiske betydning; ”idé, tanke, bilde, forestilling” (idéa) og ”læren” (logi/logía) om dette (De Caprona 2014, 1027; Den store danske²¹). Ideologi brukes derfor om et overordnet system av ideer om hvordan verden er og bør være, mens en diskurs består av en eller få ideer som konstrueres språklig i et meningssystem. På denne måten kan ideologi være mer overordnet og omfattende, mens diskurser kan ha spor av ideologier. Jeg velger å beholde Faircloughs antakelse om at de ideologiene som inngår i diskursive praksiser, er mest effektive når de er naturaliserte og oppnår status som ”common sense” (Fairclough 1992/2008, 47).

Ethvert tilfelle av språkbruk, også kalt en kommunikativ begivenhet, kan bidra til å reproducere eller endre samfunnsstrukturer, sosiale identiteter, relasjoner, og vitenskaps- og meningssystemer (Fairclough 1992/2008, 19). De konstruerer og opprettholder også maktforhold mellom grupper i samfunnet (Jørgensen og Phillips 1999, 75). Forandring kan skje ved at aktører bruker elementer fra ulike diskurser slik at nye diskurser skapes i konkrete tilfeller av språkbruk (Fairclough 1992/2008, 51), eller ved bevisstgjøring om hvordan diskurser og den sosiale virkeligheten påvirker hverandre (Fairclough 2015, 7). Materialet som analyseres i denne oppgaven, kan ut fra dette forstås som handlende tekster, som konstruerer verden på bestemte måte, og initierer forandring i den. De kan dermed forstås som kommunikative begivenheter. Det kritiske aspektet i kritisk diskursanalyse dreier seg om å søke etter forklaringer på hvordan diskursen har oppstått, hva den går ut på, hvilke konsekvenser den kan få, samt foreslå mulige endringer (Fairclough 2015, 7). Et formål med Faircloughs kritiske diskursanalyse er derfor å analysere og kritisere med henblikk på å forbedre den eksisterende sosiale virkeligheten diskursen konstitueres av og konstituerer (Fairclough 2015, 5). Selv om jeg anser det kritiske aspektet i Faircloughs diskursanalyse som et ideelt formål med analysen, vurderer jeg at det empiriske materialet i denne oppgaven ikke er egnet for å produsere kunnskap og kritikk av samfunnsstrukturer på makronivå. Imidlertid utforsker jeg mulige implikasjoner av analysen, som kan være et bidrag til diskusjoner av det biologiske prinsipp.

²¹http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/Statslære_og_politisk_videnskabsteori/ideologi (27.01.2015).

En kommunikatív begivenhet har tre dimensjoner, som søkes belyst gjennom Faircloughs tredimensjonale modell (Jørgensen og Phillips 1999, 80). Fordi det sosiale består av mer enn diskurser, må diskursanalyse bestå av mer enn kun analyse av tekst. Dimensjonene er vist i figur 1:

Figur 1: En tredimensjonal diskursmodell (Fairclough 1992/2008, 29).

Dimensjonene skal ses som idealtypiske, da man i analysearbeidet stadig beveger seg frem og tilbake mellom dem (Phillips og Schrøder 2005, 281; Wodak og Meyer 2014, 24). I den første dimensjonen analyseres *teksten*. Dette kalles den *beskrivende delen* av analysen (Fairclough 2015, 58). I den andre dimensjonen analyseres *diskursiv praksis*, og relasjonen mellom produksjonen og konsum av teksten, den såkalte *tolkende delen* (Fairclough 2015, 58). I den tredje dimensjonen analyseres *sosial praksis* og sammenhengen mellom tekst, tolkning og sosial kontekst. Dette kalles den *forklarende delen* av analysen (Fairclough 2015, 59).

3.4 Første dimensjon: tekst

I tekstdimensjonen utforsker man tekstene, og elementer de består av (Fairclough 2015, 128). Dimensjonen kan gi innsikt i hvordan tekstene behandler begivenheter og sosiale relasjoner, og hvordan de dermed konstruerer bestemte versjoner av virkeligheten, sosiale identiteter og sosiale relasjoner (Jørgensen og Phillips 1999, 94). Fairclough har et stort antall begreper som muliggjør forskjellige analyser, og mener at det ikke finnes én fremgangsmåte for alle undersøkelser (Fairclough 2015, 129). Slik jeg forstår dette må man derfor gjøre et utvalg av begreper som vurderes som relevante for den analysen man vil gjennomføre. Siden mitt fokus er det biologiske prinsipp, analyserer jeg de delene av materialet der dette fremkommer, for slik å få innsikt i hvordan dette konstrueres. De delene av materialet som omhandler det biologiske prinsipp, er valgt ut fra at de eksplisitt nevner det biologiske prinsipp og gjør en tolkning av foreliggende saksforhold opp mot dette prinsippet. Jeg har altså ikke gjort en analyse av alt som fremkommer i materialet. De begrepene fra Fairclough som jeg har latt meg inspirere av i denne dimensjonen, er anvendt for å

løfte frem hvordan det biologiske prinsipp konstrueres og begrunnes i de utvalgte delene av materialet, og er derfor ikke anvendt med formål om en generell og bred tekstanalyse av alle temaene som fremkommer. Videre brukes begrepene med hensikt om å primært utforske sosialfaglige og ikke lingvistiske trekk i materialet.

Diskursanalyse handler også om å utforske ideologi som kan påvirke hvordan teksten er skrevet, og ideologiske konnotasjoner kan gjenfinnes i ordene i teksten (Fairclough 2015, 131-132). Å undersøke *ordvalg* i materialet er et av redskapene jeg benyttet for å komme på sporet av mulige ideologier og diskurser, som videre genererte kunnskap om hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert. Ved å undersøke hvilke ord som brukes om partene i materialet, undersøkte jeg hvordan relasjoner og posisjoner ble konstruert språklig. Ut fra problemstillingen vurderte jeg det som særlig relevant å analysere konstruksjonen av relasjoner mellom biologiske foreldre, barnet, og eventuelle fosterforeldre. Det er fylkesnemnda som har forfattet vedtakene, slik at ordene som er benyttet ikke nødvendigvis gjenspeiler partenes ordvalg helt presist. Samtidig skrives vedtakene på bakgrunn av det muntlige forhandlingsmøtet, og dermed kan det være rimelig å anta at variasjon i ordvalg i samme vedtak kan tilskrives variasjon i argumentasjonen i det muntlige forhandlingsmøtet, eller fylkesnemndas tolkning av denne argumentasjonen. Ved å undersøke ordvalgene kunne det derfor være mulig å komme på sporet av ulike forståelser og konstruksjoner av det biologiske prinsipp.

Jeg ville også undersøke hvordan ordene i materialet avhenger av, og skaper, relasjoner mellom deltakerne i teksten. Dette er spesielt nyttig for å undersøke hva teksten tar for gitt, og hvordan subjekter interPELLERES i bestemte posisjoner (Fairclough 2015, 134-135). En måte å undersøke dette på er å lese vedtakene med tanke på *eufemismer* og *formalitet*. *Eufemismer* viser til forskjønnende ord som benyttes istedenfor mer konvensjonelle ord, for å unngå negative betydninger (Fairclough 2015, 134-135). Her valgte jeg å inkludere større tekstutdrag og setninger, og ikke kun forholde meg til eufemismer som enkeltord. *Formalitet* vises ved en formell ordbruk, og kan vise til begrensninger på hvem som har tilgang til en diskurs, og dermed kan en få øye på sosial status, relasjoner mellom parter, og makt (Fairclough 2015, 91).

Videre undersøkte jeg *metaforer* i vedtakene. Metafor betyr å bære noe fra et sted til et annet, og dreier seg om å forklare noe ved hjelp av noe annet. Dette kan også oversettes med *overføring*, der det som overføres er mening (De Caprona 2013, 630). Et eksempel på en metafor kan finnes i utsagnet ”Foreldrene er *i krig* med hverandre”. Dette skal ikke tas bokstavelig, for foreldrene kriger

sannsynligvis ikke med våpen, artilleri og militære styrker i virkeligheten (med mindre de har tilgang på slike ressurser og bruker dem til dette formålet), men utsagnet kan være et forsøk på å beskrive et svært høyt konfliktnivå mellom foreldrene. Metaforer er virkningsfulle fordi de skaper bilder av hvordan virkeligheten ”er” hos mennesker som deler det samme språket, og benytter de samme diskursene. Metaforer kan gi innsikt i hvordan vedtakene skaper representasjoner av virkeligheten, og ulike metaforer kan ha ulike ideologiske konnotasjoner. Imidlertid kan metaforer også tilsløre betydninger og begrunnelser for dem som eventuelt ikke har tilstrekkelig innsikt i språket, eller fordi forskjellige aktører kan oppfatte metaforer ulikt (dette kan også skje uten metaforer, men sjansen økes ved bruk av dem). Fairclough (2015, 137) er særlig opptatt av sammenhengen mellom metaforer, og hva som kommer til syne og hva som utelukkes ved bruk av dem. I analysen utforsket jeg metaforer som ble benyttet i forbindelse med det biologiske prinsipp.

Videre inkluderte jeg *transitivitet*, som viser til hvordan begivenheter forbindes eller ikke forbindes med subjekter (Jørgensen og Phillips 1999, 95). Her trakk jeg også inn agens, som viser til om noen har ansvar for handlinger som beskrives i setningene, samt passive og aktive setninger (Fairclough 2015, 141). En passiv setning uten agens kan være: ”Barnet fikk ikke mat”. En aktiv setning med agens kan være: ”Far ga ikke barnet mat”. Ved å utelate agens, utelates samtidig kausalitet og ansvar. *Modalitet* kan handle om sannhet, og om påstandene i teksten fremstilles som sanne, samt om forfatterens tilslutning til påstandene (Jørgensen og Phillips 1999, 96; Fairclough 2015, 142). I analysen brukes dette om hva som fremstår som sant i tekstene, og hvordan påstander fremstilles. Modalitet påvirker også konstruksjonen av sosiale relasjoner og av kunnskaps- og meningssystemer (Jørgensen og Phillips 1999, 96). Ved å undersøke modalitet kan jeg derfor komme på sporet av diskurser som anvendes i konstruksjoner av det biologiske prinsipp, fordi diskurser kan ha varierende former for modalitet (Fairclough 1992/2014, 158-160).

3.5 Andre dimensjon: diskursiv praksis

Den andre dimensjonen dreier seg om produksjon og konsum av tekster (Jørgensen og Phillips 1999, 93). Jeg har ikke hatt tilgang til utkastene av fylkesnemndas vedtak, og har dermed ikke mulighet for å undersøke de prosessuelle sidene ved hvordan vedtakene er skapt, og jeg har heller ikke hatt mulighet til å undersøke hvordan anonymiseringen av vedtakene har påvirket de foreliggende tekstene. I vedtakene oppgis det at forfatteren av vedtakene er nemndsleder, samt et fagkyndig og et alminnelig medlem. Det er uklart om tekstproduksjonen foregår i fellesskap, men jeg antar at nemndsleder forfatter utkast til vedtakene ut fra det muntlige forhandlingsmøtet, samt

på møter i etterkant. Den sakkyndige og det alminnelige medlemmet, antar jeg at deretter gjennomgår utkastet, gir tilbakemeldinger og underskriver når enighet er oppnådd. I en annen studie kunne det vært interessant å undersøke nærmere hvordan vedtakene skapes. Jeg har valgt å bruke resultatene av tekstanalysen som bakgrunn for analysen i denne dimensjonen.

Intertekstualitet dreier seg om å undersøke hvilke andre tekster den forliggende teksten trekker på, og hvordan den gjør det (Fairclough 1992/2014, 233). Om det henvises konkret til andre tekster, kan man betegne dette som *manifest intertekstualitet* (Fairclough 1992/2014, 233). I analysen undersøkte jeg om tekstene materialet henviste gikk igjen, og hva som dermed ble vektlagt og videreført av forutgående tekster. Videre benyttet jeg begrepet *talehandling*, for å undersøke hva tekstene *gjør* (Fairclough 2015, 166-168). Vedtakene er ikke kun språklige konstruksjoner, men innvirker også konkret på forholdet mellom mennesker og familiers liv.

Hvordan mening teksten tillegges kan være et samspill mellom teksten og leserens medlemsressurser (Fairclough 2015, 155). *Medlemsressurser* er en slags bakgrunnsinformasjon eller forforståelse leseren av teksten har, og som gjør at teksten kan forstås. Medlemsressursene gjør videre at teksten forstås på en bestemt måte (Fairclough 2015, 155). Imidlertid består forforståelsen også av ideologiske antakelser (Fairclough 2015, 155). Medlemskunnskaper kan bestå av kjennskap til språket, kunnskap om tekstens eksplisitte og implisitte mening, og å oppfatte om deler og helheten av teksten er sammenhengende (Fairclough 2015, 156-157). I tillegg er også kontekst relevant for å kunne forstå teksten og gjøre den meningsfull (Fairclough 2015, 157). Konteksten trekkes inn i analysen ved å utforske sammenhengen teksten er produsert i, og til hvilket formål. For å finne mening og sammenheng i teksten beveger leseren seg hele tiden mellom tolkning av teksten og tolkning av konteksten, der resultatet av prosessen kan avhenge av leserens medlemsressurser. I analysen av materialet har jeg også visse medlemsressurser, som gjør tekstene meningsfulle for meg. For eksempel kan jeg språket, jeg kjenner til hvilken kontekst materialet er produsert i, jeg er utdannet barnevernpedagog, samt at jeg også har mer eller mindre kunnskap om samfunnet materialet er produsert i. Selv om medlemsressursene kan gjøre teksten meningsfull, kan de samtidig føre til at jeg kan bli ”blind” for spor av diskurser, fordi jeg også er en del av samfunnet teksten er produsert i, og dermed kan være påvirket av diskurser vedtakene trekker på. Fordi jeg var klar over risikoen for feiltolkninger ved å forske på eget fagfelt og samfunn, var jeg også kritisk til egne tolkninger. Jeg benyttet videre et ”sosialantropologisk grep”, der jeg leste vedtakene som om jeg utforsket et ukjent meningsunivers. Imidlertid fremstår det for meg som umulig å sette egne

medlemsressurser fullstendig til side, fordi det ville forutsatt at det var mulig å komme utenom subjektiviteten. Dette er problematisk (Nagel 1979/2006, 206-207). Samtidig gjør medlemsressursene vedtakene meningsfulle, slik at selv om en fullstendig tilsidesetting av medlemsressurser var mulig, ville det likevel ikke være ønskelig, fordi tekstene da ville fremstått som meningsløse. Imidlertid var det viktig å utforske hva som gjorde vedtakene meningsfulle, og være bevisst på hvordan egne medlemsressurser innvirket på analysen.

3.6 Tredje dimensjon: sosial praksis

Den tredje dimensjonen dreier seg om hvordan diskurser og tekstlige konstruksjoner endrer eller reproducerer sosial praksis, og sosiale strukturer. Her sees diskursene som en del av en sosial prosess og praksis, der man undersøker hvordan diskursen er påvirket av og påvirker sosiale strukturer, enten ved å reproducere eller endre dem (Fairclough 2015, 172). Ideelt sett skal man i denne dimensjonen analysere hvordan samfunnsmessige, institusjonelle og situasjonelle faktorer har påvirket medlemsressursene og diskursene, samt hvilke konsekvenser diskursene får for medlemsressursene, og samfunnsmessige, institusjonelle og situasjonelle faktorer i fremtiden (Fairclough 2015, 173). Man undersøker dermed hvordan diskursene er skapt, hva de går ut på og hvilke effekter de får. For å analysere hvordan de foregående dimensjonene og diskursene inngår i en samfunnskontekst, skal man bruke sosiologisk teori (Fairclough 2015, 174). Som tidligere nevnt har jeg ikke empirisk materiale til å undersøke hvordan diskursene påvirker samfunnsmessige strukturer på makronivå. For å oppnå målet om at oppgaven kan være et relevant bidrag til diskusjoner om det biologiske prinsipp, valgte jeg derfor å konstruere en fortolkningsramme ut fra foreliggende forskning om biologisk slektskap og det biologiske prinsipp, som jeg deretter benyttet til å utforske analyseresultatene og mulige implikasjoner av analysen.

3.7 Kritikk mot diskursanalyse og mot Faircloughs analysemodell

Som andre teorier har diskursanalyse og Faircloughs diskursanalyse vært gjenstand for kritiske innvendinger. Jeg vil kort redegjøre for tre av dem, som dreier seg om strukturdeterminisme, kunnskapsrelativisme, og Faircloughs diskursanalyse.

3.7.1 Strukturdeterminisme

En av innvendingene mot diskursanalyse er at teoriene blir for strukturdeterminerte, og om det da er mulig for aktørene å endre og gjøre motstand mot diskursene, samtidig som det er diskursene som har skapt og interpellert dem i bestemte posisjoner (Jørgensen og Phillips 26-27). Dette gjelder

særlig mer poststrukturalistiske diskursteorier, der aktører oppfattes som determinerte av diskurser, som setter begrensninger for handlinger, tanker og hvem aktørene kan være. Aktørene må stadig bruke språket og ordenes foreliggende betydning, og dermed kan de ikke bli fullstendig ”frie”. Ved frigjørelse fra en diskurs, kan det oppstå en ny diskurs som aktørene ubevisst glir inn i. En parallell kan trekkes til Judith Butlers (2001, 71) tanker om at å ”komme ut av skapet”, kun fører til at man kommer til et nytt rom der en ikke finner den friheten man forventet. Strukturtunge teorier kan også medføre at aktørene ikke har ”fri” vilje, noe som berører spørsmål om etikk og ansvar. Uten fri vilje, har aktører heller ikke ansvar for seg selv eller egne handlinger, og dermed har de heller ikke ansvar for hvordan samfunnet fungerer. Videre utelukkes også etikk, noe retninger som for eksempel kritisk teori, mener er nødvendig for meningsfull og nyttig samfunnsvitenskapelig forskning (Rosenberg 2012, 273, 276). I barnevernarbeid og sosialt arbeid generelt er dette problematisk, fordi det praktiske arbeidet fordrer normativitet (Solem, Tilden og Thuen, 2008, 93).

Fairclough kombinerer at aktører er ideologisk posisjonert, samtidig som de har mulighet for kreative handlinger, ved at de kan trekke på ulike diskurser og skape nye forbindelser mellom praksiser og ideologier (Fairclough 1992/2008, 51). Dermed har de også mulighet til å endre og skape nye diskurser (ibid). Imidlertid gir ikke Faircloughs diskursteori klare svar på aktørens posisjon (Jørgensen og Phillips 1999, 102), og teoriens aspekter om aktørens agens og identitet er relativt lite utviklet (Phillips og Schrøder 2005, 298). Fairclough kan også kritiseres for å mangle forankring i empirisk forskning, om hvordan aktørene kreativt benytter ulike diskurser (Phillips og Schrøder 2005, 298), og hvordan de har mulighet til å gjøre motstand, samt bestemme over egen språkbruk (Jørgensen og Phillips 1999, 102). Selv om teorien derfor kan fremstå som strukturtung, mener Fairclough at det sosiale er mer enn diskurser, og dermed har han likevel ikke helt oversett ”innsiden” av aktørene (Jørgensen og Phillips 1999, 102). Spørsmålet er om uklarheten rundt aktørens posisjon likevel gjenstår; for om de kreativt kan trekke på ulike diskurser, kan man også anta at de har mulighet til å frigjøre seg selv. Om aktører selv er i stand til å frigjøre seg, kan det være uklart hva kritisk diskursanalyse kan bidra med. Til dette svarer Fairclough at selv om aktører har kognitive muligheter som i prinsippet kan frigjøre dem fra undertrykkende strukturer, er det ikke gitt at de i praksis er i stand til å bli bevisst de komplekse dialektiske relasjonene mellom diskursive og ikke-diskursive sosiale strukturer som styrer forutsetningene for deres politiske, økonomiske og sosiale liv (Fairclough 2014, 183). Selv om Fairclough erkjenner at teorien kan mangle psykologiske og kognitive aspekter, og er enig i at mer kognitivt orienterte retninger kan kombineres med teorien for å bøte på dette, mener han likevel at dette ikke svekker teorien i seg

selv (Fairclough 2014, 183). I tråd med Fairclough har jeg valgt å se subjekter som kreative, med mulighet for påvirkning, samtidig som de også er strukturert av diskurser og ideologier. Jeg kombinerer dermed at aktører og strukturer innvirker på hverandre. Videre forutsetter jeg i tråd med Fairclough at aktører har mulighet for kritisk tenkning og rasjonell dømmekraft, selv om blant annet klasse, økonomiske ressurser, og sosial posisjon kan påvirke mulighetene for kritisk tenkning.

3.7.2 Kunnskapsrelativisme

Kritikken om kunnskapsrelativisme, dreier seg om hvordan kunnskap kan frembringes ved diskursanalyse, og om den kunnskapen som frembringes er verdifull og nyttig (Jørgensen og Phillips 1999, 32). Kritikken rammer diskursanalysens sosialkonstruktivistiske fundament, som anser sannhet og kunnskap som sosialt konstruert (Jørgensen og Phillips 1999, 33). Ut fra dette kan det være problematisk å avgjøre om den kunnskapen som analyseres frem er mer gyldig og sann, enn andre representasjoner av virkeligheten (ibid). Å hevde at noe er sant kan forutsette at man kan skille mellom ulike påstander og avgjøre hvilke(n) som er riktig(e) og sann(e). Et tradisjonelt og positivistisk perspektiv kan oppfatte sannhet som mer universelt, og ikke kun gyldig innenfor hver enkelt diskurs, og forutsetter dermed at verden kan gripes i seg selv (Rosenberg 2012, 18). Fra et sosialkonstruktivistisk ståsted er dette problematisk, fordi virkeligheten kun kan (be)gripes gjennom språket, og ikke i seg selv. Dermed kan alt fremstår som like gyldig, og videre kan det være problematisk å avgjøre kunnskapens kvalitet, fordi eksterne målestokker mangler.

Fordi diskursanalyse også vektlegger kontekst, kan den kunnskapen som frembringes kritiseres for å være relativ, partikulær og subjektiv, og for tett knyttet til tid og sted. Videre er forskeren alltid posisjonert, noe som styrer forskerens interesse, forskning og forskningsresultater (Jørgensen og Phillips 1999, 32-33). Det vil derfor alltid finnes andre posisjoner der verden vil se annerledes ut, og der andre fenomener vil være fremtredende. Den kunnskapen som eventuelt kan analyseres frem, vil dermed kun være gyldig i den diskursen den inngår i (Jørgensen og Phillips 1999, 32).

Kunnskapens gyldighet avhenger dermed ikke av kunnskapen i seg selv, men av hvilken diskurs man (be)griper den med. Dette kan også medføre at kunnskap tilegnet gjennom diskursanalyse nedvurderes, fordi den ikke er om ”virkeligheten” (Jørgensen og Phillips 1999, 163). Imidlertid vil det alltid være noe som anses som sant innenfor en diskurs, som også kan få praktiske konsekvenser. Kunnskap om diskurser vil derfor kunne være nyttige for å få økt innsikt i konsekvensene, samt muliggjøre frigjøring og forbedring av samfunnet.

3.7.3 Metodologiske avveininger ved bruk av Faircloughs kritiske diskursanalyse

Tekstanalytiske metoder har blitt kritiserte for ikke å angi en fast metode til standard anvendelse på samtlige tekster (Phillips og Schröder 2005, 280) samt at noen kritiserer Fairclough for å angi et overveldende antall analyseverktøy, uten å gi tydelige retningslinjer for hva som er tilstrekkelig eller best egnet (Runge 2007). Selv om Fairclough mener at tekstanalyse ikke er nok, utfører han sjelden analyser av samfunnskonteksten (Jørgensen og Phillips 1999, 102-103; Phillips og Schröder 2005, 287). Han angir heller ikke hvor mye som er tilstrekkelig, eller hvilke(n) sosial teori(er) som er mest egnet (Jørgensen og Phillips 1999, 101). Imidlertid kan en stor styrke ved tekstanalytiske metoder nettopp være at de ikke er standardiserte, slik at de dermed kan tilpasses det enkelte forskningsprosjektet. At Fairclough har utviklet mangfoldige analyseverktøy, kan gjøre at forskeren får flere muligheter for å utvise sensitivitet til forskningskonteksten og fleksibilitet i hvilke sider av datamaterialet som analyseres frem.

Imidlertid kan åpenheten også ses som en form for grenseløshet, der enhver sosial teori blir like god, og der ethvert analyseverktøy blir like godt. Dette kan medføre at det blir problematisk å vurdere analysens kvalitet. Som den kritiske diskursanalysen generelt kan kritiseres for, kan også Fairclough kritiseres for å være lite opptatt av utarbeidelsen av spesifikke kvalitetskriterier for analyser (Phillips og Schröder 2005, 281; Wodak og Meyer 2009, 31). Jeg har derfor valgt å benytte de generelle kriteriene for kvalitet og gyldighet i kvalitativ forskning i oppgaven.

3.8 Om bekræftbarhet og troverdighet

Vurderingen av hvilke grep som kan gjøres for å kvalitetssikre oppgaven, henger sammen med validitet og reliabilitet, som i kvalitativ forskning betegnes som bekræftbarhet og troverdighet. *Troverdighet* dreier seg om oppgavens konsistens, og om resultatet kan reproduseres av andre forskere (Kvale og Brinkmann 2010, 250). Dette idealet vil jeg ivareta ved å skrive så detaljert som mulig om valg, metode, og forskningsprosessen. Jeg vil dermed tilrettelegge for en immanent kritikk, slik at leseren kan vurdere oppgavens indre konsistens (Phillips og Schröder 2005, 282). Når det gjelder om resultatene kan reproduseres av andre forskere, anser jeg det som lite sannsynlig at en forsker som ble stilt overfor det samme materialet og benyttet den samme metoden kunne reprodusert denne oppgavens resultater i sin helhet. Dette vil jeg komme tilbake til i 3.8.1.

Bekræftbarhet dreier seg om metoden er egnet til å undersøke det jeg ønsker å undersøke, og om jeg måler det jeg tror jeg måler. Dette dreier seg om sannhet, riktighet og styrke (Kvale og Brinkman

2010, 250). Et valid argument er et fornuftig, sterkt og overbevisende argument. Ved å bruke sitater og tekstutdrag, vil leseren få innsikt i hva analysen bygger på, og ha mulighet for å vurdere resultatenes bekreftbarhet. Videre vurderer jeg at inspirasjonen fra Faircloughs analysemodell er godt egnet til å besvare problemstillingen, på tross av innvendingene jeg drøftet i det foregående.

3.8.1 Forskerens rolle

Forskeren vil alltid være posisjonert, og tar med seg ”noe” inn i forskningsprosessen som påvirker både valg av forskningstema, forskningsprosessen og analysen (Jørgensen og Phillips 1999, 32; Merrick 1999, 28). Dette innebærer at jeg anser det som lite sannsynlig at en annen forsker vil kunne reprodusere de resultatene jeg kommer frem til i sin helhet. Dette vil si at forskningen bygger på et samspill mellom fagbakgrunn, teori og praksis, samt livserfaringer forskeren har. Oppgaven dermed også påvirkes av, og skrives ut fra, en eller flere diskurser. Forskningen vil derfor ikke kunne være fullstendig objektiv og nøytral. Dette gjelder også i analyse av tekster (Fairclough 2015, 59). For å imøtegå problemet som dermed oppstår; om resultatene kun er en reproduksjon av forskerens egne tanker og ideer, har jeg i analyseprosessen forsøkt å være selvrefleksiv og bevisst egen påvirkning. Ved dette har jeg forsøkt å oppfylle idealet om disiplinert selvrefleksivitet (Merrick 1999, 31). Dette innebærer at jeg har stilt meg kritisk til tolkningene, forsøkt å luke ut feiltolkninger og etterprøve hvordan resultatene fremkom. I denne prosessen undersøkte jeg om tolkningene jeg gjorde også kunne forstås av en imaginær annen. Videre drøftet jeg også tolkningene med andre, blant annet veileder. Ved dette har jeg forsøkt å oppfylle idealet om den intersubjektive standarden i kvalitativ forskning (Haavind 2000, 37).

3.8.2 Om resultatenes generaliserbarhet

Oppgavens vitenskapsteoretiske og metodiske utgangspunktet impliserer at universelle sannheter er problematisk. Altså kan resultatene gi innsikt i hvordan det biologiske prinsipp konstrueres i dette materialet, men det kan være problematisk å si noe om konstruksjonenes utbredelse. Fylkesnemnda er et domstollignende organ og ikke en rett, men det kan imidlertid være rimelig å anta at fylkesnemndspraksis er relativt stabil, slik rettspraksis er (Eckhoff 2001, 152). Dette kan implisere at konstruksjoner av prinsippet som fremkommer i analysen, kan fremstå som relativt stabile, selv om resultatene ikke er overførbare i statistisk forstand. Resultatene vil imidlertid likevel være verdifulle, fordi de kan bidra med kunnskap om hvordan det biologiske prinsipp konstrueres, og hvilke mulige konsekvenser dette kan få for barn og familier. Resultatene kan også brukes som grunnlag for innsikt i det som tas for gitt i konteksten vedtakene er en del av. Denne kunnskapen

kan videre brukes som et sammenligningsgrunnlag for andre studier, samt forhåpentligvis bidra til økt innsikt i det biologiske prinsipp og implikasjonene av måter det konstrueres på.

Ved at resultatene kan gi innsikt i noe av det som tas for gitt, kan det være lettere å frigjøres fra eventuelle uhensiktsmessige diskurser (Søndergaard 2000, 76). Siden de vitenskapsteoretiske perspektivene som ligger til grunn for oppgaven blant annet har en sosialkonstruktivistisk forståelse av fenomener i verden, vil kunnskap om hvordan sannheter produseres, medføre muligheter til å endre konstruksjonene, og derigjennom samfunnsstrukturer. Dermed forsøker jeg også å oppnå et mål om at metoden, i tillegg til å tilfredsstillende gjennomgåtte kvalitetskriterier, også skal bidra til interessante og betydningsfulle resultater som kan brukes i praksis (Haavind 2000, 53).

3.8.3 Ethiske refleksjoner

Samfunnsvitenskapelig forskning bør tjene både vitenskaplige og menneskelige interesser, og etiske problemstillinger bør vurderes gjennom hele forskningsprosjektet (Kvale og Brinkman 2010, 80). Når det gjelder de vitenskapelige interessene som tjenes ved oppgaven, er disse allerede redegjort for. De menneskelige interessene ønsker jeg å tjene ved at konstruksjoner av det biologiske prinsipp utforskes i oppgaven, samt mulige implikasjoner av konstruksjonene. Dette kan være et bidrag til større innsikt i hvordan det biologiske prinsipp innvirker på barns og familiers liv, samt være et bidrag til diskusjoner av prinsippet og dets vektlegging. Dersom analyseresultatene kan brukes som grunnlag for en eventuell svekkelse i vektningen av det biologiske prinsipp, vil dette ikke tjene biologiske foreldre som er berørt i slike saker. Imidlertid er det ikke en menneskerett for voksne å få barn, men barn har grunnleggende rett til god omsorg (BK art.3 nr.2, Lassen og Gording Stang 2009, 131). En slik eventuell implikasjon kan dermed forsvares. Selv om det biologiske prinsipp generelt kan tjene barns interesser, dreier denne oppgaven seg om tilfeller der prinsippet kan være i konflikt med andre av barnets grunnleggende rettigheter. Derfor vil de menneskelige og etiske hensynene der barn og foreldres rettigheter er i konflikt, først og fremst tjene hensynet til barnet.

Ved å utforske implikasjoner av analysen, kan oppgaven også få et normativt preg. Tradisjonelt har et ideal i forskning vært objektivitet (Rosenberg 2012, 18), fordi man ikke kan slutte fra det som er, til det som bør være (Hume 1748/1998, 507). Dermed må normative implikasjoner unngås.

Imidlertid mener andre vitenskapsteoretiske retninger, som for eksempel kritisk teori, at objektiv forskning i samfunnsvitenskap ikke er verken meningsfull eller ønskelig (Rosenberg 2012, 273, 276). I sosialt arbeid og barnevernarbeid kommer man ikke utenom normativitet (Solem 2002, 41;

Solem, Tilden og Thuen 2008, 93). Om resultatene skal være nyttige, også for praksisfeltet, kan det derfor være viktig at mulige implikasjoner av analysen trekkes. Imidlertid ser jeg det som en forskers plikt å redegjøre for og synliggjøre forskningsprosessen, fordi forskeren står overfor et mangfold av muligheter i analyser (Fossaskåret 1999, 37). Ved å gjøre dette forsøker jeg å sikre at troverdigheten og bekreftbarheten til tolkninger av normativ karakter kan vurderes.

3.8.4 Om tillatelse fra norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og anonymisering

Jeg har hatt kontakt med NSD, og fått tilsendt retningslinjer for hvilke forskningsprosjekter som er meldepliktige og krever godkjenning. De meldepliktige forskningsprosjektene er prosjekter som i løpet av prosessen skal innsamle og registrere personopplysninger. Da min undersøkelse ikke innebærer å innsamle og registrere personopplysninger, og vedtakene allerede er anonymisert før de gjøres tilgjengelige, er oppgaven ikke meldepliktig. Etter kontakt med NSD har jeg også fått opplyst at det ikke er nødvendig med særskilt tillatelse for å bruke vedtakene i forskning.

3.9 Om tekstmaterialet

Tekstmaterialet består av totalt 25 vedtak fra landets fylkesnemnder innhentet fra lovdata.no, som jeg vurderte som stort nok til å romme tilstrekkelig variasjon i hvordan det biologiske prinsipp konstrueres. Utvalget ble foretatt med utgangspunkt i problemstillingen, og ut fra sannsynligheten for at det biologiske prinsipp ville aktualiseres og fremkomme i vedtak om omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring og adopsjon. Jeg valgte å inkludere samtlige tilgjengelige vedtak fra 2013 som omhandlet slike spørsmål. Vedtak som om atferdsplasseringer etter bvl. § 4-24 ble utelukket, fordi spørsmålene i slike saker dreier seg om barnet skal plasseres på institusjon eller ikke, og ikke om det offentlige skal overta omsorgen for barnet. Selv om barnet plasseres på institusjon etter bvl. § 4-24, er det vanlig at foreldrene likevel beholder den daglige omsorgen for barnet. Dermed blir ikke det biologiske prinsipp aktualisert i samme grad i disse sakene, som i saker etter bvl. § 4-8, § 4-12, § 4-19, § 4-20, § 4-20a, og § 4-21. Videre vurderte jeg å begrense det utvalgte materialets omfang ved å gjøre et utvalg, men fordi kun deler av vedtakene var relevante for problemstillingen, kunne et utvalg medføre at sentrale deler forsvant og at analysen kunne bli for snever. Jeg valgte derfor å beholde datamaterialet i sin helhet, noe som ga meg et tekstkorpus på 247 sider.

Lovdata skal i utgangspunktet anonymisere og legge ut hvert femte vedtak fra landets fylkesnemnder, fordi vedtakene har interesse for lovdatas brukere og er vanskelige å få tak i andre

steder²². Imidlertid er det sannsynlig at vedtakene som er tilgjengelige, ikke reelt består av hvert femte vedtak som treffes i landets fylkesnemnder²³, og dermed er datamaterialet foretatt ut fra tilgjengelighet (Kvale og Brinkman 2010, 266). Materialet er likevel egnet til å undersøke hvordan det biologiske prinsipp konstrueres i utvalgte vedtak fra fylkesnemnda, fordi det biologiske prinsipp aktualiseres i vedtakene. I tillegg tar jeg ikke sikte på å analysere frem en generaliserbar og universell ”sannhet” om konstruksjonene av prinsippet, noe som sannsynligvis ville krevd et representativt og generaliserbart utvalg, samt en annen vitenskapsteoretisk forankring. Hensikten med prosjektet er videre å undersøke hvordan det biologiske prinsipp konstrueres, og bidra til innsikt i meningsinnholdet i og vektleggingen av prinsippet, ikke hvor utbredt en eller flere bestemte konstruksjoner er, utover det som kan gjenfinnes som eventuelle mønstre i materialet. Den empirien som foreligger er derfor egnet til å besvare problemstillingen.

3.9.1 Beskrivelse av tekstmaterialet

Av de totale 25 vedtakene gjaldt 14 vedtak spørsmål om omsorgsovertakelser både etter bvl. § 4-8 og etter bvl. § 4-12, hvorav omsorgsovertakelse ble vedtatt i alle sakene. Vedtakene er et resultat av at foreldre ikke er enig i barneverntjenestens forslag, enten helt eller delvis. Flertallet av foreldrene var helt imot barneverntjenestens forslag til tiltak, mens et mindretall samtykket til noen av tiltakene, for eksempel forslaget om omsorgsovertakelse, men var uenig i vurderingen av den antatte varigheten, foreslått plasseringsstedet og omfanget av samvær. Seks av sakene ble opplyst å være brakt inn for overprøving til tingretten, men ut ifra vedtakene er det vanskelig å avgjøre om dette også gjaldt andre vedtak, selv om det ikke ble opplyst. En grunn til dette kan være at vedtakene er skrevet før en eventuell overprøving er kjent. I en av sakene ble omsorgsovertakelse vedtatt, men det ble stilt vilkår om at far skulle være fosterhjem for barnet, frem til saken ble avgjort etter barneloven der det var forventet at far fikk daglig omsorg, slik at fosterhjems plasseringen deretter kunne avsluttes. At omsorgsovertakelse ble vedtatt i samtlige av de 14 sakene, kan det være flere grunner til. En grunn kan være at det er disse vedtakene som anses som mest interessante for brukere av lovdata, og at det derfor er disse vedtakene som tilgjengeliggjøres. En annen grunn kan være at barneverntjenesten får medhold i sakene fordi hjelpetiltak forsøkes i lang tid, jf. minste inngreps prinsipp, før saken fremmes for fylkesnemnda. Når saken først blir prøvd, kan situasjonen være så uholdbar og hjelpetiltak ha vist seg å være utilstrekkelig over lengre tid, at omsorgsovertakelse er eneste løsning.

²² Jeg fikk opplyst dette etter kontakt med lovdatas administrasjon.

²³ Ved kontakt med lovdatas administrasjon ble det også oppgitt at det var varierende om dommerne fulgte opp dette.

Ett vedtak gjaldt spørsmål om samvær etter bvl. § 4-19, der far etter omsorgsovertakelse ikke hadde fått tilkjent samvær, og nå ønsket, og fikk dette. Det er ikke oppgitt om vedtaket ble overprøvd. Åtte vedtak gjaldt spørsmål om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse og tilbakeføring etter bvl. § 4-21. Av disse sakene hadde syv saker et subsidiært krav om økt samvær. Foreldrene fikk medhold i to av sakene, mens vedtak om omsorgsovertakelse ble opprettholdt i de resterende seks. Av de seks ble samværsomfanget økt i to saker, redusert i tre saker og stoppet i en sak. To vedtak var oppgitt å være stevnet for overprøving, men også her er det vanskelig å si om dette også gjaldt andre vedtak, fordi det fremstår som tilfeldig om disse opplysningene er kjent når vedtaket lages.

To vedtak gjaldt spørsmål om fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon etter bvl. § 4-20 og § 4-20a. Dette ble vedtatt i begge sakene, og en var oppgitt å være brakt inn for overprøving. I begge sakene ble det ikke fastsatt besøkskontakt mellom biologisk foreldre og barn, men det ble vurdert som «overveiende sannsynlig» at de kommende adoptivforeldrene ville tilrettelegge for informasjon om og kontakt med biologisk familie om eller når barna ble klare for det, og eventuelt hadde behov for slik kontakt. I en av sakene ble det også oppgitt at besøkskontakt ikke ble fastsatt, på grunn av usikkerhet knyttet til om biologisk mor evnet å møte til fastsatte avtaler, og at barnet derfor burde skjermes fra den usikkerheten et ustabil oppmøte innebærer.

3.10 Analysestrategi

Problemstillingen var styrende for gjennomgangen av materialet, men jeg utvidet kategorien ”det biologiske prinsipp” til å omfatte alt som eksplisitt omhandlet biologisk slektskap. Analysen var empirinær i den forstand at jeg ikke brukte forhåndsdefinerte kategorier i systematiseringen av materialet (Widerberg 2001, 127). Vedtakene ble sortert etter dato, og deretter markerte jeg alle steder i materialet som eksplisitt omhandlet, henviste til og/eller drøftet det biologiske prinsipp og biologisk slektskap. Dette vil si at jeg systematisk gjennomleste materialet ”på langs og på tvers” (Haavind 2000, 35), på utkikk etter mønstre og variasjoner både i struktur og innhold. For å få oversikt over materialet valgte jeg å systematisere temaene som fremkom i en matrise, der jeg også skrev inn tekstutdrag fra materialet. En fordel med matrisen var at temaene ble systematisert, og at jeg fikk oversikt over generelle trekk. I matrisen valgte jeg også å sortere argumentasjonen ut fra parten som argumenterte; kommunen (barneverntjenesten), privat part (mor), privat part (far), og fylkesnemnda. Selv om det er fylkesnemnda som har forfattet vedtakene, var jeg interessert i om konstruksjonene varierte mellom partene, fordi jeg tenkte det kunne gjenspeile det muntlige forhandlingsmøtet som vedtakene bygger på. En annen fordel var derfor at matrisen ga et overblikk

over partenes argumenter. En ulempe ved matrisen var at materialet ble noe oppstykket, samt at det medførte en risiko for at systematiseringen i temaene kunne bli for rigid. For å bøte på dette gjorde jeg kategoriene overordnede og romslige. Jeg var spesielt oppmerksom på deler av materialet der vektleggingen av biologisk slektskap ble fremstilt som naturalisert, og der vurderinger ikke ble nærmere begrunnet, fordi slike tilfeller kunne være et uttrykk for en ideologi som hadde oppnådd status som "common sense" (Fairclough 1992/2008, 47).

Deretter utforsket jeg materialet ut fra de tre analysedimensjonene, og undersøkte språk og tekstlige egenskaper, samt meningsinnhold, og utforsket hvordan dette innvirket på konstruksjonene av det biologiske prinsipp. Jeg benyttet meg av analysemodellens tre dimensjoner som lesepraksiser. Ved å lese vedtakene gjennom den første analysedimensjonen, dukket det også opp spor av de to andre. Derfor noterte jeg fortløpende hva som fremkom, og beveget meg mellom de ulike dimensjonene. Prosessen lignet slik på en form for hermeneutisk sirkel, og der en bevegelse mellom dimensjonene og helheten fremstod som fruktbar. Fordi problemstillingen var styrende, analyserte jeg for eksempel ikke alle ordvalg, eufemismer, og lignende, men tok for meg de delene av materialet som omhandlet biologisk slektskap i bred forstand. Samtidig undersøkte jeg materialet med fokus på variasjon, slik at jeg ikke låste meg til en tolkning av hvordan det biologiske prinsipp fremkom.

I den første dimensjonen analyserte jeg frem hvordan det biologiske prinsipp språklig ble konstruert, og utforsket hvordan bestemte versjoner av virkeligheten og relasjoner fremkom. Jeg analyserte frem spor av diskurser som kunne ligge til grunn for konstruksjonen av det biologiske prinsipp. Denne kunnskapen benyttet jeg videre for å undersøke om materialet kunne inneholde spor av ideologi(er), og hvordan disse påvirket tekstene. En utfordring var å ta stilling til om for eksempel ordvalg kunne ha sammenheng med anonymisering av vedtakene. Her valgte jeg å ta utgangspunkt i materialet som forelå, og siden ordvalgene kunne variere innad i vedtakene, anså jeg det som mest sannsynlig at de ikke hadde blitt omskrevet i forbindelse med anonymisering. Deretter gjennomgikk jeg materialet ut ifra analysemodellens andre dimensjon. Her benyttet jeg meg av det sosialantropologiske grepet jeg tidligere beskrev, og fokusere på materialets kontekst, samt hva som gjorde at tekstene fremstod som meningsfulle. Jeg forsøkte også å analysere frem egne medlemsressurser for å kunne etterprøve tolkningene jeg gjorde. Resultatene fra de to første dimensjonene ble satt inn i en bredere fortolkningsramme, som jeg konstruerte ut fra forskning om biologisk slektskap. Dette ble deretter benyttet for å utforske mulige implikasjoner av analysen.

Kapittel 4: Konstruksjoner av det biologiske prinsipp - analyseresultater

I dette kapitelet beskriver jeg resultatene som fremkom i analysen. Jeg analyserte frem to diskurser som jeg valgte å kalle henholdsvis en biologidiskurs og en vern-av-barndiskurs, hvorav biologidiskursen fremstod som et utgangspunkt for vurderingene. Diskursene lå til grunn for konstruksjonene av det biologiske prinsipp, ved at de ga mening til varierende temaer det biologiske prinsipp bestod av. Dermed var det meningsinnholdet i temaene som konstruerte det biologiske prinsipp, og prinsippet ble konstruert på to måter. Temaene var: ”behov”, ”omsorg”, ”risiko”, ”tilknytning”, ”tid”, ”kjennskap” og ”barnets beste”. Partene kunne variere mellom å argumentere ut fra en eller begge diskursene, og konstruksjonen av det biologiske prinsipp varierte deretter. Hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert kan sammenfattes i følgende to modeller:

- 1) Biologidiskurs → Temaene gis meningsinnhold ut fra biologidiskursen → Konstruksjon av det biologiske prinsipp som overordnet andre hensyn, ubrytelig, meningsfullt, og essensielt.
- 2) Vern-av-barndiskurs → Temaene gis meningsinnhold ut fra vern-av-barndiskursen → Konstruksjon av det biologiske prinsipp som underordnet andre hensyn og andre av barnets rettigheter, lite meningsfullt, mulig å avvike, eller risikofyllt og skadelig for barnet.

Jeg har valgt å ikke presentere resultatene ut fra de tre analysedimensjonene, fordi dimensjonene bygger på hverandre, og helhetlig ligger til grunn for resultatene. Hovedvekten av presentasjonen dreier seg om de generelle mønstrene som fremkom, og konstruksjonene av det biologiske prinsipp kan derfor fremstå som noe idealtypiske. Dette er gjort for å synliggjøre de generelle tendensene i konstruksjonene, samt at alle mulige variasjoner i materialet ikke kan gjennomgå av plassmessige hensyn. Først redegjør jeg for vedtakenes struktur og de generelle språklige trekkene i materialet. Deretter presenterer jeg hvordan meningsinnholdet i det biologiske prinsipp ble konstruert ut fra temaene som fremkom, og som ble gitt mening ut fra en av de underliggende diskursene.

4.1 Struktur og teksttrekk

Vedtakene følger den samme strukturen i oppbygning, og hvert vedtak består av mellom 6 og 15 sider. På den første siden er det en hovedoverskrift, en innholdsfortegnelse og en tabell. I tabellen er sentrale opplysninger om myndighet, dato, stikkord, sammendrag, saksgang, parter og forfatter fylt inn. Allerede i tabellen aktiverer vedtakene mulige medlemsressurser hos leseren, for eksempel ved at lovhjemmelen ikke gjengis i full tekst, men ved stikkord av typen: «Barnevernloven § 4-12a.» For å forstå at saken dreier seg om omsorgsovertakelse, og at denne er begrunnet i alvorlige mangler ved de fysiske forholdene barnet lever under, og/eller alvorlige mangler ved den psykiske

omsorgen barnet får, kreves det medlemsressurser som kjennskap til lovverk. Under tabellen gis det generelt noe mer informasjon om hva saken gjelder, for eksempel at den også gjelder samvær og valg av plasseringssted. Her kan også mulige medlemsressurser aktiveres, av samme grunn som ved lesningen av tabellen. Det opplyses videre om hvem som er foreldre, foreldreansvar, om foreldrene bor sammen eller hver for seg, og om hvem som er parter i saken og hvilke advokater de har. Deretter opplyses det om hvem som fremmet saken, dato for tilsvær og redegjørelse for om partene samtykker eller motsetter seg foreslåtte tiltak, samt når forhandlingsmøtet ble avholdt og hvem som var tilstede. Datoen for når medlemmene i fylkesnemnda møttes for å diskutere saken og avsi vedtak kommer deretter, før en ny overskrift, og opplysninger om sakens bakgrunn og utvikling.

Deretter kommer en ny overskrift, typisk: «X kommune har i det vesentlige gjort gjeldende:», som etterfølges av gjengitte argumenter fra kommunen, samt forslag til tiltak. ”Kommunen” henviser til barneverntjenesten. Etter dette gjengis biologisk mors argumenter og forslag til tiltak, og deretter biologisk fars argumenter og forslag til tiltak. Dette skjer under overskrifter som: «Mor har ved prosessfullmektige advokat 1 i det vesentlige gjort gjeldende» og «Far ved sin prosessfullmektige advokat 2 har i det vesentlige gjort gjeldende», med noe variasjon i ordbruken. Deretter kommer en ny overskrift: «Fylkesnemnda skal bemerke», «Fylkesnemndas merknader» eller «Fylkesnemndas vurdering og avgjørelse», der fylkesnemnda redegjør for sin vurdering av saken og av partenes argumenter, og hva de har funnet bevis for. Fylkesnemndas argumentasjon kan også være delt inn i underoverskrifter, og for eksempel behandle spørsmål om omsorgsovertakelse, plasseringssted og samvær hver for seg. Dette er begrunnelsen for fylkesnemndas slutning som gjengis til slutt i vedtakene under egen overskrift.

Vedtakene er forfattet av fylkesnemnda, på bakgrunn av forhandlingsmøtet. I vedtakene fremkom det likevel flere ”stemmer”, for eksempel i gjengivelsen av partenes argumenter. I tillegg ble det sitert fra og henvist til andre tekster som for eksempel dommer, rundskriv, NOU-er og lovtekster, samt tidligere barnevernhistorikk fra kommunens dokumenter. I noen tilfeller ble det også henvist til og sitert fra faglitteratur. Slike tekster ble brukt for å underbygge vurderinger og argumenter i materialet. Vedtakene har dermed stor grad av manifest intertekstualitet, og kan slik sees som bestående av flere ”lag”. På denne måten påvirker også konteksten vedtakene, og de består dermed av mer enn det som fremkommer i det muntlige forhandlingsmøtet. Ved henvisningene og siteringene fra lover, rettsavgjørelser, styringsdokumenter og NOU-er, fremstår vedtakene også som et produkt av samfunnskonteksten de er forfattet ut fra og inngår i. Ved at forutgående tekster

trekkes inn, kan også forutgående diskurser videreføres. Ut fra dette fremstår vedtakene dermed i høy grad som kontekstavhengige, og historisk situert i dette samfunnet. Imidlertid gjorde henvisningene til andre, og relativt autoritative tekster, at påstandene som fremkom i materialet også ble legitimerte og fremstod som ”sannheten”. Når det gjelder modaliteten i tekstene, uttrykte hver part påstander som ble fullstendig tilsluttet som sanne av parten. Det var likevel i de delene av materialet der fylkesnemnda argumenterte at tilslutningen til sannhet, og hva som ble funnet bevist, var sterkest. I disse delene fremstod beskrivelsene som absolutte, overbevisende, og udiskuterbart sanne, og ble underbygget ved henvisninger til andre tekster. Tilslutningen til påstandene og vurderingene var stor, og det fremstod dermed som om de andre partene kunne ha meninger om virkeligheten, mens fylkesnemnda hadde ”funnet sannheten” om den. Den formen for modaliteten som fremkom i materialet var derfor sterk, og sterkest i fylkesnemndas vurderinger.

Vedtakens slutninger kan sees som talehandlinger (Fairclough 2015, 166-168), som både dreier seg om å trekke linjene for hva som tidligere har fremkommet om hvordan virkeligheten ”er”, og videre å overbevise leseren om at slutningen som følger er en logisk og riktig konsekvens. Talehandlingene kunne legitimeres av vedtakenes form for modalitet, struktur, formelle språkbruk, og henvisning til andre og relativt autoritative tekster, samt en sterk vektlegging av sannhet, og at begivenhetene ble forbundet med aktørene ved aktive setninger med tydelig agens. Slutningen fremstod dermed som en logisk konsekvens av hvordan virkeligheten ”var”. Imidlertid kan dette også bidra til å tilsløre at den virkeligheten som fremkommer i materialet, kun er én språklig konstruert versjon av virkeligheten. Talehandlingene fører til at tekstene skaper forandring i virkeligheten. For eksempel kunne talehandlingene både avslutte og skape familier (for eksempel ved adopsjon), og de kunne bestemme grader av familierelasjoner (for eksempel ved omfang av samvær og om plasseringen var varig). I tillegg kan de også være et signal til barneverntjenesten om hvordan regler og prinsipper skal forstås, og dermed kan de også bidra til videreføring eller endring av praksis (Falck og Havik 2000, 50 – 51).

4.1.1 Ordvalg og relasjoner

Generelt varierte ordvalgene innad i vedtakene. Ordvalgene bidro til å konstruere relasjoner mellom partene, og hvor mye relasjonen eventuelt skulle vektlegges. Relasjoner ble også konstruert av transitive setninger i materialet, der hendelser og begivenheter i tekstene generelt ble forbundet med aktører. Hvem som ble gitt ansvar for ulike hendelser varierte imidlertid ut fra hvilken part som

argumenterte. I kommunens og fylkesnemndas deler i materialet ble mangelfull omsorg generelt knyttet til biologiske foreldre gjennom aktive setninger med tydelig agens. Et eksempel kan være:

«Det kunne gå 10-12 timer mellom måltidene til spedbarnet. Mor ble gjentatte ganger fortalt at et spedbarn skal ha mat hver 3.-4. time i døgnet, og at det må vekkes om nødvendig for å få mat. Mor forholdt seg ikke til dette. Mor klarte ikke å gi barnets hode og rygg tilstrekkelig støtte, tross mye veiledning. Hun gikk fra barnet på stellebordet, til tross for mye veiledning om risikoen forbundet med å gjøre det. (...) Tross mye veiledning skiftet ikke mor bleiene på «gutt» tilstrekkelig ofte. Ved plasseringen var gutten svært sår nedentil.» (Vedtak om omsorgsovertakelse, fylkesnemndas vurdering, 08.05, 12).

I sitatet beskrives omsorgssvikten, og mor gis ansvar for den, ved formuleringer som «Mor forholdt seg ikke til dette», «Mor klarte ikke», «Hun gikk fra barnet» (min utheving). Utdraget beskriver også veiledningen som ble gitt, og at den både var «mye», ble «gjentatt», samt inneholdt informasjon og «veiledning om risiko», men at mor på tross av dette ikke endret omsorgspraksisen.

I private parters deler i materialet ble den eventuelt mangelfulle omsorgssituasjonen generelt knyttet til kommunen med aktive setninger, for eksempel fordi de ikke hadde gjort nok for å tilby hjelp. Omsorgssvikten som fremkom, ble beskrevet med passive setninger uten agens, og med liten grad av transitivitet. Et eksempel kan være: «Alle forhold som kommunen beskriver med generell omsorgssvikt, kan avhjelpes med hjelpetiltak. (...) Det foreligger heller ingen holdepunkter for at de skal ha blitt utsatt for fysisk avstraffelse i hjemmet. (...) A har ikke blitt møtt med tilstrekkelig forståelse og hjelpetilbud.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 17.04., 4). I sitatet har ikke privat part «A» ansvar for omsorgssvikten, og det er heller ikke tydelig om «A» er enig i at omsorgssvikt foreligger. Isteden er det kommunen som gis ansvaret for å definere noe som omsorgssvikt. I den andre setningen fremkommer heller ingen tydelig agens for hvem som eventuelt kan ha utsatt barna for fysisk avstraffelse, annet enn at det skal ha skjedd «i hjemmet». Om den siste setningen sees i sammenheng med den første, gis kommunen ansvar for å ikke tilby privat part nok «forståelse og hjelpetilbud», som videre «kan avhjelpe» situasjonen.

Ordvalgene varierte noe mellom partene. I kommunens deler i materialet ble barna interpellert i posisjonen «barn», eller i en kjønnskategori som «jenta», «gutten», eller «Jenta» og «Gutten» som egennavn. Der det var flere barn av samme kjønn, ble disse adskilt med tall: «Jente1» og «Jente2». Et eksempel er: «Også Jente1 har særlige behov. (...) Jente2 har også vansker med tilknytning.» (Sak om tilbakeføring 27.02, 3). Ved at barna ble interpellert i posisjonen «barn» eller ved en kjønnskategori, kunne ordvalget bidra til å dreie fokuset fra barnet som tilhørende foreldrene, og over til barnet i seg selv og dets behov for (andre) voksne. Slike ordvalg kunne bidra til å konstruere

barnet som mer løsrevet fra foreldrene, samtidig som det kan understrekes at «far» eller «mor» som familien til nå har bestått av, utgjorde en risiko for barnets utvikling. Dermed kan det bli lettere å være enig i at et slikt ”løsrevet” «barn» trenger «voksne». Dette kan videre bidra til at leseren lettere tilslutter seg forslaget om å plassere «barnet» eller «jenta» i fosterhjem, enn hvis barna hadde blitt beskrevet som «mor/far sin datter/sønn». Imidlertid kunne ordvalgene også gjøre barnet ”løsrevet” fra relasjonene og konteksten det var en del av. Konstruksjonen av et ”løsrevet” barn kan henge sammen med at velferdsstatens intervensjoner kan bygge på et standardisert og universelt bilde av barn (Hennum 2010, 58).

I private parters deler i materialet ble barnet noe oftere enn i kommunens argumentasjon interpellert i posisjonen «datter» og «sønn», i tillegg til «jenta/gutten» og «barnet». De sistnevnte ordvalgene ble her forsterket ved bruk av ordet «sin». Et eksempel kan være: «Mor og far fungerer i dag som en helt normal familie, men de mangler *barna sine*» (Vedtak om omsorgsovertakelse 27.02, 4, min utheving). Selv om barnet interPELLERES i den mer generelle kategorien «barn», fremstår det likevel ikke som ”løsrevet”, fordi ordet «sin» understreker at barnet tilhører noen. Slike ordvalg kunne understreke at barnet tilhørte foreldrene, og at relasjonen til foreldrene var nær. Dermed konnoterte ordvalgene også til familie og slektskap, og videre til familie som mennesker som hører sammen. Ordvalgene kunne også bli skrevet som egennavn, for eksempel «Far», «Datter», noe som ytterligere kan fremheve relasjonen mellom barnet og de biologiske foreldrene. Med slike ordvalg kunne relasjonene konstrueres som gjensidig forbundet, nære og viktige.

I fylkesnemndas argumentasjon varierte ordvalgene mellom «gutten/jenta», «sønn/datter» og «barnet» avhengig av hvilket forhold som ble belyst. Det samme gjaldt for bruken av det forsterkende ordet «sin». Der fylkesnemnda uttrykte at de mente mor/far ønsket barnets beste og var glad i barnet, ble det typisk skrevet: «Innledningsvis vil nemnda understreke at det ikke er tvil om at *mor* er glad i *barnet sitt*.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 08.05, 10, min utheving), eller: «Fylkesnemnda er ikke i tvil om at *foreldrene* er svært glade i *Datter*, og ønsker å gjøre det beste for *Datter*.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 10.07, 7, min utheving). Imidlertid kunne ordvalgene bli noe mer generelle der omsorgssvikten ble funnet bevist og ble beskrevet. Dermed kunne det synes som om ordvalgene gradvis konstruerte et mer generelt og ”løsrevet” barn: «Nemnda finner (...) at det har vært alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som *mor* ga til «*gutt*» i *barnets* første levemåned. (...) Det kunne gå 10-12 timer mellom måltidene til *spedbarnet*. (...) Mor klarte ikke å gi *barnets* hode og rygg tilstrekkelig støtte (...)» (Vedtak om omsorgsovertakelse 08.05, 12,

min utheving). Her benyttes ordene «gutt», «barn» «spedbarnet» og «barnet», samtidig som «mor» blir stående. I tillegg til at barnet gradvis konstrueres som et mer generelt barn, kan det også foregå en glidning fra å beskrive barnet som utelukkende ”mor sitt”, til et barn mer ”løsrevet”, samtidig som interpellasjonen «mor» opprettholdes. Mor klarer ikke å gi barnet tilstrekkelig omsorg, og barnet trenger derfor andre. Fylkesnemndas slutning om å plassere barnet i fosterhjem kan deretter fremstå som mer naturlig og logisk, enn om ordvalget hadde vært tilnærmet lik som i private parters argumentasjon, der slektskap og familie understrekes.

Fosterforeldrene ble alltid betegnet som «fosterforeldre» i materialet. Dette gjaldt også der barnet hadde vært plassert siden fødsel, og ikke hadde kjennskap til andre foreldre enn fosterforeldre. Et eksempel kan være i et vedtak der barnet hadde vært plassert siden fødsel, og der fostermor hadde fulgt barnet til legen. Legen hadde skrevet et journalnotat som ble referert til på følgende måte: «Av journalnotat datert (dato) fremgår følgende vurdering: «Jeg tror Jentes betydelige problemer som baby, hennes tydelige sterke tilknytning til mor (*fostermor* – Fylkesnemndas merknader) (...)» (Vedtak om samvær 19.02, 4, min utheving). I praksis kan barnet ha sin ”mor” i fostermor, men dette gjenspeiles ikke i ordvalget. Slike ordvalg kan tydeliggjøre og anerkjenne partenes relasjon til hverandre, det juridiske foreldreansvaret de biologiske foreldrene innehar, samt de vurderingene fylkesnemnda gjør av relasjonene. Imidlertid kan slike ordvalg også bidra til å svekke betydningen av barnets relasjon til fosterforeldrene, fordi en «fostermor» uansett ikke konstrueres som «mor». Ved slike ordvalg konstrueres det derfor samtidig en forståelse av hva det vil si å være en forelder, og hvem som er det, samt hvilke foreldre det er mulig å være barn av. Slike ordvalg kan ha utgangspunkt i hvem som har det juridiske foreldreansvaret. Imidlertid ble foreldre som manglet juridisk foreldreansvar også betegnet som «mor/far». Ordvalgene kan dermed ha ideologiske konnotasjoner. Siden «mor» og «far» utelukkende ble brukt om biologiske foreldre, uavhengig av relasjonen disse hadde til barnet utover det biologiske slektskapet og det eventuelle juridiske foreldreansvaret, og uavhengig av hvilken relasjon barnet hadde til dem, kan de videreføre ideologiske antagelser om det biologiske slektskapets betydning og verdi. En slik ideologi kan medføre at andre relasjoner fremstår som mer ”tilfeldige”, ”oppsigelige” og ”ustabile”, selv om det er fosterforeldrene som i praksis utøver omsorg og foreldreskap.

Unntaksvis forekom mer formelle ordvalg ved at barnet i saken omtales ved bokstaver. I disse tilfellene var bokstavene brukt gjennomgående i vedtaket. Det varierte om også foreldrene ble benevnt med bokstaver, eller som «mor/far». Et eksempel kan være: «Fylkesnemnda har heller ikke

opplysninger som tilsier at B vil kunne komme i posisjon til å kreve tilbakeføring av omsorgen for D og E, eller at C vil kunne gjøre tilsvarende for F og G» (Vedtak om omsorgsovertakelse 17.04, 8). Å betegne partene med bokstaver, kunne bidra til å konstruere en mer nøytral vurdering av partenes relasjonelle tilknytning til og betydning for hverandre, enn ordvalgene «Mor», «Far», «Sønn», «Datter», som i større grad konstruerte en nærere relasjon mellom partene.

4.1.2 Metaforer

Metaforene som fremkom befant seg utelukkende i kommunens argumentasjon, og jeg valgte å kalle dem ”reparasjonsmetaforen”, ”grunnmurmetaforen” og ”konfliktmetaforen”. Disse kan inngå i et mønster som kan springe ut av vern-av-barndiskursen. ”Reparasjonsmetaforen” fremkom slik: «Jente har store utviklings og *reparasjonsbehov*» (Sak om samvær 19.02, 2, min utheving). Denne metaforen kan bidra til at barnet konstrueres som et objekt, ved at det er noen som skal ”reparere” det, eller ved at det ”sendes” til reparasjon. Barnet kan også fremstå som et passivt objekt, fordi dets bidrag til «reparasjonen» er fraværende. Et passivt objekt har heller ikke mulighet til å påvirke hva slags «reparasjoner» som trengs, eller formidle hvor «reparasjonsbehovet» er størst. Metaforen kan også bidra til en utviklingsoptimisme på barnets vegne; den skaden som har skjedd kan repareres igjen, selv om den er «stor». Dette kan gjenspeile en optimistisk holdning til at barn har muligheter for å bli ”reparert”, på tross av alvorlig omsorgssvikt over tid. Videre kan det være slik at om noe skal «repareres», kan det være fordi det er ”ødelagt”. At barn blir ”ødelagte”, og trenger ”reparasjon”, kan fremstå som en konsekvens av en vektlegging av biologisk slektskap sammen med det minste inngreps prinsipp, fordi dette kan medføre at barn blir ”ødelagte” før tvangstiltak kan iverksettes. Metaforen kan på denne måten stå i motsetning til biologidiskursen, samt understreke at barnets gode utvikling er avhengig av at barnet beskyttes fra de biologiske foreldrene og får mulighet til å bli «reparert».

Det kan stilles spørsmål ved den utviklingsoptimismen metaforen kan gjenspeile. I en undersøkelse av hvordan det går med barn som har hatt kontakt med barneverntjenesten under oppvekst, sammenlignet med barn som ikke har hatt slik kontakt, fremkom det at færre av barn med kontakt med barnevernet fullfører videregående skole, de hadde lavere inntekt, høyere bruk av sosialhjelp og flere var arbeidsledige, samt at antall døde var høyere blant barn med slik kontakt (Clausen og Kristoffersen 2008, 81-82). En av de viktigste årsakene til at det gikk dårligere med disse barna enn sammenligningsutvalget, var at de hadde et svært vanskelig utgangspunkt, med dårlig levekår, og at de ofte var utsatt for mishandling og omsorgssvikt (Clausen og Kristoffersen 2008, 81-82). I

undersøkelsen ble det konkludert med at det var grunn til å anta at barna mottok hjelp for sent, og at hjelpen i en del tilfeller ikke var tilstrekkelig (Clausen og Kristoffersen 2008, 83).

”Grunnmurmetaforen” og ”konfliktmetaforen” fremkom i en vurdering av om det skulle fastsettes samvær mellom barn og biologiske foreldre etter adopsjon: «Det må skapes en solid *grunnmur*. Det vil ikke være til guttens beste nå å stå med ”*et ben i hver leir*”, dette kan føre til utrygghet.» (Sak om adopsjon 11.04, 4, min utheving). Ut fra disse metaforene konstrueres barnet som et slags uferdig byggverk, som trenger et fast fundament i form av en «solid grunnmur» for å stå stødig når det er ”ferdig”. Fordi barn er avhengige av voksne som kan gi det trygghet og omsorg, og dermed ”bygge opp” en innvendig trygghet det kan møte livet med, kan metaforen fremstå som fornuftig og riktig. Imidlertid konstrueres barnet også som et passivt objekt for andres påvirkning, som skal sørge for at «grunnmuren» blir «solid». Om setningene sees i sammenheng, fremstår det at barnet «står med et ben i hver leir» og utryggheten det kan medføre, som en trussel mot skapelsen av den «solide grunnmuren». Dette fremstår som en slags ”konfliktmetafor”, der kontakt med både de biologiske foreldre og adoptivforeldrene kan føre til utrygghet hos barnet, fordi det blir delt mellom de ulike ”leirene”, uten å få tilhøre en ”leir” fullt og helt. Da blir ikke «grunnmuren» «solid», men kan isteden bli utrygg. Disse metaforene kan også fremstå som spor av en underliggende vern-av-barndiskurs, der barns behov for beskyttelse er sentralt.

4.2 Hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert i vedtakene

Det biologiske prinsipp ble konstruert ved at følgende temaer²⁴ ble gitt mening ut fra en av to underliggende diskurser. Det meningsinnholdet temaene ble fylt med, skapte konstruksjonene av det biologiske prinsipp. Temaene var: ”behov”, ”omsorg”, ”risiko”²⁵, ”tilknytning”, ”tid”, ”kjennskap til biologisk opphav”, ”kultur/etnisitet”²⁶, og ”barnets beste”. Temaene gikk inn i og kunne forsterke hverandre. Jeg har valgt å presentere dem adskilt, for å kunne beskrive nærmere hvordan det enkelte temaet generelt fremkom i materialet. Siden jeg har valgt å presentere de generelle trekkene, kan temaenes meningsinnhold og konstruksjonene de skaper, fremstå som idealtypiske. Konstruksjonene av det biologiske prinsipp var generelt partsspesifikk, men kunne

²⁴ Jeg har navngitt temaene som oppgitt. Temaene som fremkom da jeg systematiserte de gjentakende trekkene som fremkom i analysen og i arbeidet med matrisen.

²⁵ Jeg valgte denne betegnelsen fremfor ordet «utvikling», selv om sistnevnte gikk igjen i materialet. Dette ble gjort fordi utvikling handlet om å vurdere risiko for skader forbundet med omsorgsarrangementer eller samværsordninger. ”Utvikling” fremstod dermed som en henvisning til ”risiko” knyttet til barnets utvikling og eventuelle skader som følge av omsorgssvikt, samt hvordan disse best kunne leges, fremfor en henvisning til barnets normalutvikling. Betegnelsen ”risiko” fremstod derfor for meg som mer presis enn ”utvikling”.

²⁶ ”Kjennskap til biologisk opphav” og ”tilknytning” forsterkes av temaet ”kultur og/eller etnisitet”, og de vil derfor presenteres under dette. Kjennskapstemaet og kultur/etnisitet kan inngå i et mer overordnede tema om identitet.

også variere innad i partens argumentasjon. For eksempel skiftet konstruksjonen av det biologiske prinsipp i kommunens argumentasjon ved vurderinger av samvær. Kommunens argumentasjon kan slik sees som en bevegelse fra en underliggende vern-av-barndiskurs til en biologidiskurs. Private parter konstruerte det biologiske prinsipp generelt ut fra biologidiskursen, mens fylkesnemndas konstruksjon varierte mer mellom å konstrueres ut fra biologidiskursen og vern-av-barndiskursen.

4.2.1 Behov og omsorg

I kommunens argumentasjon hadde barna ofte «særskilte» og «spesielle» behov, som måtte dekkes av andre enn de biologiske foreldrene: «Det er alvorlige og grunnleggende mangler ved mors omsorgsevne. B stiller ekstra store krav til omsorgspersonene. Det er et stort gap mellom Bs omsorgsbehov og mors omsorgsevne.» (Sak om tilbakeføring 22.05, s. 3). Fordi det er «et stort gap» mellom barnets omsorgsbehov og biologisk forelders omsorgsevne, som har «alvorlige og grunnleggende mangler», må noen andre dekke disse behovene. Barna kunne ha «særlige behov» som følge av omsorgssvikt, eller det kunne bli vurdert at de hadde «vanlige omsorgsbehov», som biologiske foreldre ikke var i stand til å dekke. Biologiske foreldre kunne for eksempel ha problemer med å «lese» og «se» barnets behov: «På grunn av sine evnemessige begrensninger har han problemer med å lese Gutt og se hans behov» (Sak om omsorgsovertakelse 08.02, 5). Barnet har altså behov for andre enn biologiske foreldre, for å få dekket sine behov. Generelt fylles temaet i kommunens argumenter med mening ut fra en vern-av-barndiskurs, der barnet har behov som må dekkes av andre enn de biologiske foreldrene, og der det mest av alt har behov for omsorg.

De private parter ga temaet et annet meningsinnhold, og gjorde det generelt ut fra biologidiskursen. Det ble generelt henvist eksplisitt til det biologiske prinsippets teoretiske betydning: «Det biologiske prinsipp må veie særlig tungt i denne saken. Barna må få en sjanse til felles oppvekst hos sin mor» (Vedtak om omsorgsovertakelse 17.04, 5), «Det biologiske prinsipp er sentralt, idet det har en stor egenverdi for barn å vokse opp hos biologiske foreldre» (Vedtak om omsorgsovertakelse 10.07, 5), «Det rettslige utgangspunkt etter § 4-21 er det biologiske prinsipp, om at det er et gode i seg selv for barna å vokse opp hos sine biologiske foreldre.» (Vedtak om tilbakeføring 27.02, 4). Barnet ble fremstilt med behov foreldrene kunne dekke og/eller som de hadde dekket: «Mor er ikke enig i at hun ikke har ivare tatt barnets primærbehov. Mor har gitt gutten mat og stelt ham slik at han har fått det han trenger» (Vedtak om omsorgsovertakelse 08.05, 9). Om foreldrene ikke kunne dekke barnets behov på det nåværende tidspunktet, ble det argumentert med at de ville bli i stand til det om de ble tilbudt hjelpetiltak, eller at de ville bli i stand til det innen kort tid etter flytting av barnet:

«Far er enig med X kommune om at det skal være omsorgsovertakelse av Jente. Den vil imidlertid være kortvarig.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 05.06, 4). Ofte var foreldrene ikke enig i at den omsorgssvikten som kommunen viste til, hadde funnet sted: «Anklagene om omsorgssvikt bestrides, herunder om bruk av vold og innlåsing.» (Vedtak om tilbakeføring 27.02, 5). Hvis foreldrene var enig i at omsorgen tidligere ikke var god nok, ble det argumentert for at den var god nok nå: «Foreldrene er av den klare oppfatning at de kan gi god og forsvarlig omsorg til alle tre barna. Det er ikke krav til en ideell omsorgssituasjon, men at foreldrene kan gi forsvarlig omsorg.» (Vedtak om tilbakeføring 27.02, 5). Ved å knytte barnets behov og omsorg direkte til det biologiske prinsipp, kunne det konstrueres et meningsinnhold om at foreldrene var i stand til å dekke barnets behov og gi det god nok omsorg, og at det biologiske prinsipp tilsa at barnet uansett hadde best av å få dekket disse behovene hos biologiske foreldre.

Fylkesnemnda fylte temaet med et lignende meningsinnhold som kommunen i sakene om omsorgsovertakelse, der barnets behov tilsa at det trengte andre enn biologiske foreldre. Samtidig fremkom lovens utgangspunkt om at barn skal vokse opp med biologiske foreldre eksplisitt, og setningene lå tett opp til lovteksten. Barna ble vurdert å ha «særlige» eller «spesielle omsorgsbehov», «behov for omsorg», «behov for kontakt, trygghet, tilknytning, stabilitet», «behov for tilrettelegging, oppfølging og skjerming» og noen «trenger spesielt oppmerksomme og kompetente voksne rundt seg for å sikre en god utvikling». Unntaksvis ble barna vurdert å ha «vanlige omsorgsbehov». Foreldrene ble konstruert som ikke i stand til å dekke disse behovene i tilstrekkelig grad. Følgende kan stå som eksempel: «Etter en konkret vurdering finner nemnda, hensett til Datters særlige omsorgsbehov og de alvorlige mangler som foreligger ved den omsorg Mor vil kunne gi Datter, at Datters omsorgssituasjon vil være klart uholdbar» (Vedtak om omsorgsovertakelse 10.07, 7). Imidlertid varierte det om biologiske foreldre ble vurdert som varig ute av stand til å ha omsorgen for barnet, eller om plasseringen ble vurdert som midlertidig. I argumentasjonen varierte meningsinnholdet i temaene, og det fremstod dermed som om temaene ble gitt mening både fra biologidiskursen og vern-av-barndiskursen. Et eksempel på at temaet ble fylt med mening ut fra en vern-av-barndiskurs kan være: «Det er avgjørende for Jentes utvikling at hun får omsorgspersoner som kan gi sosial, språklig, motorisk, og kognitiv stimulering, noe som innebærer at de må evne å se og prioritere hennes behov. Dette vurderer nemnda at mor ikke kan gi Jente nå.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 25.01, 10). Et eksempel på at temaet ble gitt mening ut fra biologidiskursen kan være en sak der barnet hadde hatt fast bosted hos mor frem til akutt plassering ved ett års alder. Kort tid etter akuttplasseringen fremkom det opplysninger om at

den antatte faren, som hadde vært tilstede under fødsel og hatt samvær med barnet så lenge det hadde levd, ikke var biologiske far. Den biologiske faren fikk del i foreldreansvaret noen uker før forhandlingsmøtet, men kommunen hadde ikke rukket å utredet om biologisk far kunne godkjennes som fosterhjem på grunn av taushetsplikt. Kommunen ønsket at barnet skulle plasseres i et ordinært fosterhjem, mens far ble utredet, slik at barnet slapp en ekstra flytting om far ikke ble godkjent som fosterhjem. Det fremkom lite opplysninger om far, men fylkesnemnda vurderte det som bekymringsfullt at far ikke var bekymret over opplysningene om mors manglende omsorgsevner. Fylkesnemnda besluttet å stille vilkår om plassering hos biologisk far, blant annet med henvisning til et rundskriv fra departementet der det fremkom at: «kravet for plassering hos biologiske foreldre er noe lempeligere enn de generelle krav som stilles til fosterhjem». Videre ble følgende vurdert:

«Nemnda finner grunnlag for å stille vilkår om midlertidig fosterhjemsplassing hos far. Selv om kunnskapen om far er begrenset, foreligger det ingen opplysninger eller forhold som tilsier at far ikke kan gi Gutt tilfredsstillende omsorg, selv også ut ifra den sårbarhet som Gutt antas å ha fått med seg i livet etter en mangelfull omsorg hos mor.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 23.08, 10)

De opplysningene som forelå om at far ikke viser større bekymring, kunne kanskje tilsi at far viste liten forståelse og innlevelse i barnets behov. Dermed kunne det fremstått som risikofyllt å ta sjansen på en plassering hos ham, fordi det kan være usikkert om far forstår og møter barnets spesielle behov. Om dette skrives det:

«Selv om nemnda stiller seg noe undrende og spørrende til at far, når han nå har blitt kjent med saken i sin fulle bredde, ikke i større grad reflekterer over betydningen av de alvorlige bekymringer som hjelpeapparatet har hatt for mors omsorgsevner, vurderes han av denne grunn ikke som uegnet som omsorgsperson for gutt. Nemnda vil også vise til at en fosterhjemsplassing hos biologiske foreldre bygger på og er i samsvar med det biologiske prinsipp som fortsatt er et førende prinsipp ved avgjørelser etter barnevernloven.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 23.08, 11).

Biologidiskursen fremstår her som å ligge til grunn for vurderingen av at far kan dekke barnets behov og gi det god nok omsorg. Det biologiske slektskapet tillegges avgjørende vekt, ved at en plassering hos biologisk far som det er lite kunnskap om, og som ikke er bekymret for omsorgssvikten hos mor, likevel fremstår som et bedre alternativ enn et fosterhjem som oppfyller formelle krav, og som man derfor i større grad kan vite at vil gi barnet god omsorg.

4.2.2 Risiko

Risikotemaet dreide seg om risiko knyttet til barnets utvikling, og å dempe risiko for skader. Av kommunen og fylkesnemnda ble risikoen knyttet til foreldrene, og det ble generelt argumentert ut fra en vern-av-barndiskurs. Det fremstod som risikofyllt for barnet og dets utvikling å forbli i

hjemmet under foreldrenes omsorg, eller å flytte tilbake til dem. Følgende kan stå som eksempel: «Tjenesten vurderer også at det er overveiende sannsynlig at «gutt» vil bli skadelidende hva gjelder helse og utvikling ved å forbli under mors omsorg» (Vedtak om omsorgsovertakelse 08.05, 7). Lignende fremkom også i fylkesnemndas deler: «Hvis mor på nytt skulle få prøve seg med omsorgen for Gutt, anses det å være liten sannsynlighet for at dette ville ført til et endret resultat, og det er heller ikke til barnets beste å bli utsatt for et slikt risikoprojekt» (Vedtak om omsorgsovertakelse 19.07, 9). Temaet ble også knyttet til fare: «Jente står i fare for skjevutvikling» (Vedtak om omsorgsovertakelse 11.02, 6), og skade: «Dersom denne situasjonen vedvarer, vil det etter nemndas syn være skadelig for barnets videre utvikling.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 25.01, 9). I sakene om tilbakeføring var risikotemaet sentralt, som kan sees i lys av bvl. § 4-21, som tilsier at et barn ikke skal tilbakeføres om det vil medføre alvorlige problemer for barnet.

Private parter knyttet generelt risiko til kommunens foreslåtte tiltak, og argumenterte ut fra biologidiskursen. Hva som var forbundet med risiko fremstod dermed som motsatt av kommunens argumenter, og det risikofylte fremstod som å flytte fra foreldrene. Eksempler kan være følgende: «Det anføres at både Gutt og Jente vil bli skadelidende om de flyttes hjemmefra nå» (Vedtak om omsorgsovertakelse 11.02, 6), eller: «Plassering i beredskapshjem og deretter fosterhjem vil være direkte skadelig for barna» (Vedtak om omsorgsovertakelse 11.02, 6). Risikotemaet blir her gitt mening ut fra biologidiskursen, der det skadelige og risikofylte er om barnet må flytte fra biologiske foreldre. Der det fremkom en viss grad av risiko knyttet til barnets utvikling, ble alvorlighetsgraden forsøkt dempet, og foreldrene ble ikke gitt ansvar for situasjonen: «Det erkjennes at begge barna i denne saken har utfordringer, men det er ikke bevist at de har så store og alvorlige problemer at de må skifte omsorgsbasis.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 11.02, 6). Risiko ble også knyttet til fosterforeldrene eller fosterhjemmet. Eksempler kan være: «Mor er også tvilende til nåværende fosterhjems kompetanse til å være et tilstrekkelig omsorgstilbud til Jente.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 05.06, 4), og «Det er grunn til bekymring for jentes situasjon i fosterhjemmet (...)» (Vedtak om tilbakeføring 18.07, 4), «Gutt 1 vil kunne bli påført psykisk skade om han skal fortsette å bo i fosterhjem» (Vedtak om tilbakeføring 14.08, 4). Risikotemaet ble videre knyttet til fosterhjemmet ved at det ble vist til ustabilitet: «Det er også alltid en viss usikkerhet knyttet til en fosterhjems plassering» (Vedtak om tilbakeføring 11.07, 6), og: «En fosterhjemsavtale kan sies opp. Han må nå sikres et varig omsorgstilbud slik at han ikke må flyttes på nytt. Mor er den største garantisten for en varig omsorgsløsning.» (Vedtak om tilbakeføring 04.11, 4). Her argumenteres det for at en tilbakeføring til mor vil være forutsigbart og dermed minst risikofyllt for barnet, fordi en

fosterhjemsavtale kan sies opp, og er midlertidig. Ved dette kan det også fremkomme en antakelse om at biologiske foreldre er ”varige”, ”stabile”, ”sikre”, ”forutsigbare”, mens fosterforeldre kan si opp fosterhjemsavtalen,. Dermed ble fosterforeldre knyttet til ”risiko”, ”usikkerhet”, ”ustabilitet”, og ”uforutsigbarhet”. Fosterfamilier kan ut fra dette fremstå som ”uekte”, fordi ”ekte” familier bygger på kjærlighet, ikke oppsigelige ”avtaler”. Biologisk mor har ingen ”avtale” som regulerer forholdet til barnet; og dermed kan hun fremstå som mer ”ekte”, enn det fosterforeldrene gjør. I sitatet ble det videre argumentert med at omsorg hos biologisk mor er varig, og at mor er den største garantisten for dette. Det gjøres selv om mor tidligere har vist at hun nettopp ikke er denne garantisten, og at omsorg hos henne ikke har vært varig; barnet fikk ikke god nok omsorg, og måtte derfor flytte til fosterforeldre. Dette kan fremstå som spor av en overordnet ideologi om biologisk slektskap, som kan tilsi at biologisk mor er best, fordi hun er biologisk mor.

4.2.3 Tilknytning

Private parter argumenterte generelt for at det var tilknytning mellom dem og barnet, men det fremkom sjelden vurderinger av tilknytningskvaliteten. Et eksempel kan være: «Jente er knyttet til sin mor.» (Vedtak om tilbakeføring 25.06, 5), og «Plasseringen har vært vellykket, C har opprettholdt tilknytningen både til familien og til faren» (Vedtak om omsorgsovertakelse 29.05, 3). Temaet fremstod som konstruert ut fra biologidiskursen, ved at det er ”nok” at det er tilknytning mellom foreldre og barn, for å begrunne at tiltak ikke bør iverksettes eller opprettholdes. Temaet fremkom særlig i sakene om tilbakeføring, der tilknytning til biologiske foreldre fremkom som sentralt. «Mor og barn har beholdt tilknytningen gjennom gode og relativt mange samvær. C er dessuten robust.» (Sak om tilbakeføring 31.10, 5). Her beskrives ikke nærmere kvaliteten på tilknytningen, og om den er til det gode for barnet. Det henvises videre til at barnet er robust, som kan henvises til at det vil tåle en flytting. Temaet kunne forsterkes ved henvisning til kultur/etnisitet. I følgende eksempel hadde barnet vært plassert i fosterhjem i de siste 4 av sine 8,5 leveår:

«Jente er knyttet til sin mor. Hun bodde hos henne sine første fem leveår, som er viktigst i forhold til å etablere tilknytning. Det anføres at mor er Jentes primære tilknytningsperson, fostermor den sekundære. Det etniske fellesskapet mellom mor og datter befester tilknytningen.» (Sak om tilbakeføring 25.06, 5).

Her fremkommer det ikke hva slags kvalitet på tilknytningen det er mellom barnet og mor, noe som kan brukes til å vurdere om kontakt og eventuelt tilbakeføring kan være positivt eller negativt for barnet. Det ”etniske fellesskapet” benyttes som en forsterker, og gir tilknytningen ytterligere vekt. Den underliggende biologidiskursen kan fremkomme ved at selv om fostermor er den som jenta i det daglige, og i de siste fire årene har fått kontinuerlig omsorg fra, argumenteres det for at mor

likevel er barnets primære tilknytningsperson, fordi jenta er «knyttet» til henne, og bodde hos henne de første årene. Når temaet gis meningsinnhold fra biologidiskursen på denne måten, kan de biologiske foreldrenes posisjon forsterkes, samt at den omsorgen de kan tilby fremstilles som best.

I kommunens og fylkesnemndas argumentasjon fremstod temaet som konstruert ut fra vern-av-barndiskursen. Her ble tilknytningskvaliteten vurdert, og tilknytningen til foreldrene ble generelt vurdert som utrygg, mens tilknytningen til eventuelle fosterforeldre ble vurdert som trygg.

Tilknytningsatferd eller manglende sådan hos barnet kunne også benyttes som tegn på at omsorgen hadde vært for dårlig:

«Hans problemer med en sen motorisk utvikling, passivitet, mimikkløshet og manglende kontakt med mor er tegn på at Gutt fra mor, som har vært hans hovedomsorgsperson, har opplevd fravær av viktige samspillerfaringer, og videre at mor har problemer med å fange opp barnets tilknytningsatferd. (...) Det er dermed blitt skapt en utrygg tilknytning mellom han og mor som omsorgsperson. Beskrivelsene fra beredskapshjemmet om stor ukritiskhet hos Gutt da han kom dit, underbygger også dette.» (Sak om omsorgsovertakelse 23.08, 8)

Videre var et generelt trekk at disse partene utfylte vurderingene av tilknytningskvaliteten med at barnet hadde «tilknytningsforstyrrelse», «avvikende tilknytning», og «relasjonsproblemer». Dette ble knyttet til temaet risiko. Et eksempel kan være: «Gutt1 er et relasjonsskadet/kontaktforstyrret barn. Omsorgen hos mor har bidratt til dette. Utviklingsforstyrrelsen er alvorlig. (...) Det er grunn til bekymring for guttens videre utvikling.» (Sak om tilbakeføring 11.07, 5). Å forbli hos, eller tilbakeføres til foreldrene kunne dermed fremstå som et dårligere og mer skadelig alternativ enn å flytte til, eller forbli hos, fosterforeldre.

4.2.4 Tid

Tid var et tema som gikk igjen flere steder i materialet, uavhengig av sakstype, og det ble ofte knyttet til og forsterket av andre temaer, som risiko, tilknytning, behov og barnets beste.

Tidsperspektivet fremstod som sentralt når det for eksempel gjaldt vurderinger av samvær, og om plasseringer skulle være varige²⁷ eller midlertidige. Tid fremstod også som sentralt ved vurderinger av om hjelpetiltak var prøvd ut godt nok før omsorgsovertakelse, og ved vurderinger av varigheten av omsorgssvikten og hvilke konsekvenser dette ble vurdert å ha for barnets utvikling.

²⁷ Enhver fosterhjems plassering er midlertidig, som en konsekvens av det biologiske prinsipp. Imidlertid kan foreldre vurderes som varig ute av stand til å ha omsorgen, eller at barnet har fått slik tilknytning til miljø og mennesker der det er at en flytting vil medføre "alvorlige problemer" for barnet. Dette kan gjøre at plasseringen likevel blir varig.

Fylkesnemnda og kommunen ga temaet mening gjennomgående ut fra en vern-av-barndiskurs. Det ble ofte henvist til at det hadde gått «lang tid»; enten siden barnet flyttet i fosterhjem, slik at hovedtilknytningen deres var der, og det ville medføre alvorlige problemer om barnet ble flyttet, eller ved at det ble henvist til at hjelpetiltak var forsøkt og/eller at omsorgssvikten hadde vedvart «over tid». Det ble også argumentert med at barnet ikke «har tid» til å vente på biologiske foreldres eventuelle utvikling. Et eksempel i et vedtak om omsorgsovertakelse er: «Det har over tid vært satt inn og forsøkt omfattende hjelpetiltak i hjemmet, uten at dette har fått ønsket virkning. (...) Et eventuelt endringsarbeid vil ta tid og det vil være uforsvarlig for barna å måtte vente på» (Sak om omsorgsovertakelse 02.11, 5). I sakene om tilbakeføring ble tid brukt i sammenheng med tilknytning og risiko:

«B har fått en slik tilknytning til mennesker og miljø der hun er at det vil føre til alvorlige problemer for henne om hun blir flyttet. Hun har en sterk tilknytning til fosterhjemmet, fosterfar, søstrene, nettverket og nærmiljøet. (...) I følge psykolog J vil en tilbakeføring til mor få alvorlige følger for Bs videre utvikling. (...) Det er snakk om en langvarig plassering.» (Vedtak om tilbakeføring 22.05, 3).

Her begrunnes forslag til tiltak med tilknytningen barnet har utviklet over tid til menneskene og miljøet der det er. Om barnet likevel tilbakeføres, vil det «få alvorlige følger for Bs videre utvikling». I tillegg til å knytte tid til tilknytning og risiko, blir tid trukket inn som et selvstendig argument ved setningen «det er snakk om en langvarig plassering». Slik kan tid gis mening ut fra vern-av-barndiskursen.

Private parter konstruerte tidstemaet ut fra biologidiskursen, og tid ble her benyttet som begrunnelse for at hjelpetiltak ikke var godt nok utprøvd, eller ikke hadde vedvart over nok tid:

«Barneverntjenesten har ikke i tilstrekkelig grad utprøvd alle hjelpetiltak» (Vedtak om omsorgsovertakelse 19.07, 5). Tiden som hadde gått siden flytting av barnet, ble også brukt i argumenter om at foreldrene hadde brukt tiden på å øke egen omsorgskompetanse: «Foreldrene mener at deres situasjon nå er en helt annen og mye bedre enn tidligere. Mye har forandret seg siden akuttidspunktet.» (Vedtak om tilbakeføring 27.02, 4). Tid ble også brukt som et ledd i argumentasjonen om at hvis det skulle besluttes en flytting, ville den være «kortvarig» eller «kun midlertidig». Generelt vekslet biologisk far mellom å være imot og enig i kommunens forslag når det gjaldt om biologisk mor skulle fratras den daglige omsorgen. Det ble ofte argumentert for at omsorgen burde overføres til far: «Far er enig med X kommune i at det skal være omsorgsovertakelse av Jente. Den vil imidlertid være kortvarig. Far ønsker å få del i foreldreansvaret, daglig omsorg og fast bosted for Jente.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 05.06,

4). Her argumenterer parten for at omsorgsovertakelse er nødvendig, men at far om kort tid vil kunne få omsorgen.

4.2.5 Kjennskap

Kjennskap var et tema som fremkom under samtlige vurderinger av samvær. Kjennskapet skulle oppnås ved samvær, noe som ikke ble nærmere begrunnet. Kjennskap ble begrunnet ved henvisning til at barna skulle ha «kjennskap» til «sitt biologiske opphav», eller «sine biologiske foreldre». Dermed fremstod begrunnelsene som en sirkelargumentasjon, og vurderingene av samvær fremstod som naturaliserte. Hvilket samværsomfang som gjorde at formålet ble oppfylt, varierte fra 1 gang i året á 1 time til 12 ganger i året med to overnattinger, og varierte også med antatt varighet av plasseringen. Kjennskap ble slik knyttet sammen med tid. I disse delene av materialet lå tekstene tett opptil lovverket, der barn og foreldre etter bvl. § 4-19 har en gjensidig rett til samvær med hverandre etter omsorgsovertakelse, med mindre sterke grunner taler for at det ikke skal være det. Imidlertid kunne også de manglende begrunnelsene for samvær fremstå som eufemismer, da kontakt og samvær med foreldrene, som tidligere ble vurdert som risikofyllt og skadelig for barnets utvikling, her ble fremstilt som viktig og godt for barnet. Hvorfor kjennskap til biologiske foreldre var viktig, hvorfor det var viktig på nåværende tidspunkt, samt hvorfor formålet best kunne ivaretas ved det vurderte samværet, ble ikke nærmere begrunnet. Dermed kunne talehandlingen om samvær fremstå som spor av en naturalisert ideologi om biologisk slektskap, som var sterk hos alle parter.

Kjennskap ble gitt mening ut fra biologidiskursen, og medførte at det ble foreslått samvær i samtlige saker bortsett fra i sakene om adopsjon. Samtlige parter foreslo samvær, men hvilket samværsomfang som ble foreslått, og hva fylkesnemnda vedtok, varierte. Samvær ble foreslått i saker der foreldrene var ukjente for barnet og det var tvil om forelderens fungering: «For far foreslås samvær med Gutt en gang i året a to timers varighet og under tilsyn. De to kjenner ikke hverandre. Ut fra fars forklaring for nemnda og bevisførselen for øvrig, må det legges til grunn at det hersker stor usikkerhet rundt hans fungering. Samvær må starte veldig forsiktig.» (Sak om omsorgsovertakelse 11.02, 5) og: «Far er en helt ukjent person for «gutt»» (Vedtak om omsorgsovertakelse 08.05, 8). Samvær ble også foreslått der foreldrene ikke hadde vist interesse for barnet, og der barnet ikke hadde tilknytning eller kjennskap til foreldrene:

«Jente kjenner ikke far, og det er helt usannsynlig at det vil bli en tilbakeføring til far dersom han skulle få del i foreldreansvaret. Det er ingen tilknytning mellom far og Jente. Far har ikke vist noen interesse for Jente tidligere, og har ikke gitt gaver eller oppmerksomhet i forbindelse med jul eller bursdager. Det må først etableres en kontakt

mellom far og datter, og da er 1 samvær pr. år a 1 time tilstrekkelig. Det må føres tilsyn ved samværet fordi Jente ikke har noen tilknytning til far.» (Sak om omsorgsovertakelse 05.06, 3).

Videre vedtok fylkesnemnda samvær der barnet ble vurdert å ikke ha behov for det: «Jente har ingen tilknytning til sin far og har i dag ikke behov for samvær med han. Det er imidlertid viktig at hun gis anledning til å møte han og således får et kjennskap til han.» (Sak om samvær 19.02, 5). Hensikten med å starte og gjennomføre samvær, og hvorfor dette er «viktig» fremkommer ikke. Om det ble gitt begrunnelser for omfanget av samvær utover at det skulle føre til ”kjennskap”, ble samvær generelt vurdert ut fra hva barnet kunne tåle: «Samvær må fastsettes ut ifra hvor mange samvær Gutt samlet sett vil tåle når foreldrene skal ha samvær hver for seg.» (Vedtak om omsorgsovertakelse 19.07, 4). Det forekom tre unntak fra dette, der samværet ble begrunnet i hva barnet hadde behov for. Generelt var det derfor ikke barnets behov som var førende ved vurderinger av samvær, men isteden hva barnet kunne ”tåle”. Det er interessant at slike begrunnelser forekom i saker der barna i utgangspunktet ble vurdert å ha opplevd for mye omsorgssvikt og tatt skade av dette, men at samvær likevel ble vurdert å være så viktig at de likevel skal gjennomføres i så stor grad som mulig.

Et eksempel på styrken i meningsinnholdet den underliggende biologidiskursen fyller temaet med, kan gjenfinnes i følgende utdrag fra en kommunes argumentasjon:

«Ø kommune krever at samværsordningen endres, ved at fastsatt minstesamvær reduseres, og videre at det gis adgang til tilsyn under samvær. Barna har hatt sterke og ekstremt langvarige reaksjoner etter samvær. Disse har vart opptil 2 måneder. *Det anføres at samværene er skadelige for barna.* De har alle tilknytningsforstyrrelser og dette vil ikke endres på kort tid. Barneverntjenesten mener i utgangspunktet at samvær nå må stanses helt. *Man står imidlertid overfor en grunnleggende rett og verdi med samvær.* Ut fra dette aksepteres at minstesamværet reduseres til ett samvær i året. I og med at det også har vært problemer med en tilfredsstillende gjennomføring av samværene, ber barneverntjenesten om at det gis adgang til tilsyn under samvær.» (Sak om tilbakeføring 27.02, 4, mine uthevinger).

Selv om samværene er skadelige for barna, anses de som en «grunnleggende rett og verdi», som fremstår som så grunnleggende og verdifull at den må gjennomføres selv om barna tar skade av samværene. Selv om kommunen går inn for en reduisering, uttrykker sitatet likevel eksplisitt at samvær med biologisk slektskap er et sterkere hensyn enn barnets behov for beskyttelse fra skade, og at samvær derfor bør gjennomføres. At samværene har ført til langvarige reaksjoner i opptil 2 måneder, fremstår likevel ikke som så alvorlig at kommunen går inn for full stopp i samværene. Utdraget kan også ha spor av en overordnet ideologi om biologisk slektskap, ved at teksten tar for gitt at samvær i seg selv er et gode for barn, også for de barna som blir skadet av det. Selv om barna

har hatt «sterke og ekstremt langvarige reaksjoner etter samvær», kan biologidiskursen som temaet konstrueres ut fra, tilsi at samvær likevel skal vedtas. I saken vurderte fylkesnemnda følgende:

«Ut ifra det som er fremkommet om barnas fungering og problemer, legger nemnda til grunn at de alle tre barna må anses å være særdeles sårbare og i stor risiko for å utvikle ytterligere tilknytningsskader om de nå ikke skjermes fra kontakt med foreldrene. En slik destabilisering som er beskrevet, med både sterke fysiske og psykiske reaksjoner må unngås. Selv om barna skulle ha et greit samspill med sine biologiske foreldre under samvær, innebærer den utrygge og ambivalente tilknytningen til foreldrene, kombinert med de tilknytningsskadene barna har, at samvær ikke nå er til barnas beste. Påkjenningsene for barna er så store at foreldrenes interesser må vike. De særegne forhold som foreligger i denne saken, innebærer at det foreligger slike sterke og spesielle grunner som loven krever for å stanse samvær mellom foreldre og barn. (...) En stopp i samværene med foreldrene fremstår derfor for nemnda nå som helt nødvendig. (...) Fylkesnemnda vil påpeke at selv om det nå ikke gis en samværsrett, har kommunen plikt til å sørge for at barna likevel har et visst kjennsksforhold til foreldrene slik at de kan få en forståelse av hvem som er deres biologiske foreldre. Dette av hensyn til senere kontakt som skal etableres når barna blir større. (...) Videre finner fylkesnemnda grunn til å gi en føring om at barnevernet om ca. ett år bør forsøke å få gjennomført et samvær igjen. (...) Videre samvær etter dette må igjen avgjøres ut fra erfaringene på samværet, og barnas reaksjoner på dette.» (Sak om tilbakeføring 27.02, 13)

Fylkesnemnda vedtar her at det er grunn til å stoppe samværene. Imidlertid er dette midlertidig, da samvær igjen skal forsøkes om et år, samtidig som kommunen påminnes om at de har en plikt til å sørge for at barna har et «visst kjennsksforhold til foreldrene». På vedtakstidspunktet er barna 4, 6 og 7 år, og de har hatt jevnlig samvær med biologiske foreldre. De kan dermed antas å allerede ha et kjennsksforhold til dem. Temaet fremstår igjen som konstruert ut fra biologidiskursen fordi det på tross av barnas skader og at samværene vurderes som skadelige, likevel blir gitt en føring om at «barnevernet om ca. ett år bør forsøke å få gjennomført et samvær med foreldrene igjen.» Dette nedfelles ikke som en rett for foreldrene, fordi samværs gjennomføringen må vurderes ut ifra barnas situasjon om et år, og det kan derfor virke som vern-av-barndiskursen påvirker argumentasjonen noe ved setningen: «Videre samvær etter dette må igjen avgjøres ut ifra erfaringene på samværet og barnas reaksjoner på dette». Imidlertid får barna ikke en endelig skjerming fra samværene, men de får en pause fra dem. I pausen skal barneverntjenesten sørge for at barna får «et visst kjennskap» til biologiske foreldre, så en fullstendig pause vedtas heller ikke. Hensikten med samværene, utover at de skal oppnå formålet om kjennskap, begrunnes ikke. Det vurderes heller ikke om kjennskapet kunne blitt ivaretatt på andre måter enn ved å gjenoppta samvær om ett år, og ut fra det barna selv ga uttrykk for at de hadde behov for. Isteden legges det sterke føringer på at barna ”må” ha kjennskap til biologiske foreldre, fordi senere kontakt «skal» etableres når barna blir større.

Noen steder knyttes kjennskap til barnets identitet, og i materialet er det private parter som mest eksplisitt knytter kjennskap til barnets identitet. Dette gjøres spesielt der foreldrene har en annen etnisk eller kulturell tilhørighet. Følgende kan stå som eksempel: «I tillegg til de generelle vilkår for tilbakeføring, må det vektlegges at det er Cs biologiske foreldre som kan styrke hans kulturelle identitet. (...) Samværene med faren er viktige for at C skal kunne ha kjennskap til utenlandsk2 språk og kultur.» (Sak om tilbakeføring 31.10, 5). Etnisk og kulturell tilhørighet kan slik forsterke temaet kjennskap, og videre knyttes dette til identitet. Etnisk og kulturell tilhørighet fremstod som basert på en antakelse om at kultur/etnisitet var noe barnet hadde ”i” seg, og var opptatt av.

I materialet ble kjennskap konstruert ut fra biologidiskursen, med to unntak. Unntakene var i sakene om adopsjon, der kjennskap ble konstruert ut fra en vern-av-barndiskurs av kommunen og fylkesnemnda, og der det ikke ble foreslått samvær. I disse sakene ble det vurdert at kjennskapet til biologiske foreldre kunne ivaretas på andre måter, for eksempel ved at de kommende adoptivforeldrene informerte barnet om dets historie og biologiske foreldre, samt tilrettela for samvær når eller om barnet ble klar for det. Imidlertid var det også i disse sakene at biologidiskursen sterkest påvirket kjennskapstemaet, ved at en lukket²⁸ adopsjon ble fremstilt som «ødeleggende» for barnet av privat part:

«Fortsatt fosterhjems plassering er det beste for Gutt 1. Det vil sikre ham kjennskap til biologisk familie, herunder sine to søsken på mors side. Det kan være ødeleggende for ham å bli ekskludert fra dette. Gutt 1 vil som alle andre barn søke sitt biologiske opphav. Kontakt og tilknytning til biologisk familie er viktig.» (Sak om adopsjon 11.04, 5).

I vedtaket fremkom det at barnet hadde hatt lite kontakt med biologisk familie, at biologisk mor sjelden møtte til samvær, og at fosterforeldrene ville informere barnet om biologisk opphav, og eventuelt tilrettelegge for samvær, når og om barnet blir klar for det. Likevel ble kjennskap til det biologiske foreldre argumentert frem som så viktig at det vil være «ødeleggende» for barnet om det ble ekskludert fra dette. Hva barnet ekskluderes fra fremstår imidlertid ikke som tydelig, for samværene med biologisk mor hadde vært få, og barnet hadde ingen tilknytning til henne. Likevel ble det tatt for gitt at Gutt 1 «som alle andre barn» ville søke sitt biologiske opphav. Igjen kan dette fremstå som en ideologisk antakelse om biologisk slektskap, ved at det ikke kun er dette barnet, men at også «alle andre» barn (i verden), søker sitt biologiske opphav.

²⁸ En lukket adopsjon vil si at det ikke fastsettes samvær mellom barnet og biologiske foreldre. Adoptivforeldrene har plikt til å informere barnet om at det er adoptert og barnet har mulighet til å søke myndighetene om informasjon om biologiske foreldre når det er 18 år. Om det fastsettes samvær etter adopsjon, kalles det ”åpen” adopsjon.

4.2.6 Barnets beste

Barnets beste ble konstruert som et resultat av de andre temaene, og var avhengig av hvilken underliggende diskurs det ble argumentert ut fra. I kommunens argumentasjon ble barnets beste generelt konstruert som å få de foreslåtte tiltakene, mens barnets beste i fylkesnemndas argumentasjon varierte mellom at barnet skulle få foreslåtte tiltak, at det skulle få tiltakene med modereringer, for eksempel i samværsomfanget, eller at tiltak ikke skulle iverksettes. I private parters argumentasjon ble barnets beste konstruert som å forbli hos eller tilbakeføres til biologiske foreldre, eller å ha mest mulig samvær med dem. Hva som ble konstruert som barnets beste avhang derfor av hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert, og fremstod dermed ikke som et overordnet hensyn i seg selv.

4.3 To konstruksjoner av det biologiske prinsipp

Når det biologiske prinsipp konstrueres ut fra vern-av-barndiskursen, konstrueres prinsippet som risikofylt og skadelig. Dette skjer som en følge av at temaene som konstruksjonen består av, gis mening ut fra vern-av-barndiskursen, der risiko forbindes med de biologiske foreldrene. Det fremstår dermed som nødvendig, og best for barnet å få dekket sine behov og få omsorg fra andre enn de biologiske foreldrene, bli beskyttet fra videre skade, samt få en god utvikling i et fosterhjem, og trygg tilknytning til andre voksne. Ivaretagelsen av barnet forbindes dermed til andre voksne enn biologiske foreldre. Dermed konstrueres det biologiske prinsipp som innholdsmessig risikofylt og skadelig, og i motsetning til barnets beste. Dette gjør at prinsippet også fremstår som meningsløst å følge. En logisk konsekvens av, og en sentral del i denne konstruksjonen, er at barnet må vernes fra de biologiske foreldrenes påvirkning, og beskyttes fra forhold som skader dets utvikling. Dette gjør at andre hensyn enn det biologiske prinsipp må ha forrang, og at andre av barnets rettigheter må ivaretas. Dermed underordnes det biologiske prinsipp andre hensyn. Denne konstruksjonen gjør det derfor mulig, og nødvendig, å avvike fra prinsippet.

I materialet fremstår biologidiskursen som førende, og konstruksjonen av det biologiske prinsipp ut fra denne, fremstår som et utgangspunkt for vurderingene og avgjørelsene. Når det biologiske prinsipp konstrueres ut fra biologidiskursen, konstrueres prinsippet som overordnet, viktig, naturlig, riktig og ubrytelig. Dette skjer som en konsekvens av at temaene konstruksjonen består av, gis mening ut fra biologidiskursen. Ut fra denne diskursen forbindes risiko hovedsakelig med andre voksne enn foreldrene, og det er forbundet med risiko å iverksette tiltak som å flytte barnet fra foreldrene, unnlate å tilbakeføre det, samt ikke å gi mest mulig samvær. Risiko blir dermed knyttet

til tiltakene, fosterforeldrene og andre omsorgsarrangementer enn det de biologiske foreldrene kan tilby. Denne konstruksjonen av det biologiske prinsipp tilsier dermed at biologiske foreldre og biologisk slektskap har størst verdi, er mest betydningsfulle og avgjørende for barnets utvikling. Dermed kan denne konstruksjonen av prinsippet implisere at barn trenger biologisk mor og far for å utvikle seg best mulig, og bli den det ”er”. Dette kan igjen gjenspeile et essensialistisk syn på hvem som er og kan bli foreldre, fordi foreldre konstrueres som noe man ”er” gjennom biologisk slektskap. Dermed blir biologiske foreldre også de ”eneste” og ”riktige” foreldrene for barnet, fordi de deler biologisk slektskap. Mor og far er mor og far nettopp fordi de er biologiske foreldre til barnet. De kan dermed ikke erstattes av for eksempel fosterforeldre eller adoptivforeldre. Denne konstruksjonen av det biologiske prinsipp fremstår dermed som svært meningsfull å følge. Det essensialistiske innholdet i denne konstruksjonen kan også forsterkes og gjenfinnes i temaet ”kultur/etnisitet”. Dette er fordi temaet kultur/etnisitet fremstilles som gitt ”i” barnet og foreldrene, og ikke som tillært. Generelt fremstilles også kultur/etnisitet som én annen kultur/etnisitet enn ”den²⁹ norske”, og å vedta tiltak som å flytte eller ikke tilbakeføre barn, samt ikke gi mest mulig samvær, kan derfor medføre at barnet ”mister” sin kulturelle eller etniske identitet. Meningsinnholdet i denne konstruksjonen kan oppsummeres med ordtaket ”blod er tykkere enn vann”, og prinsippet blir dermed ubrytelig. Dette medfører at den biologisk funderte familien skal ha forrang, uavhengig av om andre parter mener at foreldrene kan dekke barnets behov, og uavhengig av om de mener at foreldrene skader det. Det biologiske slektskapet konstrueres dermed som overordnet, ideelt og ubrytelig, og de biologiske foreldrene konstrueres dermed som avgjørende for barnets utvikling og udiskuterbart gode, samtidig som andre familieformer underordnes. På denne måten blir også det å følge det biologiske prinsipp barnets beste. Tilsvarende blir det å ikke følge det biologiske prinsipp konstruert som skadelig og risikofyllt.

4.3.1 Konstruksjoner av det biologiske prinsipp i partenes argumentasjoner

Kommunen konstruerte det biologiske prinsipp ut fra vern-av-barndiskursen i argumentasjonen om å iverksette eller opprettholde tiltak. I vurderingene av samvær ble imidlertid det biologiske prinsipp konstruert ut fra biologidiskursen. Da ble det ikke lenger argumentert ut fra barnets behov

²⁹ I Norge finnes det mer enn én kultur, for eksempel kan by/land, klasse, kjønn, majoritetsbefolkning/urbefolkning, innvandring osv. bidra til variasjoner. Hva som er ”norsk kultur” er derfor ikke et entydig begrep. I materialet brukes kultur som om det fantes en homogen norsk kultur, og som om foreldrene kommer fra en annen (homogen) kultur. Det kan være rimelig å anta at det også er lokale variasjoner i kultur innad i foreldrenes hjemland, men dette fremkom ikke i materialet. Kultur fremstod som essensialistisk og deterministisk, og videre som homogen og overført via gener til neste generasjon. Kultur ble dermed ikke fremstilt som tillært, men som en essens i mennesket. For videre utforskning av kulturspørsmål kan for eksempel Gullestad (2002) og Hagelund (2002) anbefales.

og interesser som i første del av kommunens argumentasjon, men ut fra hva barnet kunne tåle. Det biologiske slektskapets betydning og verdi fremstod som naturalisert og implisitt viktig, fordi det ikke var behov for begrunnelser utover en henvisning til at barnet «skal» ha «kjennskap til biologisk opphav».

Private parter argumenterte ut fra biologidiskursen, og konstruerte det biologiske prinsipp deretter. Unntaksvis kunne privat part argumentere ut fra vern-av-barndiskursen, så lenge det var i favør av egen posisjon. Dette kunne skje ved at den ene private parten fremstilte den andre private parten i et dårlig lys, og var enig i at det for eksempel var best for barnet å flytte. Deretter argumenterte parten ut fra biologidiskursen, og argumenterte for at barnet burde flyttes til dem selv. To saker skilte seg ut ved at biologisk far konstruerte det biologiske prinsipp ut fra vern-av-barndiskursen. Dette gjaldt i sakene om adopsjon, der biologisk far var enig i at det beste for barnet var å bli adoptert, og at det ikke burde være samvær fordi barnet ikke hadde behov for det, og det ikke var til barnets beste.

Fylkesnemnda varierte mellom å konstruere prinsippet ut fra vern-av-barndiskursen og ut fra biologidiskursen. I vurderingene av samvær ble det biologiske prinsipp konstruert ut fra biologidiskursen, og begrunnelsene fremstod, i likhet med kommunens begrunnelser, som naturaliserte og implisitte. Det samme var tilfellet i vurderingene av om barnet skulle fosterhjemsplaseres hos den av foreldrene som ikke hadde daglig omsorg, men vurderingene var eksplisitte og ble begrunnet i biologiens egenverdi. At fylkesnemndas argumentasjon fremstår som en absolutt ”sannhet”, samtidig som konstruksjonene av det biologiske prinsipp varierte innad i vedtakene, kan tyde på en inkonsistens. Inkonsistensen består i at fylkesnemnda på den ene siden argumenterer som om de har tilgang til og vet ”sannhet”, samtidig som de på den andre siden er i tvil om hvilken av de to konstruksjonene av det biologiske prinsipp som bør følges. Om fylkesnemnda hadde hatt tilgang til ”sannheten”, ville det også vært klart hvilken versjon av prinsippet som burde følges.

Kapittel 5: Diskusjon

I dette kapitlet diskuterer jeg mulige implikasjoner av konstruksjonene av det biologiske prinsipp. Biologidiskursen fremstod som førende i materialet. Mulige implikasjoner av biologidiskursen, samt av en mulig ideologi om biologisk slektskap som biologidiskursen kan springe ut av, vil derfor utforskes. Vern-av-barndiskursen kan også springe ut av en ideologi, men av plassmessige hensyn har jeg valgt å ikke gå nærmere inn på dette. I og med at materialet er fra ett enkelt år, kan det gi et øyeblikksbilde av hvordan det biologiske prinsipp konstrueres. Imidlertid kan rettspraksis fremstå som relativt stabilt, fordi den bygger på og reguleres av lovtekster, tolkninger av forarbeider, høyesterettsdommer og tidligere rettspraksis, med formål om å vise lojalitet mot lovgiver og å oppnå gode resultater av tolkningen og utfall i en sak (Eckhoff 2001, 152). I tillegg anses også en fast og mest mulig lik praksis som ønskelig (Eckhoff 2001, 154), som kan bety at forandringer skjer over lengre tid (Eckhoff 2001, 187). Selv om fylkesnemnda ikke er en rett, er den et domstollignende organ. Det kan derfor være rimelig å anta at stabiliteten i rettspraksis også kan gjelde for fylkesnemnda, og dermed også for vedtakene. Konstruksjonene som ble analysert frem, kan derfor antas å være relativt stabile, og implikasjonene av konstruksjonene kan derfor være gyldige utover vedtakene som er analysert i denne oppgaven. I forrige kapittel viste jeg hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert språklig. Fordi vedtakene også er handlende tekster, som innvirker på barns og familiers liv, er det viktig å utforske mulige implikasjoner av konstruksjonene, som videre kan være et bidrag til diskusjoner om det biologiske prinsipp.

5.1 Implikasjoner av konstruksjonene

I prop.106L ble det hevdet at det ikke var nødvendig med endringer av det biologiske prinsipp, både fordi det biologiske prinsipp springer ut av samfunnsordningen, og fordi prinsippet om ”barnets beste” ivaretok muligheten for individuelle vurderinger (prop.106L, 82). Resultatene fra analysen kan derimot implisere at det biologiske prinsipp er et overordnet hensyn ved vurderinger og avgjørelser, fordi konstruksjonene av prinsippet gir føringer for hva som vurderes å være barnets beste. Siden biologidiskursen fremstod som førende, kan dette implisere at vurderingene gjøres ut fra en overordnet og forhåndsbestemt vektlegging av biologisk slektskap. Dermed medfører ikke prinsippet om barnets beste nødvendigvis individuelle vurderinger av det enkelte barns livssituasjon og behov. Prinsippet om barnets beste fremstår derfor heller ikke som overordnet og førende. Dette er i tråd med tidligere studier som har vist at det biologiske prinsipp og barnets beste er tett knyttet sammen (Bunkholdt 2010b, 114), og at hva som er barnets beste fylles med varierende innhold (Skivenes 2010).

5.2 Biologidiskurs og ideologi om biologisk slektskap

Både vern-av-barndiskursen og biologidiskursen gir det biologiske slektskapet betydning, og de fremstår ikke som dikotomisk for eller imot biologisk slektskap. Forskjellen mellom dem er imidlertid at ut fra biologidiskursen gis biologisk slektskap absolutt og overordnet verdi, mens det biologiske slektskapet viker til fordel for andre hensyn ut fra vern-av-barndiskursen. Dermed skiller konstruksjonene av det biologiske prinsipp seg ut fra hvilken vekt det biologiske slektskapet skal gis i den enkelte saken. I biologidiskursen gis biologiske foreldreskap en forhåndsbestemt og uomtvistelig verdi, samtidig som sosiale foreldreskap hierarkisk underordnes. I vern-av-barndiskursen konstrueres ikke forholdet mellom barn og biologiske foreldre som like essensialistisk ”låst” som i biologidiskursen, og barnets behov beskyttelse fra forhold som skader dets utvikling gis forrang fremfor biologisk slektskap. Ut fra denne diskursen fremstår foreldreskap som noe man gjør, ikke noe man ”er”. Det avgjørende kan dermed være kvaliteten ved relasjonene, fremfor biologiske ”bånd”, og sosiale foreldreskap kan dermed likestilles med biologisk slektskap.

Biologidiskursen henviser til at det å vokse opp med biologiske foreldre er en universell ”egenverdi” for barnet, og den kan dermed inngå i et idésystem om biologisk slektskap. Dette er i tråd med tidligere studier som har analysert frem en hegemonisk ideologi om biologisk slektskap i det norske samfunnet (Howell 2001, 76; Melhuus 2001, 60; Sandberg 2003, 411; Follevåg 2007). Ved at biologisk slektskap gis en ”egenverdi”, gis den biologiske familieformen samtidig forrang fremfor andre foreldreskap. Dermed inneholder ideologien en hierarkisk ordning av familieformer, der det biologiske slektskapet konstrueres som den ”beste” familieformen. Fordi ideologien inneholder en antakelse om at biologisk slektskap er universelt og grunnleggende verdifullt, kan ideologien også inneholde en føring om at oppvekst hos, og samvær med, biologiske foreldre er *riktig*. Om biologisk slektskap er viktig og riktig for alle barn, er også å bo med biologiske foreldre, eller ha mest mulig samvær og kontakt med dem, riktig for barn som er i kontakt med barneverntjenestene, selv om barnevernarbeid kan handle om de tilfellene der foreldre svikter, eller skader, barna. En individuell vurdering av barnets situasjon og behov kan dermed overskygges av det biologiske slektskapets ”egenverdi”. Om avgjørelser baseres på en forhåndsbestemt vektlegging av at biologisk slektskap alltid vil være et gode for barn, tas ikke avgjørelsene ut fra en individuell vurdering av kvaliteten ved relasjonene, og hva som kan være til barnets beste. Dermed kan det også bli få muligheter til ikke å bo med, eller bryte kontakt med, biologiske foreldre. En implikasjon av dette kan være at omsorgsovertakelse iverksettes for sent, slik at barnet har fått varige skader (Skivenes 2003b; 2003c). En annen implikasjon kan være at samvær fastsettes uten å

ta utgangspunkt i barnets behov, og at det fastsettes der det er skadelig for barnet. Kontakt med biologiske foreldre blir dermed en *plikt*, og ikke en *rett* for barnet. Dette kan igjen gi føringer for eksempel på hvordan barnet forstår seg selv, og for hvem det har mulighet til å være.

En del³⁰ av denne ideologien kan gripes med begrepet biologisentrisme, der det biologiske slektskapet gis forrang fremfor andre slektsformer (Follevåg 2007, 25). Videre kan den biologiske funderte familien oppfattes som ”naturgitt”, ”riktig”, ”opprinnelig”, ”god”, ”ekte”, ”kjent” og ”trygg”, mens andre familieformer oppfattes som negasjoner og dikotomiske til denne (Follevåg 2007, 25-26). Andre familieformer vil derfor fremstå som ”unaturlige”, ”gale”, ”svake”, ”uekte”, ”risikofylte”, ”fremmede”, ”utrygge” og ”mangelfulle” (Follevåg 2007, 26). Dermed medfører ideologien at andre omsorgsløsninger enn å bo med biologiske foreldre, konstrueres som ”dårligere”, ”risikofylte”, og mer ”ustabile”, slik meningsinnholdet i det biologiske prinsipp ble konstruert ut fra biologidiskursen. Biologisentrisme innebærer også en hierarkisk ordning av familier, der den biologifunderte familien alltid kommer best ut (Follevåg 2007, 26). Hvordan familien fungerer, og om den gir barna omsorg og gode utviklingsbetingelser, tillegges mindre vekt, enn den biologisk funderte familien, fordi det tas utgangspunkt i en forutsetning om at barnet uansett har det best hos biologiske foreldre, *fordi* de er biologiske foreldre.

Føringen om det biologiske slektskapets overordnede verdi fremkom som et utgangspunkt i vedtakene, og særlig i vurderingene av samvær. Disse vurderingene fremstod som en eufemisering av hva de biologiske foreldrene kunne bidra med, etter at det tidligere i vedtaket var blitt vurdert at relasjonen til biologiske foreldre, og omsorgen de ga, var skadelige for barnet. Sett i sammenheng med tidligere opplysninger, fremstod vurderingene av samvær og det vedtatte samværsomfanget dermed som ulogiske og lite begrunnet. Dette reflekteres også i tidligere studier av samværsvurderinger i fylkesnemndsvedtak (Haugli 2000, 161; Havik 2000, 166). Hovedregelen om at det skal være samvær, kan gjenspeile internasjonale konvensjoner Norge har forpliktet seg til, som for eksempel BK art. 7, 8 og 9. Imidlertid kan bakgrunnen for disse bestemmelsene også bygge på en ideologi om at biologisk slektskap er et absolutt ideal (Follevåg 2007, 31). Dermed kan for eksempel føringene om samvær komme i konflikt med barnets behov for beskyttelse etter BK art. 19 og 20. Imidlertid reflekterer også barnevernloven og barnekonvensjonen art. 7, 8, 9 og 21 at ikke alle foreldre klarer å ivareta barn, og at biologisk slektskap derfor ikke er tilstrekkelig for at alle

³⁰ Fordi jeg ikke har full kunnskap om ideologien, har jeg valgt å benytte meg av formuleringen ”en del”. Dette gjør jeg for å vise til at den biologiske slektskapsideologien kan inneholde flere ideer, enn de som diskuteres i denne oppgaven.

barn ivaretas og får omsorg. De to konstruksjonene av det biologiske prinsipp som ble analysert frem, kan reflektere spenningsforholdet som kan ligge til grunn for utformingen av loven, mellom barnets behov for beskyttelse fra omsorgspraksiser som kan være skadelige, og den ideologiske føringen om at oppvekst hos, og kontakt med, biologiske foreldre har en ”egenverdi”, som medfører at oppvekst og kontakt med biologiske foreldre er best for barn. Dette spenningsforholdet kan for eksempel gjenspeiles i variasjonen i hvilken diskurs fylkesnemnda trakk på i sine vurderinger.

5.3 Implikasjoner av vektleggingen av biologisk slektskap

Vektleggingen av det biologiske slektskapet kan bygge på en naturalisert antakelse om at identitet er forbundet med biologisk slektskap (Follevåg 2007, 27). En forutsetning for å bli et helt menneske, og vite hvem man er, blir dermed at en kjenner sine biologiske foreldre, og slektninger (Follevåg 2002, 30-32; Follevåg 2007, 27). Slike antakelser kan for eksempel reflekteres i de vedtakene der det ble vedtatt samvær selv om barnet ikke hadde rukket å utvikle en tilknytning til, eller få kunnskap om at de biologiske foreldrene var andre enn fosterforeldrene. Barnevernloven gjelder imidlertid for alle barn som er i riket, også adoptivbarn. Om adoptivforeldre skulle miste omsorgen for barnet sitt, er det sannsynlig at det også da ville blitt vedtatt samvær mellom barnet og adoptivforeldrene etter omsorgsovertakelse, selv om det biologiske slektskapet mangler i slike tilfeller. Derfor kan det være grunn til å anta at det biologiske prinsipp ikke kun viser til biologisk slektskap, men at det også dreier seg om å unngå brudd i etablerte relasjoner.

Flere aspekter ved det biologiske prinsipp som bygger på naturaliserte antakelser om identitet og relasjoner kan være problematiske. Et aspekt kan være at det ikke drøftes nærmere hva slags identitetstilbud barnet tilbys, for eksempel under samvær, og om det er slik at identitet skapes ut fra hvem man biologisk er i slekt med, fremfor hvem man inngår i nære relasjoner med i sitt dagligliv. Om barnets identitet konstrueres som uløselig knyttet til biologisk slekt, blir også det biologiske slektskapet avgjørende for hvem barnet har mulighet til å være, og utvikle seg til å bli. Dermed er det ikke de faktiske og praktiserte relasjonene som gis verdi, og som vurderes å bidra til å forme barns identitet. Om det ikke er de praktiserte og faktiske relasjonene som gis verdi og former barns identitet, kan det fremstå som meningsløst å flytte barn til kvalitativt bedre omsorgsarrangementer. I tillegg til at dette kan bidra til å undergrave samfunnets fundament for å flytte barn fra biologiske foreldre, kan også en slik ideologisk antakelse om identitet implisere at barnet har få muligheter til å velge bort den identiteten det biologiske slektskapet gir. Videre kan dette medføre at fosterfamilier, og andre familier som ikke er fundert på biologisk slektskap, gis mindre legitimitet, og sees som

mindre gode enn biologisk funderte familier. For fosterbarn kan dette medføre at de defineres ut fra hva som ”mangler” av biologisk slektskap, og ikke hva de har, som for eksempel kvalitativt gode relasjoner. Dermed kan de gis begrensede muligheter for å forstå seg selv og eget liv (Ulvik 2007, 322). Samtidig kan den ideologiske og kulturelle vektleggingen av biologisk slektskap, også medføre at det kan være stigmatiserende å ikke bo med, eller ha samvær med, biologiske foreldre.

Et annet aspekt er om relasjonene, samspillet og kontakten som vurderes å være skadelig for barnets utvikling, og som er årsaken til at barnet må flytte, likevel er viktige å ivareta eller opprette. I forlengelsen av dette kan det drøftes om samfunnet klarer å beskytte barn fra skadelige omsorgssituasjoner og relasjoner. Samvær kan være et gode for barn, og for eksempel bidra til økt forståelse av flyttingen, trygghet om at det går bra med foreldrene, samt sikre muligheten for tilbakeføring (Bunkholdt 2010a, 138-141). Imidlertid er det problematisk å anta at dette alltid vil være tilfellet. For eksempel kan samvær også medføre en risiko for retraumatisering, usikkerhet og forvirring for barnet, angående hvor det hører til, og dermed en potensiell destabilisering av plasseringen. Et tredje aspekt dreier seg om den beste løsningen for å ivareta kjennskap er gjennom samvær. For eksempel kunne barnets kjennskap til biologiske foreldre, og å vite om egen historie og hvem det kommer fra, vært ivarettatt ved informasjon fra barneverntjenesten og fosterforeldre, og for eksempel ved brev og bilder, samt samvær når, eller om, barnet selv ønsker dette.

5.4 Er biologisk slektskap viktig for alle?

Det kan diskuteres om biologisk slektskap er universelt viktig for alle, og temaet er komplekst. Det er ikke forskningsmessig grunnlag for å hevde at oppvekst hos biologiske foreldre er en forutsetning for at barn utvikler seg godt, eller at en forutsetning for barns utvikling er at det mottar omsorg fra biologiske foreldre (Bunkholdt 2013, 54). Det er heller ikke vist at det er noe førsterangs med forholdet mellom biologiske foreldre og barn, og noe annenrangs med forholdet mellom for eksempel adoptivforeldre og barn (Vetlesen 2012, 93). Forskningsresultater gir heller ikke entydige svar på hvilken effekt samvær har på for eksempel barnets trivsel, tilpasning, utvikling, skoleprestasjoner, trygghet og kognitive utvikling (Quinton mfl. 1997, Bunkholdt og Sandbæk 2008, 296; Bunkholdt 2010a, 128-132; NOU2012:5, 109). Imidlertid har generelle påstander om at samvær er bra for alle barn ikke støtte i forskning (Bergum 2004, 103).

At biologisk slektskap ikke nødvendigvis er viktig for alle, kan gjenspeiles i forskning på adopterte barn. I en amerikansk undersøkelse av adoptivbarns ønsker om kontakt eller kunnskap om

biologiske foreldre, oppga 60 % av de spurte at de ikke ønsket å finne og/eller oppsøke biologisk opphav, eller oppga at de hadde moderat interesse i dette (Wrobel, Grotevant og McRoy 2004, referert fra Skivenes 2009, 144). Når det for eksempel gjelder barn som er utenlandsadoptert, er det en relativt få andel av disse som søker biologiske slektninger (Ramm 2007, 126). Av de 17 000 som var utenlandsadoptert i Norge i 2007, kan det antas at ca. 7000 var myndige, og av disse var det ca. 40 pr. år som søkte informasjon om biologisk opphav hos Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Ramm 2007, 127). Antallet har holdt seg stabilt siden informasjonen kunne søkes i 1955, på tross av økningen i utenlandsadopsjoner (ibid). Av disse 40 er det rimelig å anta at flere ikke går videre med en gjenforeningsprosess. Totalt utgjør de som henvender seg til myndighetene for å få informasjon om opphav ca. 0.6 % (Ramm 2007, 127). I følge Howell (2001, 95) som har studert familier med koreanskadopterte barn, er det norske og nord-amerikanske familier som i størst grad gjennomfører tilbakereiser og søker etter biologisk slekt. Prosentandelen i relasjon til antall adopterte barn er mye høyere i Norge enn USA (Howell 2001, 95). Selv om norske adoptivfamilier kan ha bedre økonomiske forutsetninger for å gjennomføre slike reiser, kan det likevel virke som at den viktigste faktoren for å gjennomføre slike reiser, er den norske kulturelle betydningen av slekt, slektstilknyttede steder og vektleggingen av å ”fille tomrom” (Howell 2001, 95). Imidlertid fremstår disse tilbakereisene som viktigere for adoptivforeldrene, enn barna (Smedal 2001, 21). I tillegg til at antall som søker biologisk slekt er relativt lavt, kan undersøkelsene også bidra til innsikt om at det selv i en norsk kontekst som vektlegger og understreker verdien av biologisk slektskap, er det likevel ikke gitt at ”alle” søker dette. Det kan derfor være grunn til å anta at vurderinger av og avgjørelser om barns liv, bør bygge på individuelle vurderinger av det enkelte barns behov, fremfor en forhåndbestemt vektlegging av at biologisk slektskap er viktig for alle.

5.5 Mulige implikasjoner av en eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp

Ut fra henvisning til at det biologiske prinsipp springer ut av samfunnsordningen (prop 106L, 82), kan det virke som prinsippet blant annet videreføres ut fra en antakelse om at endringer kan medføre en uønsket omorganisering av samfunnet og familieliv. Imidlertid vil det foreliggende juridiske rammeverket for foreldreskap og de inkorporerte internasjonale bestemmelsene som hindrer vilkårlige inngrep i familier, fortsatt være gjeldende selv om den nåværende vektleggingen av det biologiske prinsipp svekkes. Det kan i den forbindelse kort nevnes at adoptivforeldre har samme rettigheter og plikter som biologiske foreldre. Dermed er det ingen nødvendighet at foreldres rettigheter og plikter må forankres i biologisk slektskap. Ut fra dette er det ikke rimelig å anta at en eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp, vil medføre en uønsket omorganisering av

samfunnet. Isteden kan en svekkelse av det biologiske prinsipp åpne for at gjeldende bestemmelser likestiller og regulerer flere type familier, og ikke kun virker i favør av biologisk slektskap, som er en av mange mulige familieformer. Når det gjelder barnevernlovgivningen, impliserer ikke en svekkelse av det biologiske prinsipp at andre prinsipper i barnevernloven ugyldiggjøres. Prinsippet om det minste inngreps prinsipp, rett hjelp til rett tid, samt barnets beste, vil fortsatt være gjeldende, og dermed forhindre vilkårlige inngrep i familier. Det samme gjelder sentrale prinsipper for juridiske avgjørelser, og at beslutninger om tvangstiltak fortsatt avgjøres av fylkesnemnda og rettsinstanser. Dermed er det også rimelig å anta at en eventuell svekkelse i det biologiske prinsipp, ikke ville medført en svekkelse i foreldres rettigheter, samt at sannsynligheten for en tilfeldig og ukontrollert plassering av barn i regi av barneverntjenestene er relativt liten.

Imidlertid kan en eventuell svekkelse av prinsippet føre til et styrket vern av barn som lever i omsorgssviktsituasjoner. Uten en forhåndsbestemt vektlegging av biologisk slektskap, vil vurderingene måtte begrunnes eksplisitt, for eksempel i det enkelte barns livssituasjon og behov, og ut fra teorier og forskning om barns utvikling. Dermed kan vurderinger som bygger på naturaliserte, implisitte og forhåndsbestemte antakelser unngås, og vurderingene og avgjørelsene kan begrunnes mer i, og tilpasses, det enkelte barns liv og livssituasjon. Mer eksplisitte vurderinger kan også være et gode for biologiske foreldre, fordi eksplisitte begrunnelser for vurderinger og avgjørelser kan bidra til større innsikt i hva saken dreier seg om, og dermed større muligheter for at biologiske foreldre kan fremme sitt syn. Individuelle vurderinger vil også være mer i tråd med foreliggende forskning som ikke gir entydige svar på det biologiske slektskapets verdi (Sandberg 2005, 145; Saur Stiklestad 2007; NOU2015:5).

En annen implikasjon av en eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp, kan være at barn som lever i familier med helt eller delvis ikke-biologisk fundament, gis flere muligheter for å forstå og leve med egen livshistorie, fordi hvem man er og har mulighet til å bli i større grad kan konstrueres ut fra den praktiserte familien, og ikke ut fra hva som ”mangler” av biologisk slektskap. På denne måten kan en eventuell svekkelse av prinsippet virke frigjørende. Imidlertid kan denne eventuelt frigjørende effekten avhenge av samfunnsendringer, økt innsikt og diskusjoner om biologisk slektskap, og om hvordan samfunnet skal ivareta barn når foreldre svikter, for å unngå stigmatisering som følge av en ideologisk og kulturell vektlegging av biologisk slektskap. En annen konsekvens av en eventuell svekkelse av det biologiske prinsippet kan være at det søkes etter mer varige omsorgsløsninger når barn ikke kan bo med biologiske foreldre, slik det for

eksempel er i England og USA. I disse landene arbeides det parallelt med barnets behov for stabilitet, samtidig som det arbeides med å øke foreldrenes omsorgskompetanse slik at barnet om mulig kan flytte tilbake til dem (Skivenes 2009, 138). Til forskjell fra Norge har disse landene avklart betydningen av stabilitet og langsiktighet for barn i lovverket, og innført en tidsbegrensning for hvor lenge muligheten for tilbakeføring skal holdes åpen (Skivenes 2009, 138-139). Når muligheten for tilbakeføring ikke lenger er tilstede, tas det sikte på å gi barnet en varig familiesituasjon gjennom adopsjon (Skivenes 2009, 138-139). I USA inntreer denne grensen når barnet har vært plassert utenfor hjemmet i 15 av de siste 22 måneder, og i England er grensen mindre absolutt, men det er angitt tidsfrister for hvor lenge barnet skal leve i en uavklart situasjon (Skivenes 2009, 139). I England har fosterforeldre også mulighet til å fremme krav om adopsjon av barnet, hvis det har bodd hos dem de 12 siste månedene (Skivenes 2009, 139).

I Norge brukes adopsjon i liten grad³¹ som tiltak for barn som varig ikke kan bo med biologiske foreldre. Selv om det kan være metodologiske problemer med å sammenligne ulike omsorgsarrangementer, har forskning som har sammenlignet fosterbarn og adoptivbarns utvikling, funnet at adoptivbarn klarer seg best, for eksempel når det gjelder trivsel, skoleprestasjoner, sosial utvikling, selvværd, og mental helse (Christoffersen, Hammen, Andersen og Jeldtoft 2007, 8). I denne studien ble blant annet studier fra flere land³² i perioden 1977-2006 sammenlignet, noe som muliggjorde innsikt i effekten av adopsjon i varierende samfunnsstrukturer og kulturer, og resultatene var entydige i favør av adopsjon (ibid). Adopsjon ble også funnet å ha den laveste sammenbruddsfrekvensen, som mange³³ fosterbarn opplever i dag. Adopsjon kan dermed fremstå som et bedre utgangspunkt for å bøte på tidlige relasjonelle og utviklingsmessige skader, enn det en fosterhjemsplassing gir (NOU2012:5, 130). En implikasjon av en eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp, kan være økt bruk av adopsjon for disse barna. Ut fra den foreliggende forskningen kan det fremst som sannsynlig at samfunnet da i større grad kan tilrettelegge for den tryggheten og stabiliteten disse barna kan trenge for å utvikle seg best mulig ut fra sine forutsetninger og opplevelser. Dette forutsetter imidlertid at adoptivforeldre velges med omhu³⁴, forberedes på omsorgsansvaret, samt at de og barnet får tilbud om oppfølging etter at barnet er flyttet til dem.

³¹ I 2013 ble 57 fosterbarn adoptert, i 2012 og 2011 ble 40 fosterbarn adoptert, og i 2010 ble 29 adoptert (Statistisk sentralbyrå 08.04.2015). Over 10.500 barn bodde i fosterhjem i 2013 (bufdir.no 08.04.2015).

³² Canada, Chile, Danmark, England, Frankrike, India, Libanon, New Zealand, Spania, Sverige og USA.

³³ Antallet fosterhjemsplasseringer som ender med flyttinger i Norge er ikke kjent. Elisabeth Backe-Hansen (2009, 4) har oppgitt at antallet varierer mellom 20-50 % eller 20-40% av alle barn som flyttes.

³⁴ Adoptivforeldre må oppfylle bestemte krav for å bli godkjent som adoptivforeldre, jmf. Adopsjonsloven §1 - 10.

Kapittel 6: Avslutning

I denne oppgaven gjorde jeg en kritisk diskursinspirert analyse av 25 vedtak fra fylkesnemnda, for å undersøke hvordan det biologiske prinsipp ble konstruert. Konstruksjonene bestod av bestemte temaer, som ble gitt mening ut fra henholdsvis to underliggende diskurser, som jeg valgte å kalle vern-av-barndiskursen og biologidiskursen. I vern-av-barndiskursen var biologisk slektskap underordnet det enkelte barns behov for beskyttelse og omsorg, og det biologiske prinsipp ble konstruert som risikofylt og skadelig, og derfor mulig å avvike fra. I denne diskursen fremstod barnet som mer ”løsrevet” fra biologisk familie, og barnet som enkeltindivid var mer fremtredende enn i biologidiskursen. I vern-av-barndiskursen var det kvaliteten på omsorg og samspill som begrunnet tiltak, og ikke biologisk slektskap. Dette konstruerte videre barnets beste, som å bli vernet fra skadelige relasjoner, og få dekket behov for omsorg hos andre enn biologiske foreldre. I biologidiskursen ble det biologiske prinsipp konstruert som overordnet, ubrytelig, og avgjørende for barnets utvikling. I denne diskursen ble barnet konstruert som uløselig forbundet med biologisk familie, og biologiske foreldre ble tillagt avgjørende vekt og betydning for barnets utvikling. Dette konstruerte videre barnets beste som å forbli boende med biologiske foreldre, og sekundært å ha mest mulig samvær og kontakt med dem. Biologidiskursen fremstod videre som et utgangspunkt for avgjørelsene, og kunne være knyttet til en ideologi om biologisk slektskap.

Ut fra materialet som er analysert i oppgaven, ga konstruksjonene av det biologiske prinsipp føringer for hva som var barnets beste. Mulige implikasjoner av analysen kan derfor være at vurderinger og avgjørelser i barnevernssaker bør bygge på eksplisitte og individuelle vurderinger av det enkelte barns livssituasjon og behov, og ikke på en forhåndsbestemt vekting av, og naturaliserte antakelser om, biologisk slektskap. Dette kan medføre et styrket vern av barn. For å muliggjøre slike vurderinger kan lovendringer være nødvendige. Det kan også være nødvendig med flere studier av implisitte antakelser som kan ligge til grunn for vurderinger og avgjørelser, og som kan bidra til at avgjørelser i større grad bygger på individuelle vurderinger av barns og familiers behov.

Det er videre sannsynlig å anta at en eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp ikke vil medføre samfunnsmessige omveltninger, fordi foreldres rettigheter og plikter overfor sine barn fortsatt vil være regulert av lover og konvensjoner Norge har inkorporert. Barnevernets inngrep i familier vil fortsatt være begrenset av det minste inngreps prinsipp. En eventuell svekkelse av det biologiske prinsipp kan blant annet implisere større grad av likestilling mellom varierende familieformer, og kan bidra til at ideologien om det biologisk slektskaps absolutte verdi nedtones.

Litteraturliste:

- Aaslestad, Petter. 2007. *Pasienten som tekst: Fortellerrollen i psykiatriske journaler: Gaustad 1890-1990*. 2.utgave. Otta: Universitetsforlaget.
- Advokatbladet.no. 2014. «11 timer per Fylkesnemndssak – tre måneders ventetid».
<http://www.advokatbladet.no/2014/02/11-timer-per-fylkesnemndssak-minst-tre-maneders-ventetid/> (02.01.2015).
- Ainsworth, Mary, M. C. Blehar, E. Walters og S. Wally. 1978. *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Backe-Hansen, Elisabeth. 2009. *Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem?* Norsk institutt for aldring og oppvekst (NOVA). For nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern. <http://www2.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/NBBF/NOVAflytting2009.pdf> (3.01.2015).
- Baert, Patrick og Filipe Carreira Da Silva. 2010. *Social Theory in the Twentieth Century and Beyond*. England: Polity Press.
- Bendiksen, Lena R. L. 2008. *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Berge, Kjell Lars. 2003. «Hvor er makten i teksten?» I *Maktens tekster*. Red. Berge, Kjell Lars, Siri Meyer og Tom Are Trippestad. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bergens tidende*. 04.08.2008. Hvem er du – egentlig?
http://www.bt.no/meninger/kommentar/kommentar_arkiv/eilertsen/Hvem-er-du---egentlig-1895675.html (17.04.2015).
- Bergström, Göran og Kristina Boréus (red). 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. India: Studentlitteratur.
- Bergum, Anne. 2004. «Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge) – barnevernloven § 4-19». I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB)* 2:100-127.
- Blindheim, Arne. 2010. «Ettvirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst». NOU2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Vedlegg 2, s. 191 – 213.
- Bowlby, John. 1969/1997. *Attachment and loss. Vol. 1: Attachment*. England: Pimlico.
- Bowlby, John. 1973/1998. *Attachment and loss. Vol. 2: Separation – Anger and Anxiety*. England: Pimlico.
- Bowlby, John. 1980/1998. *Attachment and loss. Vol. 3: Loss – Sadness and Depression*. England: Pimlico.

- Buch-Hansen, Hubert og Peter Nielsen. 2005. *Kritisk realisme*. Narayana Press: Roskilde universitetsforlag.
- Bufdir.no: http://www.bufdir.no/Fosterhjem/Forskning_tall_og_fakta/Nokkeltall_og_statistikk_om_fosterhjem/ (08.04.2015).
- Bufetat: <http://www.bufetat.no/om/statistikk/barnevern/> (11.03.2015).
- Bunkholdt, Vigdis. 2013. «Det biologiske prinsipp – på vei ut av barnevernet?» *Tidsskriftet Norges barnevern* 1:52-62. http://www.idunn.no.ezproxy.hioa.no/tnb/2013/01/det_biologiske_prinsipp_-_paa_vei_ut_av_barnevernet (24.03.2015).
- Bunkholdt, Vigdis. 2010a. *Fosterhjemsarbeid - fra rekruttering til tilbakeføring*. Polen: Gyldendal.
- Bunkholdt, Vigdis. 2010b. «Statens helsetilsyn: Et kritisk blikk – til “barnets beste”». *Tidsskriftet Norges Barnevern* 2:110 – 124. <http://www.idunn.no.ezproxy.hioa.no/tnb/2010/02/art06> (01.05.2015).
- Bunkholdt, Vigdis. 2006. «Barnets beste: mellom kontinuitet og stabilitet». I *Sammen om barnevern*. Follesø, Reidun. Oslo: Cappelen.
- Bunkholdt, Vigdis. 2005. «Barn for tiltak eller tiltak for barn?» *Tidsskriftet Norges Barnevern* 2:29-38.
- Bunkholdt, Vigdis. 2003. «Biologi eller psykologi som grunnlag for beslutninger i barnevernet: Hva skal ha størst plass?» *Tidsskriftet Norges barnevern* 1:15-22.
- Bunkholdt, Vigdis. 2002. «Et dilemma for barnevernet.» *Tidsskriftet Norges barnevern* 2:13-21.
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk. 2008. *Praktisk barnevernarbeid*. 5. utgave. Polen: Gyldendal.
- Butler, Judith. 2001. «Imitasjon og kjønnsulydighet.» *Agora. Journal for metafysisk spekulasjon* 1:68-89.
- Clausen, Stein Erik og Lars B, Kristoffersen. 2008. Nova-rapport 3/2008. «Barnevernsklienter i Norge 1990 – 2005: En longitudinell studie.» www.hioa.no/content/download/47063/682820/file/3236_1.pdf (11.03.2015)
- Christoffersen, Mogens Nygaard, Ida Hammen, Karen Raft Andersen og Nadia Jeldtoft. 2007. «*Adoption som indsats - En systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer.*». SFI-rapport nr. 32. København: Det nationale Forskningscenter for Velfærd. <http://www.sfi.dk/søgesvar-4455.aspx?Action=1&NewsId=37&PID=9262> (02.05.2015).
- De Caprona, Yann. 2014. *Norsk etymologisk ordbok*. Estland: Kagge forlag.
- Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (menneskerettskonvensjonen) av 10. desember 1948. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_2 (16.02.2015).

- Derrida, Jacques. 2002. «Declaration of Independence». *Negotiations – interventions and interviews, 1971-2001*. Calif: Stanford University Press.
- Eckhoff, Torstein. 2001. *Rettskildelære*. 5. utgave ved Jan E. Helgesen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engebretsen, Eivind og Marit Haldar. 2010. «Annerledeshet og medvirkning – Er det plass til en sårbar klient?». I *Annerledeshet – sårbarhetens språk og politikk*, red. Kristeva, Julia og Eivind Engebretsen. Polen: Gyldendal norsk forlag.
- Fairclough, Norman. 2015. *Language and power*. 3. utgave. England: Routledge.
- Fairclough, Norman. 2014. «A dialectical – Relational Approach to Critical Discourse Analysis in Social Research». I *Methods of Critical Discourse Analysis*, red. Wodak, Ruth og Michael Meyer. 2. utgave. England: Sage.
- Fairclough, Norman. 1992/2014. *Discourse and Social Change*. England: Polity.
- Fairclough, Norman. 1992/2008. *Kritisk diskursanalyse*. Oversatt av Elisabeth Halskov Jensen. Danmark: Hans Rietzels Forlag.
- Falck, Sturla og Toril Havik (red.). 2000. *Barnevern og fylkesnemnd*. Oslo: Kommuneforlaget.
- FN's konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen) av 20. november 1989.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_bkn (15.02.2015)
- Follesø, Reidun. 2005. «Kritisk teori i sosialt arbeid.» I *Kritisk teori i sosialt arbeid – Å analysere i lys av teori og erfaringer*, red. Oltedal, Siv. Polen: Gyldendal Norsk Forlag.
- Follevåg, Geir. 2007. *Biologisentrisme*. Avhandling for graden pilosophiae doctor (PhD). Universitetet i Bergen.
- Follevåg, Geir. 2002. *Adoptert identitet*. Valdres: Spartacus.
- Fossaskåret, Erik. 1997. «Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse.» I *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, red. Fossaskåret, Erik, Otto L. Fuglestad, og Tor H. Aase. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gording Stang, Elisabeth. 2007. *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Otta: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne. 2002. «Invisible Fences: Egalitarianism, Nationalism and Racism.» *Journal of the Royal Anthropological Institute* 1:45 – 63. http://www.jstor.org.ezproxy.hioa.no/stable/3134875?seq=1#page_scan_tab_contents (05.03.2015).
- Haavind, Hanne. 2000. «På jakt etter kjønnede betydninger.» I *Kjønn og fortolkende metode – metodiske muligheter i kvalitativ forskning*, red. Haavind, Hanne. Polen: Gyldendal Akademisk.
- Hagelund, Anniken. 2002. «Problematizing culture: Discourses on integration in Norway.»

Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de la migration internationale 3-4:401-415. <http://link.springer.com.ezproxy.hioa.no/article/10.1007/s12134-002-1022-7> (05.03.2015).

- Hagen, Tore og Knut Rønbeck. 2011. «Står det biologiske prinsipp for fall? – Det biologiske prinsipp i barnevernloven og barneloven, noen forskjeller.» *Lov og rett* 8:491-499. <http://link.springer.com.ezproxy.hioa.no/article/10.1007/s12134-002-1022-7> (05.01.2015).
- Haugli, Trude. 2000. *Samværsrett i barnevernssaker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, Toril. 2000. «Beslutninger om samvær når barn blir tatt under omsorg.» I *Barnevern og fylkesnemnd*, red. Falck, Sturla. og Toril Havik. Oslo: Kommuneforlaget.
- Hennum, Nicole. 2010. «Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne.» *Sosiologi i dag* 1-2:57 -75.
- Horkheimer, Max. 1970. «Tradisjonell og kritisk teori». I *Kritisk teori: en antologi over Frankfurterskolen i filosofi og sosiologi*, red. Kalleberg, Ragnvald. Oslo: Gyldendal.
- Howell, Signe. 2001. «"En vanlig familie": Utenlandsadopsjon i Norge, et stadig voksende fenomen» I *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*, red. Howell, Signe og Marit Melhuus. Polen: Fagbokforlaget.
- Hume, David. 1748/1998. «An Inquiry Concerning Human Understanding». I *Moderen Philosophy – An Anthology of Primary Sources*, red. Ariew, Roger og Eric Watkins. USA: Hackett Publishing Company.
- Huse, Ingvild S. 2008. *Foreldreformer i en biologisk sentrert kultur – Adoptivforeldres fortellinger om sin foreldreform*. Masteroppgave i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo.
- Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, og Kirsten Sandberg. 2008. *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*. Otta: Universitetsforlaget.
- Hågvar, Yngve Benestad. 2007. *Å forstå avisa – innføring i praktisk presseanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Innstilling fra Barnevernkomiteen (Lov om barnevern) 1951. <http://www.bufdir.no/nn/Bibliotek/RettsdataStartPage/Rettsdata/?grid=gINNSTBARNEVL> (15.03.2015)
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse – som teori og metode*. Gylling: Roskilde universitetsforlag.
- Kirkengen, Anne Luise. 2009. *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Otta: Universitetsforlaget.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkman. 2010. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Otta: Gyldendal Akademisk.

- Kvello, Øyvind. 2010. *Barn i risiko – skadelige omsorgssituasjoner*. Polen: Gyldendal akademisk.
- Lassen, Rikke og Elisabeth Gording Stang. 2008. «Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet». I *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, red. Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg. Otta: Universitetsforlaget.
- Lindboe, Knut. 2008. *Barnevernrett*. 5. utgave. Otta: Universitetsforlaget.
- Lovdata: www.lovdata.no
- Lov av 28. februar 1986 nr. 8 *Lov om adopsjon* (adopsjonsloven).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1986-02-28-8?q=adopsjonsloven> (2.01.2015).
- Lov av 4. august 1981 nr. 7 *Lov om barn og foreldre* (barneloven, bl.).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7?q=lov+om+barn+og+foreldre>
 (04.01.2015).
- Lov av 17. juli 1992 nr. 100 *Lov om barneverntjenester* (barnevernloven, bvl.).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=lov+om+barneverntjenester>
 (03.01.2015).
- Lov av 24. juni 2011 nr. 30 *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester* (helse- og omsorgstjenesteloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-2430?q=lov+om+helse+og+omsorgstjenester> (28.04.2015).
- Lov av 5. august 1994 nr. 55 *Lov om vern mot smittsomme sykdommer* (smittevernloven).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1994-08-05-55?q=smittevernloven> (03.01.2015).
- Lov av 6. juni 1896 *Lov om behandling av forsømte barn* (vergerådsloven).
- Main, Mary og Judith Solomon. 1986. «Discovery of an insecure disorganized/disoriented attachment pattern.» I *Affective development in infancy*, red. Brazelton, T.B., M.W. Yogman. Ablex Publishing: Norwood NJ.
- Melhuus, Marit. 2001. «Kan skinnen bedra? Noen meninger om assistert befruktning.» I: *Blod – Tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*, red. Howell, Signe og Marit Melhuus. Polen: Fagbokforlaget.
- Merrick, Elizabeth. 1999. «An Exploration of Quality in Qualitative Research: Are "reliability" and "validity" relevant?». I: *Using Qualitative Methods in Psychology*, red. Kopola, Mary og Lisa A. Suzuki. USA: Sage.
- Myong Pedersen, Lene / Shin-Hee, Cho. 2009. *Adopteret. Fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse. Ph.d.-afhandling*. Danmarks pædagogiske universitetsskole, Århus universitet.
- Nagel, Thomas. 1979/2006. *Mortal questions*. England: Cambridge University Press.

- Nordtvedt, Per og Harald Grimen. 2004. *Sensibilitet og refleksjon: filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Lastet ned fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-20125/id671400/?docId=NOU201220120005000DDDEPIS&q=&navchap=1&ch=5> (14.03.2015.)
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/no/pdfa/nou200020000012000dddpdfa.pdf> (15.03.2015)
- NOU 1985:18. *Lov om sosiale tjenester mv*. Sosialdepartementet. Lastet ned fra: <http://rettsdata.no/direkte?grlink=gNOU85z3A18> (10.02.2015)
- Ot.prop. nr. 69 (2008-2009) *Om lov og endringer i barnevernloven*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Ot.prop. nr. 44. (1991 – 1992). *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Barne- og familiedepartementet. Lastet ned fra: <http://rettsdata.no/direkte?grlink=gOT44z2E92> (10.02.2015)
- Prop. 106L (2012 – 2013) *Endringer i barnevernloven*. Forslag til lovvedtak. Tilrådning fra barne- likestillings og inkluderingsdepartementet 5.april 2013.
- Phillips, Louise og Kim Schrøder. 2005. «Diskursanalytisk tekstanalyse». I *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv – Interview, observationer og dokumenter*, red. Järvinen, Margaretha og Nanna Mik-Meyer. Danmark: Hans Reitzels Forlag.
- Quionton, David, Alan Rushton, Cherilyn Dance, Deborah Mayes. 1997. «Contact Between Children Placed Away from home and there birth parents: Reaserch Issues and Evidence» *Clinical child psychology and psychiatry 2:393-413*. Doi: 10.1177/1359104597023007.
- Ramm, Ane. 2007. *Adoptert. Et annerledes perspektiv. Et livsløp. Et oppgjør*. Slovakia: Gyldendal.
- Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/dep/bld/rundskriv/2002/retningslinjer-om-saksbehandling-i-barne/10/id279207/> (02.01.2015).
- <https://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/org/etater-og-virksomheter-under-barne--likestillings--og-inkluderingsdepartementet/fylkesnemndene-for-sosiale-saker/id418110/> (02.01.2015).
- <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nye-sakkyndige-medlemmer-til-fylkesnemnd/id87551/> (02.04.2015).
- Rosenberg, Alexander. 2012. *Philosophy of social science*. 4. utgave. USA: Westview press.

- Runge, Jens. 2007. «Faircloughs kritiske diskursanalyse – en kritikk». *Kritisk Debat* 01.05.2007: http://www.kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=104 (27.01.2015).
- Sandberg, Kirsten. 2005. «Naturens orden – til barnets beste?» *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB)* 3:144-150. <http://www.buudir.no/nn/Bibliotek/RettsdataStartPage/Rettsdata/?grid=gFAB2005z2D3z5FSANDBERG> (03.01.2015).
- Sandberg, Kirsten. 2003. *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Saur Stiklestad, Sigrun. 2007. «Det biologiske prinsippets skiftende anvendelse». *Nytt Norsk tidsskrift* 2:138–149.
- Seltzer, Wenche. 2005. «Norwegian families from a psychocultural perspective. A challenge to therapeutic theory and practice.» I *Families in global perspectives*, red. Roopnarine, J. og U. Gielen. New York: Pearson AB.
- Sentralenheten for fylkesnemndene: <http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/enhet/56670> (10.01.2015)
<https://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/org/etater-og-virksomheter-under-barne--likestillings--og-inkluderingsdepartementet/fylkesnemndene-for-sosiale-saker/arsrapporter-fylkesnemndene/kontaktinformasjon-til-fylkesnemndene/id2363766/> (10.01.2015).
- Skivenes, Marit. 2010. «Judging the Child's Best Interest: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?» *Acta Sociologica* 4:339-353. http://www.jstor.org.ezproxy.hioa.no/stable/1555090?seq=1#page_scan_tab_contents (15.04.2015).
- Skivenes, Marit. 2009. «Kontakt med biologisk familie etter adopsjon i barnevernet – til barnets beste?» *Tidsskrift for Familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB)* 3:134–154. http://abo.retsdata.no/browse.aspx?grid=263241&terms_and=Skivenes (20.04.2015).
- Skivenes, Marit. 2003a. «Et innlegg mot det biologiske prinsipp i barneverntjenesteloven.» *Tidsskriftet Norges barnevern* 1:23-25.
- Skivenes, Marit. 2003b. «Det biologiske prinsipp i barnevernet». Kronikk i Bergens Tidende. <http://www.bt.no/meninger/kronikk/Det-biologiske-prinsipp-i-barnevernet-2408426.html> (28.02.2015)
- Skivenes, Marit. 2003c. «Vi ødelegger barn.» Bergens tidende. <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/--Vi-odelegger-barn-2411060.html> (27.03.2015).
- Smedal, Olaf H. 2001. «Innledning: Modeller, fenomener og realiteter.» I *Blod – Tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*, red. Howell, Signe og Marit Melhuus. Polen: Fagbokforlaget.

- Smith, Lucy. 2008. «FNs konvensjon om barns rettigheter». I *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, red. Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg. Otta: Universitetsforlaget.
- Solem, May-Britt, Terje Tilden, og Frode Thuen. 2008. «Å ta empirien på alvor: Er forskningsbasert kunnskap relevant for systemiske familiebehandlere?» *Fokus på familien* 2:88-104. http://www.idunn.no.ezproxy.hioa.no/fokus/2008/02/a_ta_empirien_pa_alvor_er_forskningsbasert_kunnskap_relevant_for_systemis (17.03.2015).
- Solem, May-Britt. 2002. «Å ta empirien med en klype salt: Sentrale problemer i familieforskning i barne- og ungdomspsykiatrien.» *Fokus på familien* 1:34-45. http://www.idunn.no.ezproxy.hioa.no/fokus/2002/01/a_ta_empirien_med_en_klype_salt_sentrale_problemer_i_familieforskning_i_bar (17.03.2015).
- Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/barneverng/> (14.03.2015).
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/saveselections.asp> (08.04.2015).
- Stortinget.no: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=51782> (02.01.2015).
<https://www.stortinget.no/no/Stottemeny/Ordbok/?diid=MNO> (16.03.2015).
<https://www.stortinget.no/no/Stottemeny/Ordbok/?diid=MNO> (17.03.2015).
<https://www.stortinget.no/no/Stottemeny/Ordbok/?diid=S> (18.03.2015).
- St.meld. nr. 40 (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Barne- og familiedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-40-2001-2002-/id471124/>
 (16.03.2015).
- St.meld. nr. 39 (1995 – 1996). *Om barnevernet*. Barne- og familiedepartementet.
http://omega.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/19951996/st-meld-nr-39_1995-96/Kap-4-Rettssikkerhet.html?id=471456 (15.03.2015).
- Søndergaard, Dorte Marie. 2000. «Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning». I *Kjønn og fortolkende metode – Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*, red. Haavind, Hanne. Polen: Gyldendal Akademisk.
- Tv2: <http://www.tv2.no/a/3750068> (02.01.2015).
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2007. *Seinmoderne fosterfamilier – En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Vetlesen, Arne Johan. 2012. «Bedre beskyttelse av barns utvikling: Ethiske og filosofiske vurderinger av praksiser i barnevernet». *Tidsskriftet Norges barnevern* 1-2:86-95.

http://www.idunn.no.ezproxy.hioa.no/tnb/2012/01-02/bedre_beskyttelse_av_barns_utvikling_-_etiske_og_filosofisk (05.02.2015).

Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt – en alternativ lærebok*. 3.opplag. Otta: Universitetsforlaget.

Wodak, Ruth og Michael Meyer. 2009. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2. utgave. England: Sage.

Wrobel, Gretchen Miller, Harold D. Grotevant og Ruth G. McRoy. 2004. «Adolescent Search for Birthparents: Who Moves Forward?» *Journal of Adolescent Research* 1:132-151.

<http://jar.sagepub.com.ezproxy.hioa.no/content/19/1/132> (12.03.2015).